

ЦЕНТЪР ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕМОКРАЦИЯТА

ГОДИШЕН ДОКЛАД 2016

Building bridges

ЦЕНТЪР ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕМОКРАЦИЯТА
ГОДИШЕН ДОКЛАД 2016

Рисунка: Анри Кулев

© Център за изследване на демокрацията, 2017
София 1113, ул. „Александър Жендов“ 5

Център за изследване на демокрацията

Прокарване на мостове между науката и политиката

Създаден в края на 1989 г., Центърът за изследване на демокрацията е интердисциплинарен институт, който работи за развитието на демократичните ценности и пазарната икономика. Центърът е независима организация, която подкрепя процеса на реформи в България чрез мобилизиране на гражданското общество и въздействие върху обществените политики.

Целите на Центъра са:

- да осигури институционална среда за формиране на ефективни обществени политики за добро управление, спазване на основните права и свободи и активна роля на България в европейските интеграционни процеси;
- да инициира и подкрепя институционалните реформи в страната и Европейския съюз в областта на правосъдието и вътрешния ред;
- да съдейства за институционалното и организационното укрепване на нестопанския сектор в България;
- да осъществява мониторинг и оценява риска за функционирането на институциите и принципите на демокрацията и пазарната икономика.

„Прокарването на мостове“ е утвърден метод за обединяване усилията за социална промяна и създаване на нови партньорства. Центърът за изследване на демокрацията започна своето съществуване като аналитичен център, но през последното десетилетие той се утвърди не само като генератор на идеи, а и като активен участник във формирането и осъществяването на редица обществени политики. Центърът е партньор за България на редица европейски институции, мрежи и инициативи като Агенцията на Европейския съюз за основните права и Годишната оценка на световната конкурентоспособност на Института за развитие на управлението в Швейцария.

Центърът за изследване на демокрацията е инициатор и движеща сила на социалната промяна в няколко области, традиционно смятани за запазена територия на държавните институции като разработване и мониторинг на антикорупционни политики и практики и реформи в сектора на националната сигурност, вкл. анализ и противодействие на конвенционалната и организираната престъпност. Усилията на Центъра са насочени и към формирането на нова култура на сътрудничество и доверие в обществена среда с наследена фрагментация и непрозрачност, което е също толкова важно, колкото и реализирането на конкретни социални цели и проекти.

Център за изследване на демокрацията
София 1113, ул. „Александър Жеков“ 5
тел.: (+359 2) 971 3000
факс.: (+359 2) 971 2233
csd@online.bg
www.csd.bg

Съдържание

УВОД.....	7
ЧАСТ ПЪРВА: ПРОГРАМИ.....	9
ПРАВНА ПРОГРАМА.....	11
I. ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ОРГАНИЗИРАНАТА ПРЕСТЪПНОСТ И ТЕРОРИСТИЧНИТЕ МРЕЖИ	12
II. СЪДЕБНА И РЕГУЛАТОРНА РЕФОРМА.....	13
III. ПЕНИТЕНЦИАРНА РЕФОРМА.....	16
IV. ОСНОВНИ ПРАВА.....	18
ИКОНОМИЧЕСКА ПРОГРАМА.....	25
I. ЛИБЕРАЛИЗАЦИЯ НА ЕНЕРГИЙНИЯ ПАЗАР И ЕНЕРГИЙНА СИГУРНОСТ	26
II. РЕГИОНАЛНО И ЕВРОПЕЙСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО ЗА ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ И АНТИКОРУПЦИЯ	39
III. СПРАВЯНЕ СЪС СКРИТАТА ИКОНОМИКА В БЪЛГАРИЯ И ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА.....	54
IV. КОНКУРЕНТНОСПОСОБНОСТ И ИКОНОМИКА НА ЗНАНИЕТО	58
СОЦИОЛОГИЧЕСКА ПРОГРАМА	61
I. ИНТЕГРАЦИЯ НА МИГРАНТИ И СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ НА УЯЗВИМИ ГРУПИ	61
II. ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТРАФИКА НА ХОРА	68
III. ПРЕВЕНЦИЯ НА РАДИКАЛИЗАЦИЯТА, ВОДЕЩА ДО ПРОЯВИ НА ТЕРОРИЗЪМ	70
IV. ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ЕКСПЕРТИЗА НА ВОДЕЩИ ЗАИНТЕРЕСОВАНИ СТРАНИ НА НАЦИОНАЛНО НИВО.....	71
ПРОГРАМА „СИГУРНОСТ“	73
I. ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ОРГАНИЗИРАНАТА ПРЕСТЪПНОСТ, ФИНАНСОВИТЕ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ И РЕКЕТА	74
II. ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА РАДИКАЛИЗАЦИЯТА И ТЕРОРИСТИЧНИТЕ ЗАПЛАХИ.....	86
III. ПОДОБРЯВАНЕ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА ЧАСТНИЯ ОХРАНИТЕЛЕН СЕКТОР	90
IV. ЗАВЛАДЯВАНЕ НА ДЪРЖАВАТА И МЕДИИТЕ.....	91
V. ГРАНИЧНА СИГУРНОСТ.....	94

ЧАСТ ВТОРА: АДМИНИСТРАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ	97
ИНСТИТУЦИОНАЛНО РАЗВИТИЕ	99
СТАЖАНТСКА ПРОГРАМА	101
ДАРЕНИЯ НА КНИГИ И ДРУГИ ПУБЛИКАЦИИ	105
КОНСУЛТАНТСКИТЕ ЗВЕНА НА ЦЕНТЪРА:	
ВИТОША РИСЪРЧ И ПРОЕКТ 1	105
ПРОГРАМНА И АДМИНИСТРАТИВНА СТРУКТУРА	106
ЧАСТ ТРЕТА: ФИНАНСОВ ОТЧЕТ	109

УВОД

През 2016 г. Центърът за изследване на демокрацията продължи да осъществява мисията си за социална промяна. Усилията ни бяха насочени не само към разкриване на големите предизвикателства пред българския преход, но и към насърчаване политиките на реформи. Три са изследователските области, в които Центърът постигна най-значим успех и признание:

- **Мониторинг и противодействие на завладяването на държавата.** Докладът за оценка на корупцията 2016 *„Завладяването на държавата: противодействие на административната и политическата корупция в България“* се превърна в най-авторитетното изследване на тази коварна форма на корупцията в страната. Публикацията предлага иновативни мониторингови техники, както и специфични примери от отделните сектори. Министерският съвет разгледа на специално заседание резултатите от проучването и се ангажира да прилага конкретните количествени критерии за намаляване корупцията в България. По такъв начин Центърът продължи да разработва антикорупционния дневен ред в страната, макар че все още прилагането му не е довело до съществен напредък.
- През годината Центърът за изследване на демокрацията продължи сътрудничеството си с международни партньори при съставянето на първата комплексна „пътна карта“ към въвеждането на по-добри **инструменти за мониторинг и оценка на завладяването на държавата** в международен план. Центърът разработи и приложи в България и в Италия иновационен инструмент за оценка на антикорупционната политика – **Система за мониторинг на антикорупцията (МАСРІ)**. Този инструмент дава възможност на ръководителите на публичните институции да оценяват прилаганите от тях антикорупционни мерки и да идентифицират съществуващите пропуски в тези институции. МАСРІ получи висока оценка от Генералната дирекция „Миграция и вътрешни работи“ на Европейската комисия, както и от ръководители на публични институции в България и Италия.
- **Регионална антикорупционна инициатива SELDI.** Центърът се утвърди като лидер на най-широкообхватната антикорупционна коалиция в Югоизточна Европа, включваща над 30 неправителствени организации от 11 държави в региона. През 2016 г. SELDI публикува регионален антикорупционен доклад *„Скрита власт: оценка на корупцията и скритата икономика в Югоизточна Европа“*. Докладът бе оценен като един от най-авторитетните независими анализи на този комплексен феномен. Съдържащите се в него препоръки бяха отчетени от Европейската комисия и от други международни организации. SELDI подписа Меморандуми за сътрудничество с редица антикорупционни институции в Югоизточна Европа, което може да се превърне в отправна точка за по-нататъшното им ангажиране с политиките на промяна. Същевременно инициативата допринесе за разширяване дейностите на Центъра по противодействието на организираната престъпност и мониторинг на съдебната реформа в региона. Центърът активно работи с неправителствени организации в Западните Балкани за увеличаване на ка-

---

пацитета им за извършване на мониторинг на организираната престъпност и съдебната реформа, както и за установяване на взаимодействие с публичните власти, насочено към провеждане на реформаторски политики в тези области.

- **Оценка на рисковете от руското икономическо влияние в Централна и Източна Европа.** Центърът за изследване на демокрацията бе сред инициаторите на оценката на недемократичните тенденции в Европа. Разработи и приложи надеждна методологическа рамка при оценката на параметрите на руското икономическо влияние в Централна и Източна Европа и свързаните с него рискове. Тя позволява да бъдат идентифицирани механизмите, с чиято помощ Кремъл се възползва от порочните управленски практики в страните от Централна и Източна Европа, за да си осигури политическо влияние в тях. Заедно с експерти от Центъра за стратегически и международни изследвания във Вашингтон беше подготвен и публикуван анализът „Кремълският наръчник: руското влияние в Централна и Източна Европа“, който бе оценен като един от най-съществените приноси в тази област и цитиран от водещи международни средства за масова информация. Сътрудници на Центъра бяха поканени да изнесат брифинги по темата в ключови институции и партньорски организации в ЕС и НАТО.

В съответствие с дългосрочния стремеж към разработване на актуални въпроси от политическия дневен ред на национално и европейско равнище, Центърът допринесе и за формулирането на публични политики по редица проблеми, включващи анализи и противодействие на организираната престъпност и насилиствения екстремизъм, защита на фундаменталните права, разработването на европейска политика по миграцията, охраната на външните граници на ЕС и енергийната сигурност.

София, януари 2017 г.

д-р Огнян Шентов
Председател на Управителния съвет

Част първа Програми

Тази страница умишлено е оставена празна.

Правна програма

През 2016 г. усилията на Правната програма бяха съсредоточени в четири основни области: противодействие на организираната престъпност и терористичните мрежи, съдебна и регулаторна реформа, пенитенциарна реформа и основни права.

- **Противодействие на организираната престъпност и терористичните мрежи.** Центърът за изследване на демокрацията се присъедини към международната инициатива *Оценка на измеренията на организираната престъпност и терористичните мрежи и предоставяне на ефективни и ефикасни решения на практикуващите и специалистите (TAKEDOWN)*. TAKEDOWN е съвместна инициатива на 18 организации (държавни институции, изследователски центрове и търговски дружества) от 13 държави, имаща за цел да предложи нов поглед върху организираната престъпност и терористичните мрежи чрез използването на мултидисциплинарен модел, обхващащ социални, психологически, икономически и културни аспекти, съчетан с дейности по превенция и противодействие.
- **Съдебна и регулаторна реформа.** Центърът за изследване на демокрацията продължи усилията си за цялостна реформа на системата от официални регистри в България и по-специално за рационализиране на регистрацията на юридически лица с нестопанска цел и намаляване на административната тежест, произтичаща от регистрационните процедури. Успоредно с участието си в подготовката на законодателни промени за преминаване на Регистъра на нестопанските организации от съда към Агенцията по вписванията, експертите на Центъра публикуваха няколко изследвания относно подобряване на работата на останалите регистри, съдържащи данни за такива организации.
- **Пенитенциарна реформа.** Центърът за изследване на демокрацията продължи да насърчава приемането на основани на изследвания решения на съществуващите проблеми в пенитенциарната система. Публикуваният доклад за употребяващите наркотици, лишени от свобода, идентифицира съществуващите слабости в законодателството и практиката и предлага съответни мерки за реформа.
- **Основни права.** Като член на мрежата FRANET на Агенцията на ЕС за основните права, Центърът за изследване на демокрацията събира данни и информация за целите на сравнителните изследвания на Агенцията. Работата включваше изследвания във връзка с минималните възрастови изисквания по отношение на правата на децата, принудителното задържане на деца мигранти, гаранциите и инструментите за защита на основните права при използването на специални разузнавателни средства

от разузнавателните служби, защитата на представителите на медиите и насаждането на омраза, правото на достъп до правосъдие на пострадалите от престъпление, правата на мигрантите и на търсещите международна закрила, и факторите, благоприятстващи и възпрепятстващи независимия живот на хората с увреждания.

I. Противодействие на организираната престъпност и терористичните мрежи

Организираната престъпност и терористичните мрежи представляват сериозно предизвикателство, и много и различни заинтересовани страни са ангажирани с повишаване на информираността, предотвратяване, идентифициране и непосредствена намеса в случай на риск или заплаха. С цел да допринесе за по-доброто разбиране на това явление, Центърът за изследване на демокрацията се присъедини към инициатива *Оценка на измеренията на организираната престъпност и терористичните мрежи и предоставяне на ефективни и ефикасни решения на практикуващите и професионалистите (TAKEDOWN)*. **TAKEDOWN** е съв-

местна инициатива на 18 организации (държавни институции, изследователски центрове и търговски дружества) от 13 държави, имаща за цел да предложи нов поглед върху организираната престъпност и терористичните мрежи чрез използването на мултидисциплинарен модел, обхващащ социални, психологически, икономически и културни аспекти, съчетан с дейности по превенция и противодействие.

По време на първата среща на инициативата на 12-14 септември 2016 г. във Виена, Австрия, представители на всички участващи организации обсъ-

По време на срещата на инициативата TAKEDOWN във Виена

диха плана за предстоящите дейности и основните компоненти на изследователската работа. Уточнени бяха ролята и отговорностите на всяка от участващите организации в бъдещата работа, и бяха формулирани темите на първите от поредицата предстоящи доклади и проучвания.

Центърът взе участие в подготовката на модел за набиране на представители на заинтересовани институции и организации с цел създаването на общоевропейска база данни от информирани респонденти за предстоящите емпирични изследвания. Представителите на заинтересовани институции и организации обхващат както практикуващи специалисти (учители, социални работници, медицински работници и полицейски служители, работещи в общността), така и изследователи, политици, разработчици на софтуер за сигурност и правоохранителни органи.

II. Съдебна и регулаторна реформа

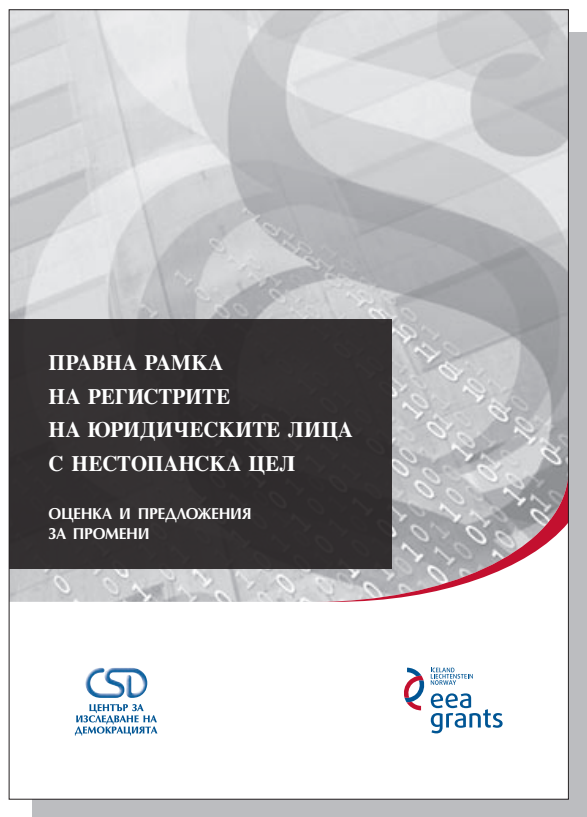
Центърът за изследване на демокрацията продължи да допринася за осъществяване на **цялостна реформа на системата на официалните регистри** в България. През 2016 г. усилията в тази сфера бяха насочени към рационализиране и улесняване на регистрацията на юридически лица с нестопанска цел (ЮЛНЦ) и оказване на съдействие за приемането на законодателните промени в тази насока, внесени в парламента през октомври 2015 г. Експертите на Правната програма, участващи в подготовката на този законопроект, проведоха поредица от консултации със заинтересованите институции и организации, и участваха в различни разяснителни събития и застъпнически кампании. Директорът на Правната програма д-р

Мария Йорданова участва и в общественото обсъждане на предложените промени, организирано от парламента на 8 март 2016 г.

Успоредно с дискусиите по проекта за законодателни промени, отнасящи се главно до съдебния регистър на ЮЛНЦ и Централния регистър на тези, регистрирани в обществена полза, Центърът продължи да проучва възможностите за разширяване на реформата и подобряване работата на други съществуващи регистри. В продължение на прегледа на законовата рамка, публикуван в края на 2015 г., експертите на Правната програма направиха оценка на работата на редица регистри. Резултатите от тази оценка, която обединява проучване на многообразието от нормативни източници, регламентиращи воденето на отделните регистри, данни за практическото им функциониране, интервюта с оператори на регистри и онлайн изследване сред ЮЛНЦ, бяха публикувани в [„Оценка за работата на съществуващите регистри на неправителствените организации в България“](#).

Изводите от изследването и резултатите от оценката бяха доразвити и публикувани в брошурата [„Правна рамка на регистрите на юридическите лица с нестопанска цел: оценка и предложения за промени“](#). В нея се съдържа информация за различните регистри на организации с нестопанска цел, включително за процедурите по регистриране, задължителните изисквания, таксите и достъпа до регистрираните данни. Брошурата включва също така препоръки и предложения за подобряване на съществуващата система от регистри, за засилване на надеждността на регистрираната информация и подобряване на достъпа до нея, улесняване на обмена на информация между отделните регистри и намаляване на

административната тежест за регистриращите се организации.

Брошурата беше представена на кръгла маса „Усъвършенстване на регистрацията на юридическите лица с нестопанска цел“, организирана от

Центъра на 24 март 2016 г. с участието на представители на Министерския съвет, Министерството на правосъдието, Агенцията по вписванията, неправителствени организации, ИТ сектора и медиите. Участниците споделиха своя опит със сега действащата система за регистрация и дискутираха предложенията за реформи.

Изводите и препоръките от брошурата са обобщени в [CSD Policy Brief No. 59: Регистрацията на юридическите лица с нестопанска цел: правна рамка и предложения за промени](#). В документа се подчертава, че правната уредба на регистрацията на нестопанските организации се състои от множество закони и подзаконовни актове, които не са съгласувани помежду си, голяма част от информацията се дублира, а от желаещите да се регистрират често се изискват едни и същи данни и документи. Предлагат се и препоръки за законодателни промени, насочени към преодоляване на тези недостатъци.

В резултат на решаващия принос на гражданското общество, в т.ч. на усилията на Центъра за изследване на демокрацията, законодателните про-

„Усъвършенстването на регистрацията на неправителствените организации е основна гаранция за укрепване на развитието на гражданското общество и засилване на неговата прозрачност. Улеснената и рационализирана регистрация без дублиране на информацията между регистрите и с автоматизиран обмен на данни между тях ще позволи на гражданския сектор да се съсредоточи върху основните си съдържателни приоритети.

Регистрацията на гражданските организации и последващото ѝ поддържане определя в голяма степен отношенията на тези организации с държавните институции и е белег за волята на вземащите решения да облекчат гражданския сектор от прекомерна административна тежест и така да улеснят развитието му. Концепцията и предложенията за законодателни промени предлагат подкрепа на институциите в постигането на тази цел.”

Източник: Правна рамка на регистрите на юридическите лица с нестопанска цел: оценка и предложения за промени.

ЦЕНТЪР ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕМОКРАЦИЯТА

РЕГИСТРАЦИЯ НА ЮРИДИЧЕСКИТЕ ЛИЦА С НЕСТОПАНСКА ЦЕЛ: ПРАВНА РАМКА И ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ПРОМЕНИ

Policy Brief No. 59, март 2016 г.

Усъвършенстването на регистрацията на юридическите лица с нестопанска цел (ЮЛНЦ) – сдружения и фондации, е необходимо условие за укрепване на гражданското общество и засилване на неговата прозрачност и отчетност. Улеснената и рационализирана регистрация без дублиране на информация и с автоматизиран обмен на данни е важен етап от създаването на модерна регистърна система и гаранция за осигуряване на актуална и надеждна информация за регистрираните лица.

Правна рамка и състояние на системата за регистрация

В България правната уредба на регистрацията на ЮЛНЦ се състои от множество закони и подзаконни актове, които не са съгласувани помежду си. Голяма част от информацията се дублира, а от желаещите да се регистрират често се изискват едни и същи данни и документи.

Съгласно действащия Закон за юридическите лица с нестопанска цел (ЗЮЛНЦ) всички ЮЛНЦ задължително се регистрират в **окръжните съдилища по местонахождение на седалището им**. Същевременно по-голяма част от тях, освен в основния регистър при съответния окръжен съд, се регистрират и в други регистри. Най-големи такива регистри са **Регистър БУЛСТАТ** и **Централният регистър на юридическите лица с нестопанска цел за общественоползвана дейност** към

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

- Различните регистри, в които се вписват юридически лица с нестопанска цел, нямат обща правна уредба. Те са уредени в различни нормативни актове, които често си противоречат и не са съгласувани.
- Съществуват много регистри с различни, ненужно усложнени, процедури и различно правно значение на вписването.
- Регистриращите се лица са обременени с излишна административна и финансовата тежест. Има дублиране на изискваните документи, а служебното начало почти липсва.
- Нема връзки между отделните регистри, нито правила за взаимодействието между тях.
- Информацията в повечето регистри е ненадеждна, несaktuална, непълна или дори липсваща. Различният формат и затрудненият режим на достъп не осигуряват необходимата прозрачност и публичност. За разлика от това, Търговският регистър, воден от Агенцията по вписванията, гарантира свободен и безплатен достъп до цялата публична информация за търговците.
- Съществуващата система на регистрация е неефективна и се нуждае от мерки за нейното усъвършенстване.

Този документ е създаден с финансово подкрепяне на Програмата за поддръжка на неправителствени организации в България по Финансови механизми на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Центъра за изследване на демокрацията и не може да се твърди, че той директно отразява официалната позиция на Финансови механизми на Европейското икономическо пространство и Сектора на Програмата за поддръжка на неправителствени организации в България. Проектът "Усъвършенстване на регистрацията на юридическите лица с нестопанска цел" за финансиране е реализиран на Програмата за поддръжка на НПО в България по Финансови механизми на Европейското икономическо пространство 2009-2014 г. www.csd.bg

мени бяха приети от парламента през септември 2016 г. и влизат в сила от 1 януари 2018 г. Очакванията са реформите да разрешат най-неотложните проблеми, свързани с регистрацията

на ЮЛНЦ, и да повишат прозрачността и отчетността на неправителствения сектор в страната. С преминаването на регистрацията на ЮЛНЦ от съда към Агенцията по вписванията се очаква процедурата по регистрацията да стане по-бърза, документи да могат да се подават по електронен път и да се ползват електронни услуги, а държавните такси да станат по-ниски. Всичко това чувствително ще намали административната тежест за ЮЛНЦ. Със създаването на централен електронен регистър на ЮЛНЦ ще отпадне необходимостта от регистрирането на ЮЛНЦ в Регистър БУЛСТАТ. За ЮЛНЦ в обществена полза ще отпадне и необходимостта от вписването им в Централния регистър на ЮЛНЦ в обществена полза към Министерството на правосъдието. По този начин ще се преодолее съществуващият дуализъм в режима за регистрацията – част от ЮЛНЦ в обществена полза да са регистрирани като такива в съда, но да не са регистрирани в Централния регистър и да не спазват

Г-жа Елена Маркова, изпълнителен директор, и г-жа Стефания Матарова, зам.-изпълнителен директор, Агенция по вписванията

изискванията за прозрачност и отчетност. Ще отпадне и необходимостта от вписването на ЮЛНЦ в редица други регистри, които имат само информационно значение.

С новата система за регистрация ще се повиши прозрачността и отчетността на всички ЮЛНЦ. Информацията за тяхната дейност, управление, финансиране и изразходване на финансовите средства ще бъде публично достъпна. Същевременно, окръжните съдилища ще бъдат разтоварени от дела с ниска правна сложност, което ще позволи насочване на ресурсите им към същинска правораздавателна дейност. Усъвършенстването на нормативната уредба е в интерес както на потребителите на регистъра, така и на регистриращите се субекти и на обществото като цяло.

Екипът на Правната програма на Центъра продължи да оказва експертна помощ на Министерството на правосъдието в разработването на нови законопроекти. Директорът на Правната програма д-р Мария Йорданова и научният сътрудник Миряна Илчева участваха в работна група за подготовка на *Законопроект за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс и Закона за екстрадицията и европейската заповед за арест*, насочени към транспониране на *Директива 2013/48/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 22 октомври 2013 година* относно правото на достъп до адвокат в наказателното производство и в производството по европейска заповед за арест и относно правото на уведомяване на трето лице при задържане и на осъществяване на връзка с трети лица и консулски органи през периода на задържане. Димитър Марков, старши анализатор в Правната програма, участва в работна група за подготовка на *Законопроект за изменение и допълнение на Наказателния кодекс*, с цел

усъвършенстване на правната уредба на редица престъпления като тези, свързани с употребата на наркотици, контрабанда и нелегална миграция, корупция в частния сектор и т.н.

III. Пенитенциарна реформа

В сферата на пенитенциарната реформа усилията на Правната програма бяха насочени към оказване на съдействие на държавните институции за решаване на проблемите в българските затвори, засягащи една **особено уязвима група лишени от свобода – употребяващите наркотици**. Според различни оценки, употребяващите наркотици са между 10 % и 15 % от всички лишени от свобода. Както по време на престоя си в затвора, така и след изгърпяване на наказанието, тези лица попадат в своеобразен вакуум от гледна точка на достъпа до подходящо лечение. За да съдейства за преодоляване на този проблем, Центърът за изследване на демокрацията в сътрудничество с Департамента по криминология и социология на правото на Университета в Осло проучи възможностите за въвеждане в България на перспективни практики от норвежкия опит в работата с извършители на престъпления, употребяващи наркотици. За тази цел едновременно бяха направени оценка на правната рамка и практическите мерки по отношение на извършителите на престъпления, употребяващи наркотици в България и преглед на норвежкия подход.

Резултатите от изследването бяха публикувани в доклада [„Употребяващите наркотици в затвора: опитът на Норвегия и предизвикателствата пред България“](#). Докладът предлага подробен анализ на политиките срещу разпространението и употребата на наркотици в България и Норвегия, наказателноправните разпоредби и съдебната

наркотици, и мерките и програмите за такива лица, прилагани в затворите. Приложен и преглед на мерки и практики, прилагани в други държави. Въз основа на резултатите от анализа, докладът предлага пакет от препоръки за усъвършенстване на правната рамка на престъпленията, свързани с наркотици, и за подобряване на работата с употребяващите наркотици, осъдени на лишаване от свобода.

С цел насърчаване на дебата по темата, Центърът за изследване на демокрацията покани представители на заинтересованите страни на кръгла маса „Наказание срещу лечение: положението на употребяващите наркотици в затвора“. Проф. Хеда Гиртсен и Ида Нафстад от Департамента по криминология и социология на правото на Университета в Осло разказаха за развитието на норвежките политики по отношение на наркотиците и за наказателното преследване на извършителите на престъпления, свързани с такива вещества. По време на дискусиата служители от Главна дирекция

практика по дела за престъпления, свързани с наркотици, алтернативите на лишаването от свобода, приложими по отношение на употребяващите

Проф. Хеда Гиртсен от Департамента по криминология и социология на правото на Университета в Осло (Норвегия) и д-р Мария Йорданова, директор на Правната програма на Центъра за изследване на демокрацията по време на кръглата маса за употребяващите наркотици, лишени от свобода

„Изпълнение на наказанията“ към Министерството на правосъдието, експерти от Националния център по наркомании, съдии, прокурори, адвокати, изследователи и представители на неправителствени организации споделиха своя опит и обсъдиха възможностите за преодоляване на идентифицираните слабости. Сред основните нерешени проблеми, посочени от участниците, бяха липсата на надеждна статистика за лишените от свобода, употребяващи наркотици, невъзможността за изтърпяване на част от наказанието в специализирана институция за употребяващи наркотици извън затвора и липсата на механизми за насърчаване на лишените от свобода, подложили се на лечение в затвора, да продължат терапията и след изтърпяване на наказанието.

CSD
CENTER FOR
THE STUDY OF
DEMOCRACY

DRUG USERS IN PRISON: NORWAY'S EXPERIENCE AND BULGARIA'S CHALLENGES

Policy Brief No. 61, July 2016

The share of drug users in Bulgarian prisons is between 10 and 15 per cent. The courts can impose compulsory treatment on drug using offenders, but this is an addition rather than an alternative to the penalty. Rehabilitation is delivered by prison psychiatrists and social workers not specialised in the treatment of dependencies. The share of drug users, who voluntarily submit to special treatment while in prison, is very low. Such treatment is usually the result of sporadic initiatives of the prison administration or NGOs. The lack of consistent policy addressing the issue is exacerbated by shortage of specialists and drug tests. The health condition of drug users is considerably worse than that of the rest of the prison population and there is an increased risk of infectious diseases, including HIV, hepatitis B and C, and tuberculosis. Bulgaria needs to further improve its penal legislation by adding new types of penalties, including more alternatives to imprisonment, which would increase the impact of non-custodial sanctions. Such a reform would help with the resolution of non-serious drug crimes.

Norway has had contrasting approaches in the handling of drug problems in prisons. Until the 1970s penal policy combined both punishment and treatment. However, after numerous reforms, a model was introduced based on the principle that prisons are responsible for punishment and rehabilitation, while the health system is tasked with treatment. In terms of rehabilitation, Norway has executed contracts that oblige prisoners to comply with certain constraints in exchange of rewards and group programmes that prepare inmates for treatment while serving their

KEY POINTS

- For all criminal offences related to drugs, even for possession of small quantities intended for personal use, the main sanction according to Bulgarian criminal law is imprisonment. Unlike in Norway, non-custodial penalties in Bulgaria such as probation have extremely limited scope of application for drug-related offences. At the same time, other alternatives to imprisonment are virtually non-existent.
- In prisons, the measures targeting drug users follow three different approaches: prohibition and punishment, rehabilitation, and harm reduction. Compared to Norway, however, the living conditions in Bulgarian penitentiary institutions are far worse and the existing specialised programmes for drug users are much more limited.
- To increase the efficiency of the criminal justice policy against the use and distribution of drugs and to improve the situation of prisoners suffering from drug addiction, it is necessary to undertake a set of measures. These include the adoption of amendments to the criminal law provisions on drug-related crime, harmonisation of jurisprudence, implementation of measures related to the enforcement of custodial sentences and introduction of mechanisms for support and integration of individuals released from prison.

This document was produced with the financial support of the Fund for Bilateral Relations at National Level for Bulgaria within the EFTA and NFM 2009-2014. The authors of the document are responsible for its content. The document does not reflect in any way the official position of the EFTA FM and NFM and their National Focal Point for Bulgaria.
www.efta.eu

За представяне на направените изводи и препоръки на вниманието на вземащите решения, резултатите от изследването заедно с предложението за реформи и практически мерки бяха обобщени в [CSD Policy Brief](#)

№. 61: Употребяващите наркотици в затвора: опитът на Норвегия и предизвикателствата пред България. Той включва разширен списък с препоръки, част от които бяха предложени от участници в кръглата маса. Публикацията беше предоставена на представители на заинтересованите страни, заемащи ръководни позиции, за да имат възможност да вземат информирани решения при подготовката и прилагането на политики по отношение на извършителите на престъпления, свързани с наркотици.

През 2016 г. беше публикуван и сборникът с национални доклади за **наказателната политика по отношение на престъпленията, свързани с наркотици**. Публикацията, издадена от гръцката асоциация Диогенис, е озаглавена *Осъждане на извършителите на престъпления, свързани с наркотици: законодателна политика и съдебна практика в Югоизточна Европа*. Книгата съдържа сравнителен доклад и преглед по държави, като обхваща седем страни от Югоизточна Европа. Националният доклад за България с автори експертите на Правната програма Димитър Марков и Мария Дойчинова включва преглед на националната законодателна политика в сферата на наркотиците, на равнището на разпространение на престъпленията, свързани с наркотици, на макроравнище (национално) и на микроравнище (съдебен район), както и на индивидуализацията на налаганите наказания. Предложени са и препоръки за бъдещи промени в законодателната политика и в съдебната практика.

IV. Основни права

През 2016 г. Правната и Социологическата програма на Центъра продължиха да изследват **ролята на гражданския сектор като гарант**

Работна среща „Гражданското общество в подкрепа на уязвимите групи“

за равни права пред държавата на четири уязвими групи – чужденци, търсещи международна закрила, лишени от свобода, жертви на трафик на хора и на домашно насилие. Резултатите от изследванията и предложените практически мерки бяха широко разгласени чрез специалната секция на интернет страницата на Центъра, както и в социалните мрежи.

Експертите на Правната програма продължиха срещите си с институции и НПО за обсъждане на идеи за подобряване на сътрудничеството между вземащите решения и гражданското общество в подкрепа на уязвимите групи. Експерти и ръководители от заинтересованите страни споделиха ценен опит от всекидневната си работа с лишени от свобода, мигранти и жертви на насилие и престъпления и особено с децата от тези групи. Консултациите приключиха с работна среща на 25 февруари 2016 г.

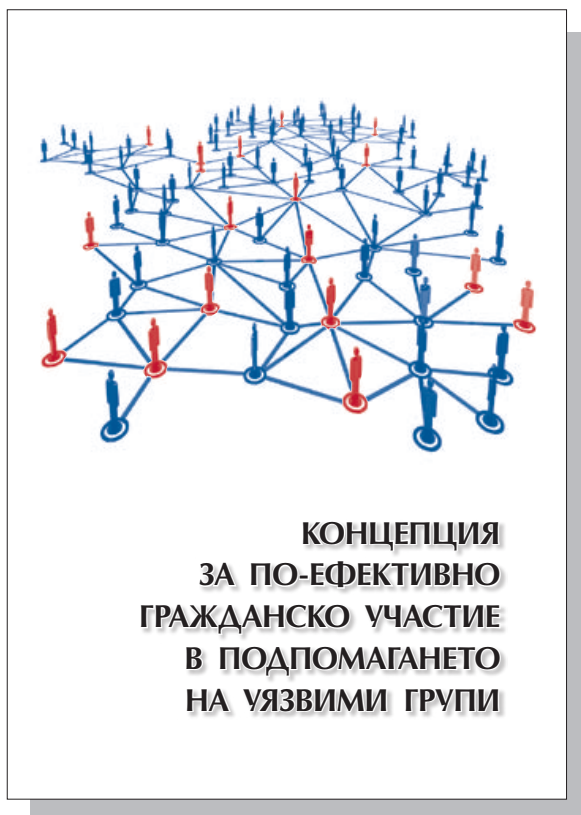
под надслов „Гражданското общество в подкрепа на уязвимите групи“. На срещата се обсъдиха новости като актуализирането на националния механизъм за насочване на жертви на трафик и усъвършенстването на уредбата за обществени консултации и оценка на въздействието на законодателството, където НПО могат да вземат активно участие. Участниците подчертаха необходимостта от устойчиво финансиране и се спряха на ролята на гражданските организации като медиатори, особено при обучението, социалната работа и реинтеграцията на лишените от свобода. Експертите на Центъра застъпиха и тезата, че държавата следва да направи оценка на ресурсите, необходими за подкрепа на уязвимите групи, и да идентифицира случаи, където грижата би могла да се делегира на НПО.

„Концепцията за по-ефективно гражданско участие в подпомагането

Старши комисар д-р Благородна Макева и д-р Мария Йорданова на конференцията „Участие на гражданското общество в подкрепата на уязвимите групи“

на уязвими групи“ обобщава препоръките за засилване на участието на гражданските организации в подкрепата на тези общности. Тя се спира на интензивността на сътрудничеството между заинтересованите страни във връзка с различните групи, на пътищата за укрепване на координацията между институции и организации на различни нива и за участие на НПО в изготвянето на законодателство и във формирането на политики. Препоръчват се механизми за събиране на данни по единни критерии, разработване на координационни инструменти и стъпки за засилването на ролята на гражданското общество в законодателните работни групи и консултативните органи. Дадени са конкретни предложения за реформи в пенитенциарната система, в механизмите за защита на жертвите на домашно насилие и трафик на хора и в инфраструктурата за подпомагане на чужденците, търсещи международна закрила. Изготвена е и пътна

карта за законодателни и практически мерки за подпомагане на четири-

те уязвими групи в отношенията им с институциите.

Концепцията бе представена на конференция „Участие на гражданското общество в подкрепата на уязвимите групи“, проведена на 21 април 2016 г. с участието на институции, НПО, магистрати и адвокати. Във встъпителните си думи старши комисар д-р Благородна Макева, заместник-директор на Главна дирекция „Национална полиция“ на МВР, се спря на връзките между работата на гражданското общество в подкрепа на уязвимите групи и функциите и инициативите на Министерството на вътрешните работи. Д-р Макева отбеляза необходимостта от обучения на представителите на институциите относно уязвимостите на различните общности и от събиране на данни по единни критерии. Г-жа Деница Сачева, НПО експерт (по-късно заместник-министър на труда и социалната политика), очерта нуждата от запазване и надграждане на събрания организационен и доброволчески опит, от обмен на информация и взаимно овластяване на институции и НПО и от диверсифицирано финансиране. Експерти на Центъра, магистрати и активисти представиха актуални развития в защитата на уязвимите групи, като предложените промени в законодателството за изпълнение на наказанията, проблемите, които срещат чужденците, търсеци международна закрила, трудностите пред жертвите на трафик на хора и предстоящата ратификация на Истанбулската конвенция.

Правната програма на Центъра подготви също четири [меморандума с препоръки](#) към заинтересованите лица за подобряване на положението на уязвимите групи. Документите съдържат разнообразни предложения, подкрепени от вземащи решения, експерти и граждански организации, и

бяха разпространени сред съответните институции и субекти на гражданското общество.

Изводите на Центъра относно взаимодействието на вземащите решения и НПО в подкрепа на уязвимите групи бяха представени на два специализирани форума. Миряна Илчева, научен сътрудник в Правната програма, взе участие в експертна дискусия за ролята на гражданското общество, доброволчеството, хуманитарното подпомагане и политическото действие в рамките на международната конференция **„Миграционните предизвикателства в Югоизточна Европа: политики за изграждане на силна и свободна Европа“**, която се проведе на 7-8 април 2016 г. в Американския университет в Благоевград. Тезите на Центъра бяха включени и във финалния документ на събитието. Предложенията относно защитата на чужденците, търсеци международна закрила, бяха представени и на форум с участието на Конференцията на международните неправителствени организации към Съвета на Европа, който се проведе на 17 май 2016 г. в София.

През 2016 г. Центърът за изследване на демокрацията продължи да анализира **правото на свободно движение в ЕС от гледна точка на младите европейци**, които планират да упражнят това право или вече са го упражнили. Като част от общоевропейската инициатива [On the Move](#) изследователският екип на Центъра осъществи поредица от интервюта с

млади българи, възнамеряващи да напуснат България или завърнали се в страната. Проведени бяха и дискусии с представители на Администрацията на Президента на Република България, на Държавната агенция за българите в чужбина, на Министерството на младежта и спорта и на няколко ангажирани в областта на свободното движение НПО. Изготвеният национален доклад обсъжда тенденциите при движението на младите българи в рамките на Европейския съюз, факторите, които го определят, политиките и институционалните инициативи в тази област.

През 2016 г. експертите на Правната програма на Центъра добавиха нов акцент и в дългосрочната си изследователска и застъпническа работа по **подобряване на положението на жертвите на насилие и престъпления**. В рамките на инициатива на организации от шест държави членки за развиване на практики по идентификация, оценка и насочване на жертви в съответствие с правото на ЕС, екипът на Центъра събра становища на магистрати, полицаи, представители на структурите по социално подпомагане и закрила на детето, както и лекари, относно измеренията на ролята на жертвите в наказателния процес и тяхното подпомагане и реинтеграция в обществото. Съответствието на националното законодателство и практика със стандартите на ЕС бе оценено по специална методология. Посочени бяха области на правни и практически празноти, въз основа на които през следващата година ще се проведат обучения за заинтересованите институции и организации.

Експертите на Правната програма взеха активно участие в работата на Социологическата програма на Центъра, свързана с **принудителното връщане на граждани на трети**

страни и с национално изследване на домашното насилие и насилието, основано на полов признак и разработване на модел за подкрепа на жертвите. Подготвени бяха становища по законодателната рамка, а разработените методологии, наръчници и препоръки бяха съгласувани от правна гледна точка.

Като член на мултидисциплинарната мрежа FRANET на [Агенцията на ЕС за основните права](#) Центърът за изследване на демокрацията продължи да събира данни и информация по различни аспекти на спазването на основните права в България. Освен че се включи в изготвянето на годишния доклад на Агенцията за основните права в ЕС, през 2016 г. Центърът анализира минималните възрастови изисквания по отношение на правата на децата, принудителното задържане на деца мигранти, гаранциите и инструментите за защита на основните права при използването на специални разузнавателни средства от разузнавателните служби, защитата на представителите на медиите и насаждането на омраза и правото на достъп до правосъдие на пострадалите от престъпления.

В контекста на разгръщащата се миграционна криза през цялата 2016 г. Центърът изготвяше за нуждите на Агенцията за основните права месечни доклади за миграционната ситуация в България. Докладите бяха съставяни въз основа на периодични разговори с ангажираните институции и организации и включваха информация относно броя и профила на новопристигналите, относно наказателните производства срещу незаконно преминаващи българската граница и каналджии, относно приемателни условия и задържане, относно мерки в областта на законодателството, политиките и практиките, обществен отговор и случаи на престъпления от

омраза. От март 2016 г. се разработваха и доклади по отделни въпроси на миграционната обстановка като здравеопазване, трафик на хора, насилие, основано на пола, влияние върху местните общности, мигранти с увреждания, събиране на семейства и разделени деца. Месечните доклади от всички участващи в проучването страни се публикуват на интернет страницата на Агенцията за основните права (fra.europa.eu/en/theme/asylum-migration-borders/overviews).

В рамките на мрежата FRANET бяха изследвани подробно факторите, благоприятстващи и възпрепятстващи прехода от институционална грижа към подкрепа в общността на хората с увреждания. Проучването е следваща фаза на събирането на информация за независимия живот на хората с увреждания, което Центърът осъществи през 2015 г. Проведени бяха серия от интервюта и фокус групи с вземащи решения, с доставчици на социални услуги, със социални работници и с лица с увреждания от седем населени места (София, Добрич, Стара Загора, Ловеч, Сандански, Пловдив и Видин).

* * *

Правната програма продължи да участва активно в работата на Центъра в сферата на доброто управление и противодействието на корупцията чрез:

- подготовка на отделни части от годишния доклад за оценка на корупцията *Завладяване на държавата. Противодействие на административната и политическата корупция в България*;
- изготвяне на *Антикорупционен план в системата на образованието 2016 – 2020* за Министерството на образованието и науката съвместно с експерти от Икономическата и Социологическата програма на Центъра;
- изследване и събиране на информация в рамките на мрежата от национални кореспонденти за подготовка на Европейския антикорупционен доклад (LRCC); в допълнение на работата по докладите и периодичните актуализации, експертите на Правната програма направиха сравнителен преглед на двата антикорупционни закона, подготвени от правителството;
- Участие във **второто годишно събрание на Югоизточната коалиция за защита на лицата, подаващи сигнали за нарушения**, организирано от Регионалната антикорупционна инициатива (RAI) и Проекта за свобода на словото (BPfFS) с подкрепата на Регионалния съвет за сътрудничество (RCC), което се проведе на 14 ноември 2016 г. в Загреб. Сред участниците бяха представители на граждански организации, активисти и разследващи журналисти от Югоизточна Европа. Директорът на Правната програма д-р Йорданова представи състоянието и перспективите за правното регулиране на подаването на сигнали за корупция и защитата на лицата, подаващи сигнали в България. Центърът за изследване на демокрацията се присъедини към *Югоизточната коалиция за защита на лицата, подаващи сигнали за нарушения* през 2016 г.;
- партньорската оценка на изследването „Право на мотивирано съдебно решение: Практиката на Европейския съд по правата на човека“. Изследването е разработено в рамките на *Инициативата за открита съдебна власт*, която цели да подкрепи демократизацията и евроинтеграцията на Черна гора чрез овластяване на гражданското общество да участва активно в съ-

дебната реформа. Инициативата е резултат от съвместните усилия на Центъра за изследване на демокрацията и граждански организации от Черна гора и Сърбия.

По покана на Института за глобално лидерство (САЩ), д-р Мария Йорданова, директор на Правната програма на Центъра за изследване на демокрацията, взе участие в 31-вия Годишен международен симпозиум „Норис и Марджари Бендетсън“ по програма

ЕРПС на тема „Европа в криза“, който се състоя в Университета Тафтс (САЩ) в периода 18-21 февруари 2016 г. Тя участва с изказване на тема „Ролята на ЕС в международната киберполитика като част от бъдещия световен ред“ в панела „Европа в световния ред“ и с презентация „Ролята на ЕС за спазването на основните човешки права“ и участие в дискусиата в отделна сесия извън панелите на тема „Европа и човешките права“, ръководена от Ерин Кели – професор по философия в Университета Тафтс.

Икономическа програма

През 2016 г. Икономическата програма фокусира дейността си върху следните области:

- Либерализация на енергийния пазар и енергийна сигурност.** Центърът за изследване на демокрацията продължи да анализира предизвикателствата пред енергийната сигурност на Югоизточна Европа: прекалена зависимост от вноса на енергия, ограничен брой доставчици, високи нива на енергийна бедност, неустойчива енергийна интензивност и търсене и систематични рискове в управлението. Центърът се ангажира с развитието на *Дългосрочна енергийна пътна карта за Югоизточна Европа* и извърши оценка на социалното въздействие на *Националната програма за енергийна ефективност на многофамилни жилищни сгради*. Като част от работата си по енергийна сигурност и добро управление, Центърът издаде съвместно с Центъра за международни и стратегически изследвания във Вашингтон доклада **„Кремълският наръчник: руското влияние в Централна и Източна Европа“**. Той се превърна в една от най-цитираните публикации за годината.
- Добро управление, антикорупция, завладяване на държавата.** Икономическата програма анализира феномена завладяване на държавата, рисковете от измами и корупция в областта на обществените поръчки, връзката между европейското финансиране и ефективността на антикорупционните мерки, както и възможните политики за противодействие на прането на пари. *Инициативата за развитие и почтеност в Югоизточна Европа (SELDI)*, координирана от Центъра, продължи да оказва влияние върху политиките в региона на Югоизточна Европа. Докладът на SELDI **„Скрита власт: оценка на корупцията и скритата икономика в Югоизточна Европа“**, подчертава, че в нито една от страните в региона не се наблюдава ясна и последователна антикорупционна политика. Центърът продължи да задълбочава своя капацитет в сферата на антикорупцията чрез участието си в изследователския консорциум ANTICORRP и в разработването на *Годишния антикорупционен доклад на ЕК*.
- Скрита икономика.** Центърът за изследване на демокрацията и Вишоша Рисърч продължиха доброто си сътрудничество с Факултета по управление към Шефилдския университет и Института по публични финанси в проучването и обмена на добри практики за намаляване на недеklarираната заетост в Европа. В рамките на инициативата SELDI, експертите от Икономическата програма и техните партньори от осем държави от Югоизточна Европа изготвиха регионални анализи и национални информационни бюлетени, в които представиха основни изводи за проявите, причините и въздействието на скритата икономика и недеklarираната заетост в страните от региона през 2016 г.

- **Конкуренетоспособност и икономика на знанието.** Икономическата програма анализира бариерите пред българския бизнес като част от работата по разработването на *Годишника на световната конкурентоспособност за 2016 г.* Експерти от Икономическата програма се включиха в изготвянето на годишното издание *Иновации.бг*, най-престижният форум за анализ и препоръки за подобряване на българската национална иновационна политика.

I. Либерализация на енергийния пазар и енергийна сигурност

През 2016 г., Икономическата програма продължи да анализира управленските дефицити в енергийния сектор, както и предизвикателствата пред енергийния диалог между ЕС и Турция. Темата е от особена важност, тъй като в момента Турция се намира на кръстопът в своето икономическо развитие, при което се трансформира в модерна индустриална икономика. Турция се е превърнала също в ключов фактор за завършването на подкрепения от ЕС Южен газов коридор, който за Европа е приоритетен проект, целящ диверсификацията на вноса на енергийни ресурси и намаляването на зависимостта на Европа от Русия. В контекста на инициативата на ЕС за създаване на Енергиен съюз, Турция ще играе стратегическа роля за постигането на целите на ЕС за интеграция на вътрешния енергиен пазар и за същинска диверсификация на източниците на енергия в Черноморския регион.

Засилване на енергийния диалог между ЕС и Турция в контекста на устойчиви рискове пред енергийната сигурност и управлението в Черноморския регион

Въпреки активната политика на ЕС, Турция и страните от Черноморския регион все още следват най-вече двустранен подход към енергийната си-

гурност, който е недостатъчен за развитието на стратегическото регионално партньорство за енергийна сигурност. Последното пречи на опитите за създаване на многостранен подход към разрешаването на енергийните предизвикателства и поставя под риск възможността на Европа да диверсифицира енергийните си доставки. В този смисъл има нужда от развитието на общо разбирателство за пречките, произхождащи от сегашния сегментиран подход към енергийната сигурност и управлението на енергийния сектор в региона, за да се идентифицират механизми за сътрудничество, които да подсилят общата архитектура на енергийната сигурност.

Центърът за изследване на демокрацията, съвместно с Фондацията за изследване на икономическата политика на Турция (TEPAV) и Средиземноморската енергийна обсерватория (ОМЕ) подготви анализ на тема „Ролята на Турция за постигането на целите на Европейския енергиен съюз за подобряване на енергийната сигурност“. Анализът съдържа практически ориентирани препоръки за ускоряването на процеса за интеграция на регионалния пазар, транспониране на европейското енергийно законодателство в Турция и завършване на ключовите трансгранични европейски проекти за диверсификация.

Семинарът на тема „[Осигуряване на ефективно сътрудничество между ЕС и Турция в търсене на подобрена сигур-](#)

От ляво на дясно: Волкан Йоздемир, председател на Института за енергийните пазари и политики (ИЕПП), д-р Тодор Галев, старши анализатор от Центъра за изследване на демокрацията, Бенгизу Озденч, директор на програмата за макроикономически изследвания на ТЕРАV, Есер Йоздил, Генерален секретар на турската Петролна и газова асоциация (PETFORM) и Мартин Владимиров, анализатор към Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията.

ност при енергийните доставки”, организиран от Фондацията за изследване на икономическа политика на Турция (ТЕРАV), Центъра за изследване на демокрацията, турската Асоциация за нефт и газ (PETFORM) и Средиземноморската енергийна обсерватория (ОМЕ) на 8 септември 2016 г. в Анкара, Турция, задълбочи дискусиите по тези проблеми. Представители на държавни институции и на ЕС дискутираха рисковете и предизвикателствата за турската енергийна сигурност пред успешното интегриране на енергийния сектор в рамките на ЕС.

Участниците отбелязаха важността на турската геополитическа позиция за бъдещето на Енергийния съюз. Те подчертаха, че страните от Черноморския регион трябва да преодолеят техния

фокус върху двустранното енергийно сътрудничество, което е недостатъчно за разработването на стратегическа програма за партньорство в енергийната сфера. Повече от всякога, пазарната интеграция изисква по-силно сътрудничество, което излиза извън рамките на междуправителствените разговори, като включва също бизнеса и гражданските организации в този енергиен диалог.

Либерализацията на енергийния пазар и интеграцията на регионалния енергиен пазар

Конкуренцията в енергийния сектор трябва да се засили, за да се създаде функциониращ енергиен пазар в Турция. Това е едно от заключенията на семинара на тема „Либерализацията на

Участниците в семинара „Либерализацията на енергийния пазар и интеграцията на регионалния енергиен пазар“, Истанбул

енергийния пазар и интеграцията на регионалния енергиен пазар”, организиран в Истанбул на 10 октомври 2016 г. в рамките на Световния енергиен конгрес.

Експертите от Центъра за изследване на демокрацията изтъкнаха, че сътрудничеството между бизнеса и държавата ще е от изключителна важност за пазарната либерализация, намаляването на рисковете пред енергийната сигурност и подобряването на регионалното енергийно сътрудничество. Въпреки амбициозните цели пред развитието на регионалния газов пазар, сътрудничеството в Югоизточна Европа и Турция остава предимно в електроенергийния сектор. При природния газ, сътрудничеството е заменено с агресивно съперничество между страните в региона. Участниците в семинара отбелязаха, че ЕС има за цел да създаде газов хъб в Средиземноморието и в момента Турция,

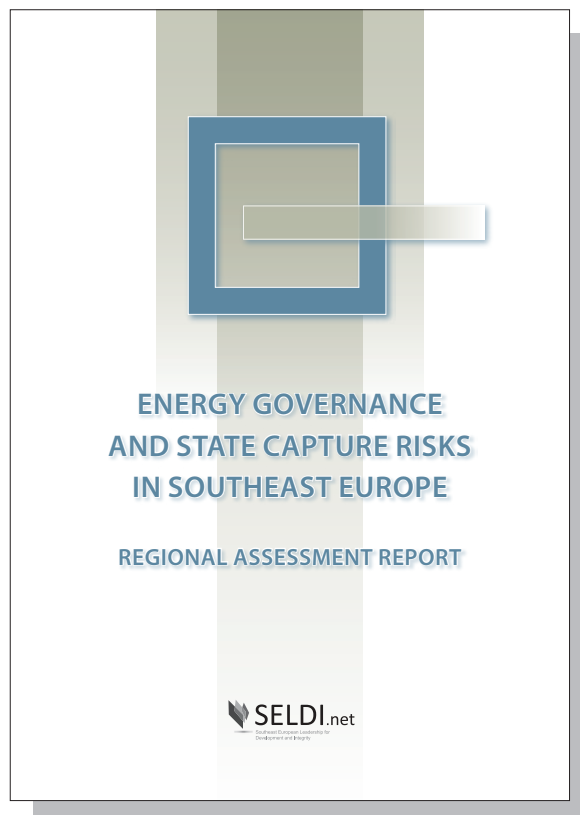
България, Гърция, Италия, Кипър и Египет се съревновават за тази роля. Една от големите пречки е ограниченото количество различни източници на природен газ, които са налични в региона. Освен това, почти пълният монопол на турската държавна газова компания БОТАШ (BOTAS), беше посочена като едно от големите предизвикателства за газовата либерализация. Интеграцията на регионалния газов пазар ще зависи от установяването на нова регулаторна рамка, която да насърчава включването на частни газови компании. Директорът на отдела за въгледороди при Средиземноморската енергийна обсерватория (ОМЕ), директорът на отдела за търговски операции на Трансанадолския газопровод (ТАНАП), генералният секретар на Турската петролна и газова асоциация (PETFORM), както и анализаторът за Турция към Международната енергийна агенция (IEA) участваха в събитието.

Развитие на дългосрочна пътна карта за развитието на електроенергийния сектор в Югоизточна Европа

Югоизточна Европа включва два вида страни – страни – членки на ЕС и страните от Западните Балкани, които се стремят към членство. Въпреки разликите в правната рамка и членството в ЕС, повечето от тях си приличат по някои важни елементи от гледна точка на електроенергийния сектор. Страните от региона срещат трудности да си осигурят евтино външно финансиране за нови енергийни проекти, което води до това, че на развитието на ВЕИ източниците се гледа като на все по-голямо бреме за потребителите на електроенергия. Освен това, тези страни са по-малко склонни да си сътрудничат на регионално равнище по исторически причини и географско им положение.

Инициативата SEERMAP, която започна през септември 2016 г. със семинар в Белград, допринася за изработването на *Дългосрочна пътна карта за развитието на електроенергийния сектор в Югоизточна Европа* включително Западните Балкани, България, Гърция и Румъния. Центърът за изследване на демокрацията анализира перспективите пред развитието на ВЕИ сектора до 2050 г. и участва в подготовката на редица сценарии за развитието на инфраструктурата и на ВЕИ в региона.

Инициативата SELDI, координирана от Центъра за изследване на демокрацията, през 2016 г. се фокусира върху проблема с енергийното управление и рисковете, свързани с корупция и завладяване на държавата. Обобщаващият доклад „Енергийното управление и рисковете за завладяване на държавата в Югоизточна Европа: регионален преглед“, анализите „Прозрачно

управление за повече енергийна сигурност в Централна и Източна Европа” и „Противодействие на рисковете пред енергийното управление и завладяването на държавата в Западните Балкани и Турция”, както и енергийните бюлетини на страните от SELDI, представят обобщена информация за основните предизвикателства пред управлението на енергийния сектор, състоянието на либерализацията на електроенергийния сектор, финансовия мениджмънт на големите енергийни компании и прогреса на транспонирането на европейското законодателство.

Контролът върху енергийния сектор води до корупционни рискове. Въпреки това, откриването на конкретни случаи на корупция при обществените поръчки и обществените институции в енергийния сектор ни изправя пред сериозни предизвикателства. Енергетиката е един от най-жизнените, но също един от най-не-

прозрачните икономически сектори. Особено притеснителни са рисковете пред енергийната сигурност на страните от Югоизточна Европа (ЮИЕ): прекомерна зависимост от внос на енергийни ресурси и ограничен брой доставчици, голяма енергийна бедност, неустойчив енергиен интензитет и потребление, както и постоянни рискове за управлението на енергийния сектор.

Корпоративното управление на държавните енергийни дружества се характеризира с политическа намеса в ежедневните операции на компаниите, непрозрачни процедури за назначаване на персонала, политически връзки и непотизъм, конфликт на интереси и ограничена прозрачност и отчетност. Гражданските организации и правителствата трябва да имат предвид следните предупредителни знаци: слаби финансови индикатори на държавните енергийни дружества и непрозрачни процедури за обществени поръчки, особено под формата на строителството на ненужна инфраструктура.

Достъпност до енергийни източници

Енергийната бедност сред българското население и свързаното с нея намаляване на достъпността до енергийни източници остават сред основните обществени проблеми, с които Центърът за изследване на демокрацията се занимава и през 2016 г. Тези две теми, както и ниското ниво на енергийна ефективност на жилищния масив, са най-сериозните социални проблеми, които трябва да бъдат решени по пътя към по-голяма енергийна сигурност. Енергийната бедност се състои от два компонента – неизгоден достъп до електричество и зависимостта от традиционното използване на биомаса (най-вече дърва за огрев и въглища,

както и използването на неефективни уреди за изгарянето им). България преживява сериозни проблеми и при двата компонента. През 2010 г., изследване на Центъра показва, че повече от една трета от домакинствата не могат да си позволят да отопляват адекватно домовете си, и близо 60% използват въглища и дърва за огрев като основен източник за отопление. Данните от преброяването през 2011 г. потвърждават данните на Центъра – близо 54 % от домовете в България използват дърва и въглища за отопление, като в селските райони дялът е 95 %. Субсидираните цени на електроенергията, които се поддържат изкуствено ниски по политически причини, водят до това, че голям дял от домакинствата, особено в големите градове, използват предимно електричество за отопление, като същевременно мнозинството от хората притежават ниско ефективни електрически уреди.

През 2016 г. Центърът за изследване на демокрацията продължи да ра-

боти върху връзката между тези два проблема, като проведе социално-икономически анализ на ефектите от *Националната програма за енергийна ефективност на многофамилни сгради*, поръчан от Световната банка. Започната в началото на 2015 г., програмата е сключила договори за енергийна ефективност и ремонт на инфраструктурата при близо 2 000 сгради в цялата страна. Анализът на Центъра оценява ефекта на програмата върху уязвими групи (домакинства с ниски доходи, възрастни хора и етнически малцинства), както и факторите, които трябва да се вземат под внимание при създаването на бъдещи държавни програми за енергийна ефективност, които да са социално приемливи, включващи максимален брой хора, и икономически ефективни.

Резултатите от първичното проучване показват няколко важни елемента при развитието на моделите за индивидуално и колективно енергийно поведение през последните години и най-вече значителен ръст на домакинствата, които са въвели мерки за енергийна ефективност, финансирани с лични средства в сравнение с данните от преброяването от 2011 г. Това показва важна промяна в отношението на хората към енергийната ефективност.

През 2016 г. Центърът активно участва в създаването на платформа за насърчаване на социално-икономическите изследвания в областта на ядрената енергетика в Централна и Източна Европа. Центърът се включи и в оценката на социалните и политическите предизвикателства, свързани с различните възможни сценарии пред развитието на ядрената енергетика в Централна и Източна Европа.

Сред страните от Централна и Източна Европа, България се сблъсква с тези предизвикателства според целия спек-

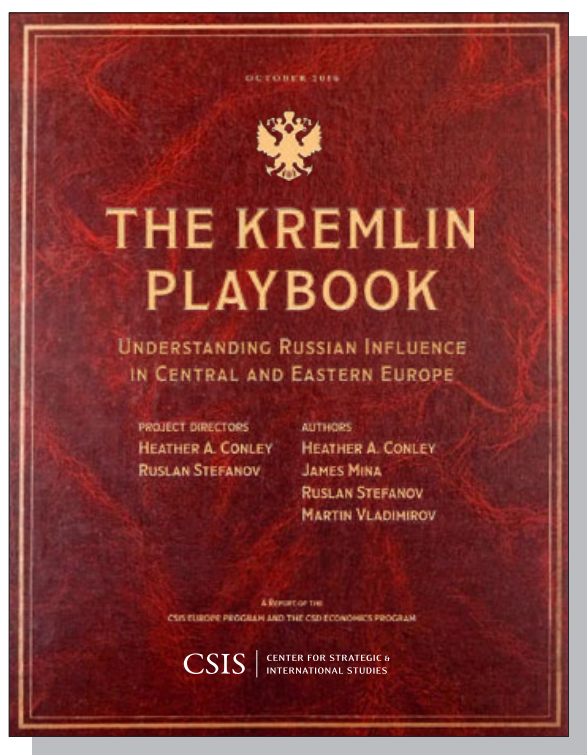
тър от възможни сценарии – от постепенното премахване на старите ядрени реактори, през продължаването на функционирането на настоящите и планираните реактори, до (бъдещото) изграждане на нови такива.

Необходимо е да се обнови и нормативна база в областта, която да подобри общата структура на управлението на сектора чрез включване на широк спектър от експерти, включително от социалните и хуманитарни науки и по-широко участие на заинтересованите лица във взимането на решения.

Това, според експертите на Икономическата програма на Центъра означава: 1) фокусиране върху реалното включване на независими експерти, вкл. от социалните и хуманитарни науки, в целия жизнен цикъл на създаването и прилагането на политика в областта на ядрената енергетика – от самото начало и до самия край на проектите; 2) постигане на консенсус по дългосрочните приоритети на страната, подкрепени от национални стратегически документи, одобрени от големите политически партии и в синхрон с приоритетите на ЕС; 3) въвеждане на задължителни стандарти за управлението на държавните енергийни компании съгласно най-добрите международни примери – като препоръките на ОИСР за *Корпоративно управление на държавните предприятия*; 4) подобрене на отчетността и прозрачността в областта на ядрената енергетика, и по-специално от гледна точка на новите решения, свързани с развитие на ядрената енергетика; 5) подобряването на практическото прилагане на процедурите за обществени дискусии, предвидени в правната рамка, като се гарантира, че се отделя достатъчно време и публичност на обществените дискусии на теми от ядрената енергетика.

Руското влияние в Централна и Източна Европа

Руското влияние е осезаемо в почти цяла Централна и Източна Европа. След 2008 г. руските лидери все по-агресивно започнаха да си служат с инструментите на икономическата политика (преди всичко чрез енергийните ресурси), мрежите на някогашните служби за сигурност и традиционните прийоми на невоенната сила, за да експлоатират и задълбочат стратегическите слабости на страните в региона и по този начин да подкопаят целостта на Европейския съюз и здравината на трансатлантическите връзки. Това са някои от заключенията на 16-месечното изследване „Кремълският наръчник: руското влияние в Централна и Източна Европа“, подготвено от Центъра за изследване на демокрацията и Центъра за стратегически и международни изследвания (CSIS) във Вашингтон.

Русия използва икономическото си влияние, за да експлоатира управлен-

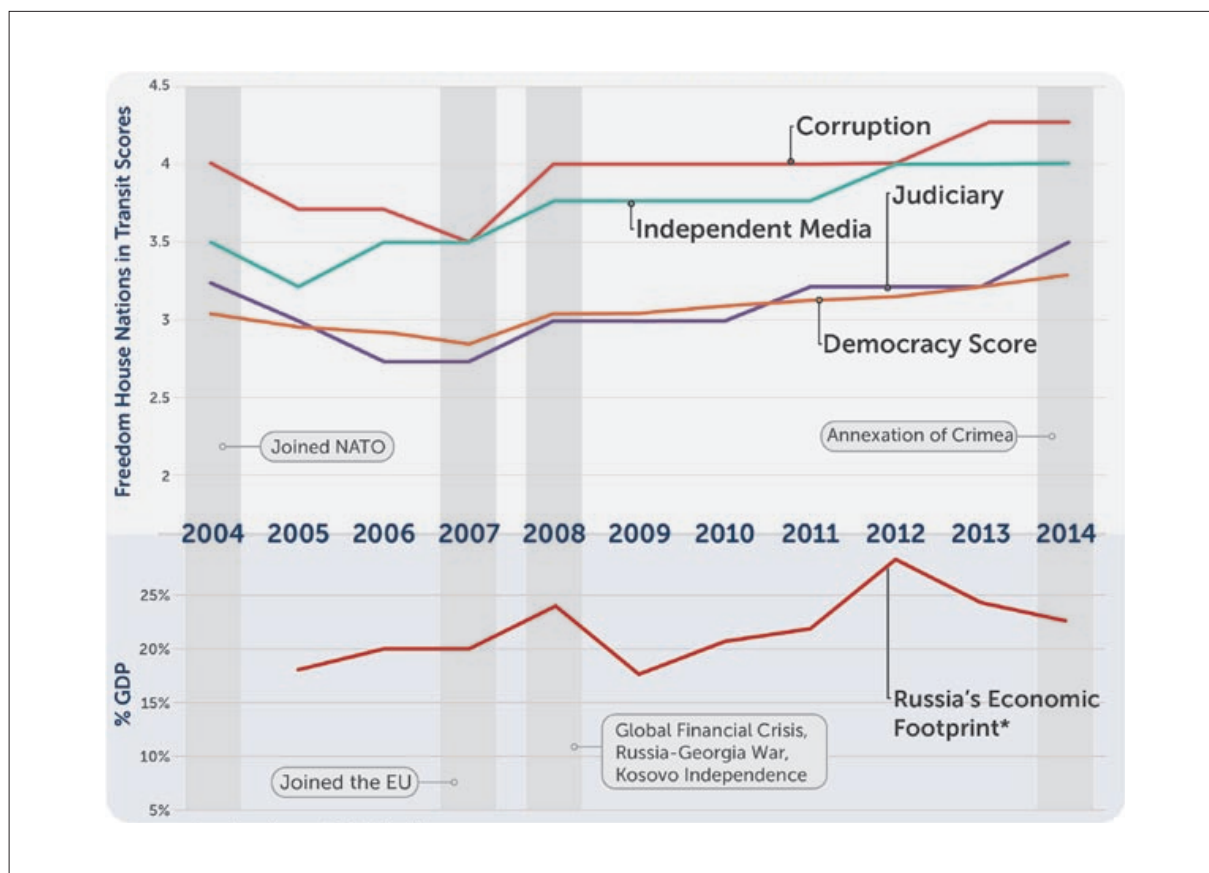
ските дефицити на демократичните системи в страните от Централна и Източна Европа, за да постигне стратегическите си цели в региона (напр. пазарен дял в енергийния сектор) и в същото време да обогати кръга от приближени на властимащите в Кремъл чрез големи инфраструктурни проекти или доходоносни инвестиционни сделки в стратегически сектори. Друга, не по-маловажна цел на тези усилия, е да се отслаби Европейският съюз, както и привлекателността и моралният авторитет на Запада, включително в страните кандидатки за членство в ЕС и НАТО като Сърбия, Украйна, Молдова и Грузия, за да разколебае желанието им да се интегрират в тези структури. Зад твърдото поведение на Русия стои не на последно място и мотивът ѝ да си възвърне загубеното влияние в Централна и Източна Европа и да представи своя модел на управление като по-привлекателен от доминиращия в международен план модел, а именно антилиберална суверенна „демокрация“.

В доклада се анализира подходът на Русия да използва икономическото си влияние с цел създаване на непрозрачна мрежа от икономически и политически протекции, чрез които да влияе пряко върху националните политики. Тази мрежа може да се представи като един вид порочен кръг на завладяване на държавата, чрез който се въздейства върху ключови държавни институции, органи и икономически сектори, така че държавната политика да служи на руските интереси, като същевременно активно се дискредитира западната либерално-демократична система.

Тази реторика Русия подплатява и с действия, насочени към завладяването на енергийния пазар на региона чрез широкомащабни инфраструктурни проекти, водени от държавни компании като Росатом, ВТБ и Газпром.

В същото време Русия активизира мрежата си от близки до Кремъл компании във и извън страната, които оглавяват стратегически проекти и инвестиционни сделки, използващи сенчести офшорни фирми. Активното използване на корупция за осъществяването им донася огромни приходи на множество посредници или се използва за завладяването на ключови институции в управлението на страната. Получената от частни компании печалба от корупционни сделки по мегапроекти може впоследствие да се използва за контрол върху широка мрежа от хора. Някои от тези инвестиции се използват и за финансиране на политически партии, а в отделни случаи – дори за преки кампании, целящи политическа и/или икономическа дестабилизация.

Мотивите зад нарастващото влияние на Русия в региона след 2007 г. лесно могат да обяснят и използваните методи, които не са новост за региона. Сред тях са завладяването на политически и регулаторни органи, финансирането на политически партии, целият инструментариум на „меката сила“, вкл. исторически, религиозни и етнически символи, присъствие на руски международни медии и собственост върху местни медии, организирането на мащабни медийни кампании (като кампанията срещу шистовия газ), използването на икономически лостове като придобиването на ключови компании в енергийния или други сектори. Чрез смесица от икономическа принуда, корупционни мегасделки (в енергийния сектор), медийна пропаганда и геополитически натиск са усвоени значител-

Източник: България: Данни от основните индекси на демократично развитие срещу руския отпечатък в икономиката. „Кремълският наръчник: руското влияние в Централна и Източна Европа“, 2016

ни ресурси в региона, а правителствата на редица държави, сред които и членки на НАТО, са принудени да следват политика, която често няма нищо общо с потребностите на националната им сигурност, а обслужва чужди частни и държавни интереси.

Според оценката на *Кремълският наръчник*, икономическият отпечатък на Русия в петте изследвани страни (Сърбия, България, Латвия, Унгария и Словакия) варира от 11 % дял от икономиката (в Унгария и Словакия) до 22 % в България. Механизмите, които Русия използва, за да засили икономическото си влияние в региона са различни, като най-важните от тях са:

- използване на структурните слабости на икономиката в двустранните отношения;
- използване на дефицитите в управлението, например в държавните предприятия, регулаторните органи, съдебната система, данъчните власти и пр.;
- осигуряване на подкрепата на влиятелни политици и/или задкулисни политически фигури чрез корупцията или изнудване;
- извличане на максимална полза от корпоративните печалби и бизнес присъствие;
- възстановяване и използване на мрежите на службите за сигурност от миналото;
- заграбване на ценни материални активи, създадени в периода преди 1989 г.

Водещите автори на доклада представиха основните му констатации на публично събитие в Центъра за стра-

Препоръки:

- Институциите на ЕС трябва да подсилат антикорупционните механизми и финансовите стимули за икономическо развитие, за да помогнат на най-уязвимите страни да изградят по-добра устойчивост пред негативно-то руско влияние.
- Европейският съюз трябва да укрепи вътрешните си механизми за антикорупционни стандарти и управление, залегнали в *Доклада на ЕС за борба с корупцията*. Трябва да се доразработят и механизмите на Съюза за последващи действия и да се отправят по-конкретни препоръки към отделните страни. Изпълнението на препоръките трябва да се обвърже със санкции в рамките на европейската финансова подкрепа за региона.
- Трябва да се засили контролът над европейските фондове и в изискванията на ЕС да залегне задължението за пълно разкриване на собствеността на фирмите.
- На всеки две години националните антимонополни регулатори, съвместно с данъчните, митническите и другите свързани органи, трябва да правят публични оценки на диверсификацията на стратегическите сектори на икономиката и най-вече на енергетиката. В анализа трябва да бъде разкрита реалната собственост на пазарните играчи и връзките им с чужди компании, които могат да представляват потенциална заплаха за националната сигурност. Правителствата на страните от ЕС трябва да направят крайната собственост на рискови компании и техните данъчни убежища публично достояние, за да се повиши прозрачността и информираност-

та за реалното руско икономическо влияние в националните икономики на страните от ЕС.

- Държавите от НАТО и ЕС трябва да създадат специални отдели в звената си за финансово разузнаване, които проследяват съмнителни сделки на руски компании.
- Трябва да се приоритизира сътрудничеството между ЕС и САЩ в сферата на финансовото разузнаване. В рамките на срещата на върха на НАТО през 2017 г. трябва да бъде проведена среща на високо равнище между ЕС и САЩ, като една от точките в дневния й ред да бъде предотвратяването на трансграничния поток на недеklarирани парични средства, които се инвестират в стратегически сектори на икономиката.

Източник: Кремълският наръчник: руското влияние в Централна и Източна Европа, 2016.

тегически и международни изследвания във Вашингтон на 13 октомври 2016 г. Повече от 150 политици, дипломати, експерти и журналисти участваха в събитието. Представянето на доклада беше отразено от множество български и международни медии, включително в ексклузивна статия на [Ройтерс](#), както и в редица статии на [Файненшъл Таймс](#), [Зюддойчецайтунг](#), [Форин Полиси](#), [Ню Йорк Пост](#), и др.

Във въстъпителните си думи, председателят на Центъра за изследване на демокрацията д-р Огнян Шентов, подчерта, че първо трябва да се изследва реалният икономически отпечатък на Русия в Европа и да се оценят неговите измерения, тъй като до момента той е до голяма степен неизвестен или пренебрегнат, базиран само на разглеждането на отделни случаи. Руското влияние трябва да бъде анализирано от различни гледни точки – на управленските дефицити, пропуските и дори провалите на управлението в Европа – както на равнище ЕС, така и на национално ниво – които осигуряват достатъчно възможности за агресивното руско икономическо и политическо поведение.

Хедър Конли, старши вицепрезидент за Европа, Евразия и Арктика в CSIS,

обясни, че анализът е установил, че Русия е създавала една непрозрачна мрежа от икономически и политически връзки с местни олигархично-политически елити в региона, които Кремъл използва за влияние и пряка намеса в националните политики.

Според Руслан Стефанов, директор на Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията, Русия се възползва от управленските дефицити в посткомунистическите страни, като например в държавните компании, регулаторните органи, съдебната система, данъчните служби и т.н., за да задълбочи икономическото си присъствие в Централна и Източна Европа. Икономическият отпечатък на Русия в петте държави е средно между 11 % (в Унгария и Словакия в периода 2004 – 2014 г.) до 22 % в България. Пълният обхват на руското икономическо присъствие, обаче, остава неизвестен, тъй като немалка част от него е скрито зад мрежа от чуждестранни кухи фирми и офшорни сметки.

В изказването си Катлин Кавалек, заместник-помощник секретар в Бюрото по европейски въпроси към Държавния департамент на САЩ, коментира, че едно от най-важните постижения

Хедър Конли, старши вицепрезидент за Европа, Евразия и Арктика в CSIS, и Руслан Стефанов, директор на Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията по време на представянето на Кремълския наръчник: руското влияние в Централна и Източна Европа, Вашингтон

на Кремълския наръчник е, че описва основния подход, използван от Русия в нейните политики и действия спрямо ЦИЕ, добавяйки, че руската външна политика все повече се стреми да отрече международния ред в Европа, установен след края на Студената война. Тя подчерта, че Русия е готова да наруши съществуващите правила, както показват агресивните й действия в Украйна, както и на други места в Европа и в Съединените щати. Русия се стреми да отслаби ключовите западни институции и да постави под съмнение устоите на западните демократични общества.

Центърът за изследване на демокрацията представи *Кремълския наръчник* и на международната конференция „[Руското икономическо влияние](#)

[в Централна и Източна Европа: стратегическите уязвимости в условията на хибридна война](#)“, организирана с подкрепата на Отдела за публична дипломация на НАТО на 28 ноември 2016 г. в София.

Д-р Огнян Шентов, председател на Центъра за изследване на демокрацията, подчерта при откриването на конференцията, че най-важният фактор, улесняващ руското икономическо влияние за политически цели в петте държави – обект на доклада – Сърбия, Унгария, Латвия, Словакия и България, е наличието на дефицити в управлението. Кремъл тенденциозно се възползва от тези недостатъци, за да увеличи влиянието си върху правителствата в региона. За да се ограничат негативните ефекти от тази намеса, е

По време на международната конференция „Руското икономическо влияние в Централна и Източна Европа: стратегическите уязвимости в условията на хибридна война“, София

необходимо по-добро функциониране и независимост на регулаторните органи и съществено подобряване на антикорупционната политика и среда в страните от Централна и Източна Европа.

Илиян Василев, бивш посланик на България в Русия, отбеляза, че влиянието на Кремъл не е проблем единствено на Източна Европа. То е осезаемо и в Западна Европа, тъй като Русия успява да играе умело и да манипулира слабостите на демократичните системи в своя полза.

Според Руслан Стефанов, директор на Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията, между 2005 и 2014 г. руското икономическо присъствие в региона варира средно от 10 % в Словакия и Унгария до 25 %

в България. Той представи накратко и основните похвати, които Кремъл използва за подсилване на ефекта от икономическото присъствие в съответните страни от 2007 – 2008 г. насам, на които е все по-трудно да се противодейства. Такъв похват е например възползването от слабостите в управлението на държавните предприятия в ключови сектори като енергетиката, банковото дело, телекомуникациите и големите инфраструктурни проекти.

Според Робърт Пшел, и. д. директор на Информационния център на НАТО в Москва, темата за руското влияние се нуждае от по-задълбочен анализ, в чието извършване е важна ролята на неправителствените организации. Д-р Ирина Клименко, главен икономически съветник в Института за стратегически изследвания „Нова Украйна“

Семинар: Руското влияние в Централна и Източна Европа. От ляво на дясно: Роланд Фройденщайн, директор политики на Центъра Мартенс, Вероника Вихова, анализатор от програмата Кремълски наблюдател към чешкия институт „Европейски ценности“, и Руслан Стефанов, директор на Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията

разгледа проблема с руското влияние като основен за влошаването на управлението в страната.

Центърът за изследване на демокрацията представи *Кремълския наръчник* и в Центъра за европейски изследвания „Вилфрид Мартенс“ в Брюксел, заедно с експерти от водещи европейски аналитични центрове. По време на семинара *„Руското влияние в Централна и Източна Европа“*, директорът на Икономическата програма, Руслан Стефанов, и Мартин Владимиров, енергиен анализатор в Центъра за изследване на демокрацията, обсъдиха резултатите от изследването, фокусирайки се върху размера на руския икономически отпечатък в Централна и Източна Европа и факторите, които усилват ефекта от това присъствие.

По време на дискусиата беше обсъдено как Русия използва икономическото си влияние с цел създаване на непрозрачна мрежа от икономически и политически протекции, чрез които влияе пряко върху националните политики. Вероника Вихова, анализатор от програмата *Кремълски наблюдател към чешкия институт „Европейски ценности“*, който публикува седмичен бюлетин с основните измерения на руската пропагандна кампания, потвърди много от заключенията на *Кремълския наръчник*. Освен икономическите дестове, Русия е засилила присъствието си в Чешката република чрез редица проруски медии и НПО, разпространяващи неверни новини, които засилват недоверието към ЕС. Вит Новотни, старши анализатор в Центъра Мартенс, отбеляза важната

връзка между руския икономически отпечатък и политическата ориентация на страните в региона. Той и колежата му Роланд Фройденщайн, директор политики на Центъра Мартенс, анализира дейността на организации в Европа, които са официално или неофициално финансирани от руското правителство. Между тях са и НПО и аналитични центрове, които са създадени от държавата. Тяхната цел е да направят европейското обществено мнение по-благоклонно към руската политика и да внушат респект към амбицията на Русия да си възвърне статуса на велика сила. В светлината на руската анексия на Крим и руската агресия в Източна Украйна, г-н Фройденщайн добави, че явната и скритата подкрепа за тези организации трябва да се превърне в обект на внимание на Европейския съюз.

II. Регионално и европейско сътрудничество за добро управление и антикорупция

Липсата на устойчиви антикорупционни решения е показателна за наличието на далеч по-съществен проблем – многобройни корупционни отношения и зависимости, в които са въвлечени висши държавни служители и политици на управленско ниво, известни като **завладяване на държавата**. Това води до формиране на области със системни проблеми като злоупотреби с обществени поръчки, механизми на скритата икономика, ДДС и други данъчни измами, блокиране на правоприлагащите институции и на различни институции от контролната система, завладяване на медиите. До тези изводи стигнаха участниците в дванадесетия **Обществено-политически форум за противодействие на корупцията**, който Центърът за изследване на демокрацията проведе на 4 юли 2016 г. По време на

форума беше представен **Единадесетият доклад за оценка на корупцията**, в който се разглеждат равнището на корупцията и развитието на антикорупционните стратегии и политики през 2015 – 2016 г. Росен Плевнелиев, Президент на Република България, подкрепи публично-частното партньорство като инструмент за справяне с проблема, включително усилията на Центъра за изследване на демокрацията. Според него е нужна коренна реформа на всички институции, за да се разчистят съществуващите корупционни зависимости. Г-н Плевнелиев посочи, че обществото има право да разбере истината за провалените енергийни проекти като Белене и Цанков камък. Бъдещият антикорупционен закон може да формира нетърпимост, ако приложението му бъде подкрепено от всички институции. В този смисъл, за борбата с корупцията е нужен не компромис, а консенсус. До момента борбата с корупцията се основава главно върху промени в нормативната уредба като разделянето на Висшия съдебен съвет на две колегии – съдийска и прокурорска. Според председателя на Върховния касационен съд Лозан Панов, това не е достатъчно. Необходим е по-добър баланс между съдебно управление и самоуправление, и не трябва да се допуска политическо влияние върху съда. Сериозен проблем е и автоцензурата, прилагана от някои съдии поради чувство на лоялност или страх. При изготвянето на мерки и закони срещу корупцията, политиките трябва да стъпват на независими изследвания на гражданското общество, както и на идентифициране на проблемните моменти от практиката. Според Меглена Кунева, заместник министър-председател и министър на образованието и науката, такъв е случаят със *Законопроекта за предотвратяване на корупцията и за отнемане на незаконно придобито имущество*. Тя изрази задоволство, че

Дванадесети обществено-политически форум за противодействие на корупцията: Завладяване на държавата и противодействие на административната и политическата корупция в България, София

той е спечелил подкрепата на почти всички политически сили, както и от факта, че Комисията за отнемане на незаконно придобито имущество ще бъде част от бъдещия независим орган, предвиден в Закона. Мерките срещу корупцията не трябва да спират само до прилагането на този закон, а е нужно да се допълнят от дейността на инспекторатите и останалите институции. Румяна Бъчварова, заместник министър-председател и министър на вътрешните работи, сподели, че констатациите в Доклада за оценка на корупцията са добър ориентир за работата на правителството. В Доклада са отразени и усилията на МВР, включително ограничаването на контрабандата на цигари, довело до стотици милиони приходи в хазната. Чувството за ненаказаност стимулира корупционни практики на всички нива, а основната тежест

за връщането на доверието на хората се пада върху съда, според г-жа Соня Найденова, член на Висшия съдебен съвет. Необходимостта от укрепване на независимостта и отговорността на съдебната система беше основна теза и в изказването на Екатерина Захариева, министър на правосъдието. Според нея основна роля с борбата против корупцията имат съдебната власт, безпристрастните прокурори и разследващите органи.

Единадесетият доклад за оценка на корупцията на Центъра за изследване на демокрацията се фокусира върху най-силната форма на корупцията в България – **завладяването на държавата**. Докладът надгражда дългогодишния опит на Центъра за редовно наблюдение и оценка на разпространението на административната и политическата корупция в страната. Този опит се

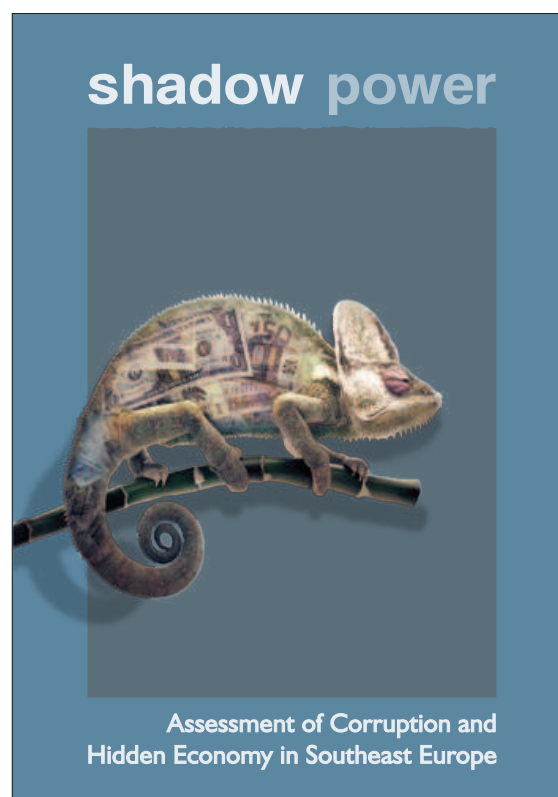

допълва с оценката на механизмите, по които мощни олигархични кръгове влияят върху решенията на правителството в полза на сенчести бизнеси и в ущърб на обществения интерес. Според Доклада, тези два проблема – административна корупция и завладяване на държавата – са тясно свързани, тъй като отразяват различни аспекти на един и същ феномен.

Два дни след представянето на Доклада по време на дванадесетия Обществено-политически форум за противодействие на корупцията, Министерският съвет покани експерти от Центъра за изследване на демокрацията да споделят техните оценки и препоръки за справяне с административната и политическата корупция по време на [заседание на Министерския съвет](#). В резултат на срещата, Министерският съвет определи конкретни цели за намаляване на корупцията в ключови области като противодействието на контрабандата, управлението на об-

ществени поръчки и функционирането на публичната администрация. С оглед на важността на обсъжданите антикорупционни инициативи, водещи български медии публикуваха коментари и пълната стенограма от заседанието на Министерския съвет.

През 2016 г. *Инициативата за развитие и почтеност в Югоизточна Европа (SELDI)* завърши втората си фаза на въздействие и подпомагане на антикорупционните политики в региона. В своя *Регионален антикорупционен доклад „Скрита власт: оценка на корупцията и скритата икономика в Югоизточна Европа“*, SELDI подчертава, че в нито една от страните от региона не е постигнат ясен и стабилен политически пробив в противодействието на корупцията, въпреки че усилията за осигуряване на технически решения и подобряване на дейността на правоохранителните органи, основно с помощта на ЕС, продължават и дори в някои случаи се увеличават. Това води

до постепенно намаляване на административната корупция, но на фона на обществените очаквания за промяна то е толкова бавно, че е съпроводено от спад в обществената подкрепа за реформите и на доверието в националните и европейските институции. Докладът е важен принос към регионалния подход за борба с корупцията. Той предоставя погледа на гражданското общество за състоянието на корупцията в продължение на цялостната оценка на аспектите на правната и институционалната антикорупционни среди на девет страни от ЮИЕ от 2014 г. През 2016 г. SELDI обогати предходните си анализи чрез актуализация на *Системата за мониторинг на корупцията* и задълбочаване на анализа на проблемите със завладяването на държавата, лошото управление в енергийния сектор и връзката между

корупцията и скритата икономика. SELDI също така публикува обновена *„Стратегия на гражданското общество и обща стратегическа програма за добро управление и антикорупция в ЮИЕ 2020“*, която описва настоящата и желаната бъдеща роля на гражданското общество от региона в прилагането на мерки за борба с корупцията.

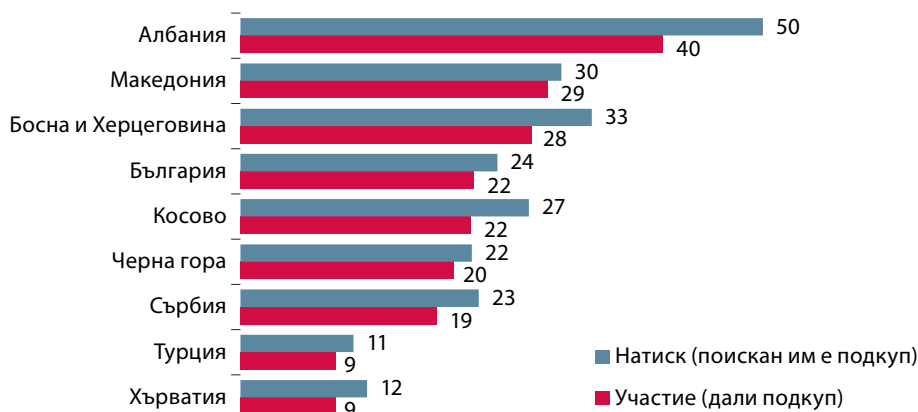
Центърът за изследване на демокрацията и SELDI представиха изводите от Регионалния антикорупционен доклад по време на регионални конференции в Скопие и Брюксел, както и по време на национални събития. Непотребността да се намали корупцията и уязвимостта от завладяване на държавата в Югоизточна Европа, поспециално в сектора на енергетиката, беше основният фокус на дискусиата от семинара *„Засилване на устойчивостта“*.

Системата за мониторинг на корупцията на SELDI идентифицира три основни тенденции в динамиката на корупцията в региона:

- От началото на 2000 г., когато SELDI започва мониторинга си, общото равнище на корупцията в ЮИЕ е намаляло и обществото в по-голяма степен изисква по-добро управление.
- Въпреки това, напредъкът е бавен и несигурен, а корупцията остава основен проблем за обществото и обичайно явление в публичната администрация и във висшето управление. През периода 2014 – 2016 г. корупционният натиск – основният количествен показател за равнището на корупцията – е намалял в някои държави, но общото подобрене в региона е пренебрежимо.
- Съчетанието от силен корупционен натиск от страна на корумпирани служители и нарастващите очаквания за добро управление, свързани главно с желанието в ЮИЕ за присъединяване към ЕС, са оформили негативни обществени очаквания за бъдещето и за вероятността от продължаващ корупционен натиск. Над половината граждани на държавите в региона вярват, че най-вероятно ще им се наложи да дадат подкуп на служител, за да им бъде свършена работата. Това сочи, че възстановяването на доверието в институциите ще бъде много по-трудно от простото намаляване на нивото на административната корупция в региона.

Източник: Регионален антикорупционен доклад „Скрита власт: оценка на корупцията и скритата икономика в Югоизточна Европа“, 2016.

Корупционен натиск и корупционно участие, 2016 (%)

Източник: Система за мониторинг на корупцията на SELDI, 2016.

востта срещу корупцията и завладяването на държавата в Югоизточна Европа”, проведен на 14 юни 2016 г. в Брюксел. Участниците подчертаха, че наличието на закони и институции са добри първи стъпки, но те трябва да бъдат придружени от политическа воля и промяна на менталитета. Страните от Югоизточна Европа трябва да се съсредоточат не само върху борбата срещу корупцията, но и върху ефективността на институциите, според Андрей Ковачев, член на Европейския парламент, Комисия по външните работи. Важно е да се създаде ново поколение, което се обучава в демократични ценности. Механизмът за сътрудничество и проверка, както и новият подход на отваряне на глави 23 и 24 по-рано в преговорите за присъединяване, имат потенциала да прокарат необходимите дългосрочни реформи, които не се ограничават до мандата на едно правителство. Страните трябва да имат устойчиви и ефективни механизми за борба с корупцията, които са систематично прилагани срещу незаконното забогатяване.

Въпреки това, държавите едва отскоро започнаха да използват меки превантивни инструменти, и на практика ефективно прилагане липсва според Сабине Звенепул, координатор „Преговори за присъединяване към ЕС”, ГД „Политика за съседство и преговори за разширяване” на Европейската комисия. Антикорупционните агенции се нуждаят от достатъчно власт, финансиране и персонал, както и истинска независимост, според Жулиен Мосниер, заместник на отдел „Граждани и сигурност”, дирекция „Координация на политиките”, Генерален секретариат, Европейска комисия. Институции като специализираната прокуратурата трябва да използват всички законови механизми, с които разполагат, за да се определи кои лица незаконно придобит активи и да се върнат тези активи на хората. Въпреки това, в случаи като Македония, работата на Специалния прокурор Катица Янева, е възпрепятствано от отказа за сътрудничество и достъп до информация от други публични органи. Както подчерта Милица Божа-

Политически семинар по SELDI: Засилване на устойчивостта срещу корупцията и завладяването на държавата в Югоизточна Европа, Брюксел

нич, зам.-директор по международно сътрудничество към Антикоруptionната агенция на Сърбия, плановете и стратегиите за борба с корупцията нито дават тласък, нито гарантират резултати на антикорупционните реформи. Всички институции трябва да имат необходимата политическа воля за промяна с акцент върху борбата с корупцията по високите етажи и осигуряване на защита на свидетелите. За съжаление продължават да съществуват политически назначения и системи за насърчаване, включително и в институциите, които трябва да се борят с корупцията.

Участниците във втория регионален обществено-политически форум за борба с корупцията на SELDI: „Противодействие на корупцията и завладяването на държавата в Югоизточна Европа“, проведен в Скопие на 29-30 септември 2016 г., подчертаха, че през последните десет години

характеристиките и проявленията на корупцията и мерките за борба с нея в Югоизточна Европа са се променили. Политическата корупция предизвиква сериозни социални и икономически щети като по този начин се превръща в основен национален и международен приоритет. Акцентът на политиките се премести от хармонизиране на националното законодателство с международните стандарти към неговото изпълнение.

Никола Бертолини, началник на отдел „Сътрудничество“ към Делегацията на Европейския съюз в Скопие подчерта, че за борба с корупцията са нужни превенция, контрол и правоприлагане. За постигането на тази обща цел, Механизмът за гражданско общество (Civil Society Facility) подкрепя НПО в техните усилия да държат отговорни правителствата и държавните институции. Твърдението, че „дената на свободата е вечната бдителност“ беше

повторено от Александър А. Арвизу, зам.-помощник секретар, Бюро за международни дейности по наркотиците (INL) на Държавния департамент на САЩ. Иво Вайгл, депутат от Европейския парламент и докладчик за Македония изрази надежда, че парламентарните избори в Македония на 11 декември 2016 ще бъдат демократични и прозрачни, и ще дадат началото на ефективно сътрудничество между всички страни. Катица Янева, Специален прокурор на Република Македония отбеляза, че цената на корупцията се заплаща от гражданите, но всички условия за осигуряване на необходимата институционална реакция са налични.

Основно предизвикателство е създаването на надеждни и гъвкави механизми за защита на свидетелите. Сабине Звенепул, координатор „Преговори за

присъединяване към ЕС”, ГД „Политика за съседство и преговори за разширяване” на Европейската комисия подчерта, че от 2011 г. насам има нов подход в преговорите за присъединяване, който се фокусира върху резултатите, а не само върху хармонизиране на законодателството. Глави 23 и 24 се отварят в началото и затварят в края на преговорите за присъединяване, което предоставя достатъчно време за реформи.

Владица Бабич, помощник-директор в Сектор за превенция на корупцията на Агенцията за превенция на корупцията и координация на борбата срещу корупцията, Сараево, описа тяхната роля при изготвяне на Планове за интегритет на институциите. Той отбеляза предизвикателствата, пред които комплексното административно устройство в Босна и Херцеговина из-

Втори регионален обществено-политически форум за борба с корупцията на SELDI: Противодействие на корупцията и завладяването на държавата в Югоизточна Европа, Скопие

правя ефективната координация при подобряване на правната рамка, дейността на органите на съдебната власт, повишаване на обществената информираност и участие, наблюдение и оценка на изпълнението на Стратегиата за борба с корупцията.

Експерти от Икономическата програма взеха участие в редица събития в страните от Югоизточна Европа и Турция, и представиха изводите от Системата за мониторинг на корупцията на SELDI. Сред тях бяха регионалната конференция относно устойчивостта на проектите по Рамковите партньорски споразумения, проведена на 26-27 януари 2016 г. в Брюксел, конференцията „Ефективна борба с корупцията по високите етажи: въпрос на личност или на система?“,

проведена на 22 март 2016 г. в Скопие, заключителната конференция на проектите по Рамковите партньорски споразумения, 10-11 ноември 2016 г. в Скопие и Второто годишно събрание на Югоизточната коалиция за защита на лицата, подаващи сигнали за нарушения, проведено на 14 ноември 2016 г. в Загреб. Директорът на Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията, Руслан Стефанов, и Мартин Владимиров, енергиен анализатор към Икономическата програма представиха последните данни и изводи от доклада „Скрита власт: оценка на корупцията и скритата икономика в Югоизточна Европа“, по време на дискусия в Института за международни изследвания към университета „Джонс Хопкинс“ на 17 октомври 2016 г.

Дискусия: Скрита власт: оценка на корупцията и скритата икономика в Югоизточна Европа, Вашингтон. От ляво на дясно: Мартин Владимиров, енергиен анализатор, Икономическа програма, Център за изследване на демокрацията, Руслан Стефанов, директор, Икономическа програма, Център за изследване на демокрацията и д-р Даниел Сървър, академичен директор, Институт за международни изследвания в университета „Джонс Хопкинс“

Кръгла маса: Програма за борба с корупцията в Югоизточна Европа след Пакета за разширяване 2016: Как да се прекъсне завладяването на държавата и да се постигне положителен ефект от разширяването?, Брюксел, с домакин Моника Маковей, депутат от Европейския парламент, група на Европейските консерватори и реформисти

По време на кръглата маса „Програма за борба с корупцията в Югоизточна Европа след Пакета за разширяване 2016: Как да се прекъсне завладяването на държавата и да се постигне положителен ефект от разширяването?“, с домакин Моника Маковей, депутат от Европейския парламент и инициативата SELDI, проведена на 30 ноември 2016 г. в Европейския парламент, бяха набелязани необходимите стъпки за намиране на ефективни инструменти за справяне с едни от най-належащите предизвикателства в региона – корупцията и завладяването на държавата. В дискусиата взеха участие представители на гражданското общество, на Европейската комисия и на Европейския парламент. Във встъпителните си думи г-жа Маковей от парламентарната група на Европейските консерватори и реформисти подчерта, че публичната подкрепа е от ключово значение за постигането на успех, особено за да се потърси отговорност от политиците по време на избори. Гражданите трябва да споделят отговорността, да

съобщават за случаи на корупция, а не да разчитат единствено на институциите за решаване на проблема с корупцията. Законодателството трябва да се прилага ефективно, а антикорупционната политика трябва да се формулира въз основа на оценка на корупционния риск и да се насочва към най-критичните области.

Кръглата маса предостави възможност на шест партньорски организации от SELDI да споделят предизвикателствата, пред които са изправени страните им. Те подчертаха, че отчетност от страна на политическия елит е невъзможна без ключовата роля на гражданските организации. Корупцията представлява тежък системен проблем за всички страни от региона, който няма да бъде преодолян в следващите 5-10 години, дори при засилено разследване и наказателно преследване сред висшите кръгове на управление, заяви координаторът на Инициативата SELDI Руслан Стефанов от Центъра за изследване на демокрацията. Той представи основните изводи на публи-

кувания от SELDI *Регионален доклад за оценка на корупцията за 2016 г. „Скрита власт“*. През последните две години се наблюдава забавяне на антикорупционните реформи, а гражданите се възприемат като жертви на своите държави, завладени от мощни политико-икономически мрежи. Средно една четвърт от населението в региона е въввлечено в корупционни сделки, което е признак за системен проблем на управлението в Югоизточна Европа. Това води до забавяне на икономическия растеж, пречи на преодоляването на бедността и засилва неравенствата в обществото. Сабине Званепул, координатор на Експертния център за върховенство на закона и основни права, ГД „Политика за съседство и преговори за разширяване“ на Европейската комисия, обобщава основните изводи от Пакета за разширяване 2016. Тя изрази разочарование, че въпреки огромните финансови средства, вложени от ЕС, страните в предприемаческия период са постигнали доста ограничени резултати. ЕК работи за развитието на стратегически подход към противодействие на завладяването на държавата и прането на пари, предоставя подкрепа на политиката и административните реформи, гарантира подходящ контрол върху работата на агенциите и прозрачни избори, осигурява управленската отговорност и ефективни системи за обществени поръчки.

SELDI също така подписа *меморандуми за разбирателство* и бъдещо сътрудничество при борбата с корупцията със седем албански НПО на 1 юни 2016 г.

През 2016 г. Центърът за изследване на демокрацията беше отличен за втори път с пет звезди в класацията на *Transparify*, заедно с двама члено-

ве на антикорупционната инициатива *SELDI* от Черна гора – Центъра за демократичен преход и Институт „Алтернатива“. *Transparify*, инициатива с нестопанска цел със седалище в Грузия, изготвя първата по рода си глобална класация на финансовата прозрачност на 200 големи мозъчни тръстове (*think-tanks*) в 47 страни.

Представители на шест организации от SELDI взеха участие в семинара *„Конвенцията на ООН срещу корупцията и нейния механизъм за наблюдение и оценка“*, проведен в периода 20-23 септември 2016 г. във Виена, Австрия. Те се запознаха с възможностите за сътрудничество между правителствата и организациите на гражданското общество в прилагането на Конвенцията и нейния втори цикъл на наблюдение. Семинарът събра 63 експерти от 18 държави от ЮИЕ и Африка. По време на пленарните сесии, участниците обмениха опит под формата на структурирани дискусии и практически упражнения. Говорителите подчертаха, че *Конвенцията на ООН срещу корупцията* е единственият правно обвързващ и универсален инструмент за борба с корупцията. В чл. 13 специално се призовават организациите на гражданското общество да участват активно в справянето с този проблем.

В края на 2016 г. Икономическата програма стартира няколко нови инициативи в областта на антикорупцията: оценка на работата на македонската Държавна комисия за превенция на корупцията, подкрепа за създаването на нова *Регионална платформа за борба с корупцията в Югоизточна Европа* на уебсайта на UNCAC (www.uncaccoalition.org) и на *Европейска платформа за борба с недеklarиранията заетост*.

Антикорупция и завладяване на държавата

Като съществена част от дългосрочните усилия за създаване на устойчиви добри механизми за управление в страните от Югоизточна Европа през 2016 г., Центърът започна процес на разработване на солидна методологическа рамка за **международна сравнителна оценка на феномена завладяване на държавата**. Концепцията за завладяване на държавата обяснява някои от най-коварните форми на порочно управление. Тази практика е основен проблем на политиката и повод за безпокойство, особено в контекста на процесите в Югоизточна Европа и плановете за разширяване на ЕС.

Развитието на методологическа рамка е насочено към формулирането на индикатори, които ще помогнат да се оцени и в крайна сметка количествено да се измери това явление.

Това изисква по-задълбочен анализ на процеса на завладяване на държавата, аналитичен преглед на последиците от феномена и неговите основни механизми. Крайната цел на усилията е създаването на индекс, който да даде възможност за наблюдение на рисковете от завладяване на държавата в различните страни през различните години.

„Завладяване на държавата: диагностична пътна карта“ проправи пътя към методологията за оценка. Документът получи методологическа подкрепа в областта на мониторинга и застъпничеството за добро управление и антикорупция в рамките на инициативата SELDI, координирана от Центъра, и се обогати чрез широкото сътрудничество с водещи европейски експерти.

Противодействие на измамите и корупционните рискове в областта на обществените поръчки

Икономическата програма допринесе за повишаване на институционалния капацитет и сътрудничеството на българските и румънските власти за предотвратяване и борба със злоупотребите с обществените поръчки. Експертите на Центъра се фокусираха върху подобряване на процедурите и разкриване на уязвимите места в обществените поръчки като икономически „вратички“, бюрократични пречки, възпрепятстване на свободната конкуренцията, юридически пропуски и недобро сътрудничество между заинтересованите страни. През 2016 г., чрез сътрудничество между Центъра и румънските партньори от правителствени и неправителствени организации, редица български експерти – прокурори, представители на съдебната система и публичната администрация – участваха в работни срещи и семинари, посветени на разбирането

CSD
CENTER FOR
THE STUDY OF
DEMOCRACY

STATE CAPTURE DIAGNOSTICS ROADMAP

Working Paper, August 2016

The concept of state capture has been in use for some time now and has helped policy makers and analysts account for some of the most insidious forms of subversion of governance. As this practice has become a major issue of policy concern, in particular in relation to developments in Southeast Europe towards EU enlargements, and in view of the security implications for Europe following Russia's more aggressive recent stance vis-à-vis its energy projects and enlargement plans, the general notion needs to find its operational and policy-relevant dimensions. This paper contributes to a higher analytical precision in the definition of state capture, which enables the construction of measures that would help evaluate, assess and eventually measure this phenomenon. This requires a more in-depth analysis of the state capture concept, an analytical description of the results of state capture involving different social actors (government, companies, the economy and society at large) and a description of its principal mechanisms. As state capture is often associated with corruption, it would be necessary to differentiate between these concepts and find their eventual intersections.

The ultimate goal of the current discussion is the construction of an index that would enable monitoring state capture risks across countries and over time. Here we present a possible way to measure state capture in certain institutions with a focus on the security sector, as the key target of capture as it controls the repression monopoly of the state. Further work would be needed to arrive at a comprehensive and sound index measurement of state capture.

TABLE OF CONTENTS

Defining state capture..... 2

    The state capture concept..... 2

    Forms of state capture..... 7

Measurement of state capture..... 11

    State capture diagnostics areas..... 11

    State capture risk zones..... 12

    Captured public institutions or institutional areas..... 13

    Measuring state capture in the security sector..... 14

    Towards a state capture index..... 16

* CSD would like to thank the participants at the workshop *State Capture: Drivers, Outcomes and Measurement* on December 3-4, 2015 in Istanbul for the provided feedback, critical comments and input to an earlier version of this working paper. In particular, we would like to thank Professor Paul Heywood and Professor Colin Williams for reviewing the paper, Professor Alina Pippidi, Professor Alexander Sloyanov, and Dr. Zoltan Adam for moderating the workshop sessions, and Dr. Mihály Feketas for his valuable ideas. CSD would also like to acknowledge the contribution of the SELDI.net partners for taking part in the workshop and for providing input and practical examples of state capture practices in their respective SEE countries. CSD would like to thank Dr. Michela Salicrú and Dr. Domenico Perrotta for hosting a CSD expert group visit to DG JRC's Competence Centre on Composite Indicators & Scoreboards.

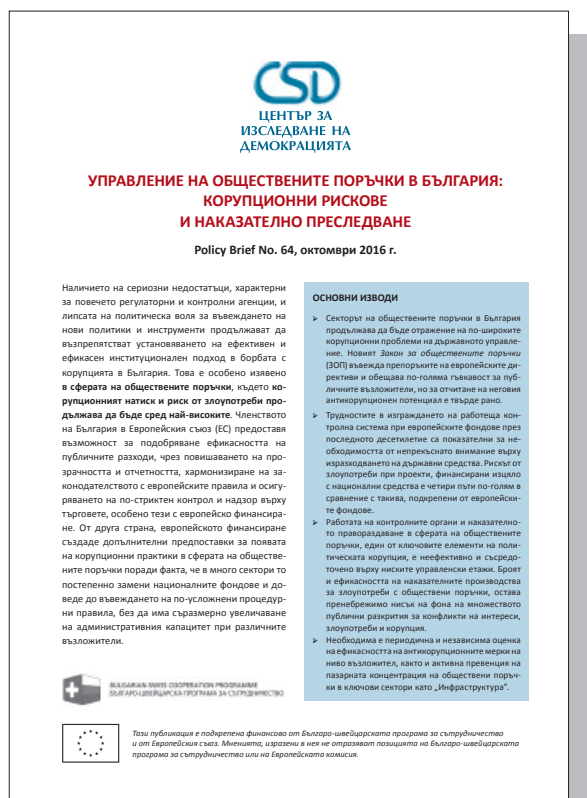
Supported by a grant from the Foundation Open Society Institute in cooperation with the Think Tank Fund of the Open Society Foundations

и справянето с предизвикателствата на корупционните практики в сектора на обществените поръчки. Посещенията бяха организирани като част от инициативата *Закон, икономика, конкуренция и администрация – Разработване на мултидисциплинарен подход в борбата срещу злоупотребите с обществени поръчки (LEAD)*. На 14 декември 2016 г., по време заключителната конференция в Букурещ, Центърът представи своите най-нови публикации в областта.

В изданието на Центъра *„Престъпления и злоупотреби с обществени поръчки: Наръчник за превенция, противодействие и анализ на рисковете“*, се разглеждат международно признати подходи, методики и насоки за противодействие на корупционни практики и злоупотреби при процеса на възлагане и изпълнение на обществени поръчки. Наръчникът е изготвен за подпомагане работата на държавните институции, съдебната система и практиците в сферата на обществе-

ните поръчки. Той е основан на идеи, дискутирани по време на поредица от практически семинари и работни срещи между румънски и български експерти, провели се в Румъния в периода декември 2014 – юли 2016 г.

В допълнение, Икономическата програма на Центъра изготви анализа *„Управление на обществените поръчки в България: корупционни рискове и наказателно преследване“*. Независимо от напредъка и повишената прозрачност, обществените поръчки в България продължават да се характеризират с високи нива на корупционен риск. Броят на нарушенията, регистрирани от контролните агенции, остава значим. Същевременно липсва ефективно преследване, а наказателните дела са малко на брой и насочени към ниските управленски нива.

Около тези изводи се обединиха и участниците в кръглата маса *„Престъпления и злоупотреби с обществени*

Кръгла маса „Престъпления и злоупотреби с обществени поръчки в България: превенция, противодействие и анализ на корупционните рискове“, София. От ляво на дясно: д-р Тодор Галев, старши анализатор в Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията, Руслан Стефанов, директор на Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията, Томислав Дончев, заместник министър-председател по европейските фондове и икономическата политика, д-р Огнян Шентов, председател на УС на Центъра за изследване на демокрацията, Анелия Йорданова, директор на Дирекция „Анализ и отчет на инспекционната дейност“ към Агенцията за държавна финансова инспекция (АДФИ) и Стефан Карабоев, анализатор в Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията

поръчки в България: превенция, противодействие и анализ на корупционните рискове”, организирана от Центъра за изследване на демокрацията на 31 октомври 2016 г. Очертава се ясната тенденция за изключително нисък брой наказателни дела, приключили с осъдителна присъда, както и за наказателно преследване. Същевременно динамиката в сектора на обществените поръчки продължава да е тясно свързана с политическия цикъл, а административните нарушения, разкрити от контролните органи, остават високи. Руслан Стефанов, директор на Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията обърна внимание и на обществените

поръчки, финансирани с европейски средства, като отчете тенденциите те да заемат все по-голям дял от общия пазар. Анализите на Центъра показват, че при обществените поръчки, финансирани чрез фондовете на ЕС има по-голяма конкуренция, докато рискът от злоупотреби при тези, изпълнявани изцяло с национални средства, е до четири пъти по-висок.

Анализ на връзката между европейското финансиране и противодействието на корупцията

През 2016 г. Центърът продължи да разширява капацитета си за научни

изследвания и анализ на политиките на национално, регионално и европейско ниво. Като част от проекта **ANTICORRP**, най-голямата антикорупционна инициатива, подкрепена от Седма рамкова програма на ЕС, Центърът разработи анализ на въздействието и ефективността на антикорупционната политика в България в контекста на съществуващите изисквания (conditionalities) за финансова помощ от ЕС, с акцент върху периода след присъединяването. Въпреки че финансирането от ЕС не е официално обвързано с постигането на напредък в борбата с корупцията, се наблюдава тенденция разпределението на средствата да достига своя връх около критични срокове по присъединяването, например подписването на договора за присъединяване през 2005 г. и изтичането на предпазните клаузи от Механизма за сътрудничество и проверка на (CVM) през 2010 г. Тези две години също така бележат най-ниските нива на административна

корупция, според *Системата за мониторинг на корупцията* на Центъра за изследване на демокрацията. Това означава, че комбинираният ефект от приложението на изискванията на ЕС относно антикорупционната политика и помощта за развитие и добро управление в България е положителен, макар и временен.

През 2016 г. Центърът за изследване на демокрацията, като част от мрежата от местни кореспонденти на ГД „Вътрешни работи“ на Европейската комисия, продължи работата си по анализа за България за целите на втория *Антикорупционен Доклад на ЕС*. Центърът също така участва в оценката на ефективността и ефикасността на изпълнението на политиката на сближаване за периода 2007 – 2013 г., като направи преглед на основните фактори за успех и областите, които все още се нуждаят от развитие. Бяха анализирани и програмните документи за България по европейските структурни и инвестиционни фондове (ESIF) 2014 – 2020 и оценката на изпълнението, въздействието и приложимостта на предоставените от Съвета на ЕС препоръки за страната през периода 2012 – 2016 г.

Борба срещу прането на пари

Прането на пари и другите финансови престъпления обикновено са свързани с предхождащи ги престъпления от организирани престъпни групи (най-често във връзка с трафик на наркотици и трафик на хора, проституция, оръжия, компютърни престъпления и т.н.). Ето защо разследването на прането на пари изисква системен подход за събиране и анализ на финансова информация относно дейността на организирани престъпни групи, както и повишен капацитет и разбиране на правната рамка от съответните структури на правоприлагащите органи.

				This project is co-funded by the Seventh Framework Programme for Research and Technological Development of the European Union			
EU Grant Agreement number: 290529							
Project acronym: ANTICORRP							
Project title: Anti-Corruption Policies Revisited							
Work Package: WP8 Corruption, assistance and development							
Title of deliverable: D8.2) Case study reports on control of corruption and EU funds							
Due date of deliverable: 29.02.2016							
Actual submission date: 29.02.2016							
Editor(s): Jana Warkotsch							
Organization name of lead beneficiary for this deliverable: German Institute for Global and Area Studies							
Project co-funded by the European Commission within the Seventh Framework Programme							
Dissemination Level							
PU	Public						X
PP	Restricted to other programme participants (including the Commission Services)						
RE	Restricted to a group specified by the consortium (including the Commission Services)						
Co	Confidential, only for members of the consortium (including the Commission Services)						
The information and views set out in this publication are those of the author(s) only and do not reflect any collective opinion of the ANTICORRP consortium, nor do they reflect the official opinion of the European Commission. Neither the European Commission nor any person acting on behalf of the European Commission is responsible for the use which might be made of the following information.							
1							

Участниците в кръглата маса „Противодействие на прането на пари в България“, София

През 2016 г. Центърът си партнира с Базелския институт по управление при изготвянето на анализ на противодействието на прането на пари в България, разкриващ тенденциите и институционалната динамика в тази област.

Проблемите на противодействието на прането на пари в България бяха разгледани по време на [кръгла маса](#), която Центърът организира на 14 юли 2016 г. Участниците, сред които представители на Националната служба „Полиция“, Държавната агенция за национална сигурност, Комисията за отнемане на незаконно придобито имущество и Базелския институт по управление, обсъдиха напредъка на България по отношение разследването и предотвратяването на изпирането на пари. Последният доклад на Комитета от експерти за оценка на мерките срещу изпирането на пари и финансирането на тероризма към

Съвета на Европа оценява работата на страната позитивно, най-вече що се отнася до съществуващата законодателна и институционална рамка. Основополагащи обаче са наличието на достатъчен институционален капацитет, финансови и човешки ресурси. По отношение на борбата с прането на пари и процеса на отнемане на незаконно придобити активи и имущество е от изключителна важност сътрудничеството между различните звена на държавните институции, както и партньорството с международни организации. Към това се включва и условието за по-ефективна организация и структуриране на държавните органи с цел избягване на дублиращи функции и изкуствено създаване на деструктивна вътрешно-институционална конкуренция. Участниците в кръглата маса се обединиха около мнението, че процесът по отнемане на незаконно придобитите активи трябва да започва в най-ранен стадий и да

върви паралелно, а не след приключване на наказателните производства.

III. Справяне със скритата икономика в България и Югоизточна Европа

През последните години икономиката в сянка, за която се считаше, че е проблем само на по-бедните държави, вече се е превърнала в наболял проблем и за развитите икономики. Той остро засяга България, която е призната за страната с най-голям дял на скритата икономика в Европейския съюз.

През 2016 г. Центърът за изследване на демокрацията и Витоша рисърч продължиха своето сътрудничество с Университета в Шефилд, Великобритания, и Института за публични финанси, Хърватия, в обмена на до-

бри практики за противодействие на недеklarираната заетост в Европа. В рамките на това сътрудничество Центърът организира в София международна конференция на тема „Сивата икономика и недеklarираната заетост в Европа: нови тенденции и политики за противодействие“. По време на конференцията, събрала водещи представители на академичните среди, държавни служители и политици от България и Европа, стана ясно, че макар и трудно, все пак е възможно скритата икономика да бъде идентифицирана и да ѝ бъде противодействано.

Г-н Руслан Стефанов, директор на Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията, откри конференцията и посочи, че България все още е изправена пред сериозни проблеми, свързани с недеklarираната заетост и би могла да се

Конференция и лятно училище „Скритата икономика и недеklarираната заетост в Европа: нови тенденции и политики за противодействие“, София.

От ляво на дясно: г-жа Деница Сачева заместник-министър на труда и социалната политика на Република България, г-н Руслан Стефанов, директор на Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията и г-н Арнис Саука, директор на Центъра за устойчив бизнес, Латвия

възползва от знанието и политиките, възприети от нейните партньори от Югоизточна Европа. Проф. Колин Уилямс от Университета в Шефилд подчерта значимостта на разбирането за разликата между причините и последиците от недеклаираната заетост, както и как това може да бъде постигнато през призмата на институционалната теория, която посочва асиметрията между формалните и неформалните институции като основна причина за зараждане и развитие на сива икономика. Заместник-министърът на труда и социалната политика Деница Сачева подчерта готовността на българското правителство да противодейства на тези проблеми като същевременно бъдат взети под внимание възгледите и мнението на всички заинтересовани страни. Георги Пирински, член на Европейския парламент, описа прак-

тиките на „трудоу дъмтинг“, при които имиграцията и свободното придвижване на хора са в състояние сериозно да увеличат работната сила на определени места. Според него тази ситуация бива използвана от работодателите за понижаване на трудовите възнаграждения, създавайки по този начин климат, благоприятстващ развитието на недеклаирана заетост. Г-н Пирински предложи въвеждането на по-ефективни политики, като например данъчни облекчения, които биха решили тези проблеми.

Участниците в конференцията дискутираха инструментите за измерване и противодействие на скритата икономика в България, Република Македония и Хърватия, които са страните на фокуса на сътрудничеството между Центъра и Университета в Шефилд. Между говорителите бяха редица

Участниците по време на двудневното лятно училище, „Скритата икономика и недеклаираната заетост в Европа: нови тенденции и политики за противодействие“, София, 3-4 септември 2016 г.

признати международни и местни експерти: Арнис Саука, директор на Центъра за устойчив бизнес, Латвия, председателят на Конфедерацията на независимите синдикати в България Пламен Димитров, Веселин Митов, международен секретар на КТ „Подкрепа“, мениджърът на „Мастер Кард“ за България и Македония Ваня Манова, Теодора Дичева от Главна инспекция по труда, Николай Петков, директор на Дирекция „Управление на риска“ в Националната агенция за приходите, д-р Тодор Ялъмов, старши анализатор и експерт към *Инициативата за развитие и почтеност в Югоизточна Европа*, професор Емилия Ченгелова, член на Научния съвет на Българската академия на науките, Милан Колев от Националния статистически институт, д-р Питър Роджърс, преподавател по стратегия и бизнес в Университета в Шефилд, д-р Мария Ристеска, директор на Центъра за изследвания и изготвяне на политики, Скопие, Лега Момтазиан, анализатор по програма „Мария Кюри“ от Университета в Шефилд, Йосип Франич, анализатор в Института по публични финанси, Хърватия.

След конференцията Центърът за изследване на демокрацията бе домакин на двудневно лятно училище, посветено на проблемите на сивата икономика в Европа и в света, на което международни експерти и докторанти представиха свои изследвания по темата и коментираха причините и последиците от неформалната икономика. Като част от събитието бяха проведени редица симулации и презентации, разглеждащи проблеми като данъчния морал и неформалността в селските райони, част от посткомунистическите страни, неформалната конкуренция в частния сектор, взаимовръзката между минималния праг на заплащане и размерите на сивата икономика и др.

ЦЕНТЪР ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕМОКРАЦИЯТА

СКРИТАТА ИКОНОМИКА В БЪЛГАРИЯ: 2015 – 2016 Г.

Policy Brief No. 64, септември 2016 г.

Правилното разбиране на динамиката и структурата на скритата икономика е от съществено значение за подобряване на управлението на публичния и частния сектор. В световен план двете трети от предприемачите стартират скрити по един или друг начин за официалната статистика¹ и при подходящите условия (съвместимост на неформалните и формалните институции, високо доверие към правителството, правоопазвателните и правоработващите органи) те се формализират и интегрират в официалната икономика бързо и ефективно. Същевременно, **негативните ефекти** от скритата икономика са многостранни и е важно те да **бъдат идентифицирани и ограничени**. В България високото равнище на скритата икономика подпомага икономическото развитие на страната и изисква **сериозно и постоянно** политическо внимание. Безпрецедентният глобален растеж на цифровизацията на икономическите дейности, конвергенцията между някои от тях и появата на чисто нови услуги предоставя възможност за създаването на желаната среда, която би могла да намали скритите парчета потоци и да допринесе за икономическото развитие на страната. За да се насърчи процесът на икономическа конвергенция в рамките на Европейския съюз и организиране на вредните въздействия на скритата икономика в България, обясне са необходими цялостни реформи, фокусирани върху функционирането на пазарните механизми и ефективността на администрацията.

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

- Според *Индекса на скритата икономика 2015/2016 г.* скритата заетост намалява и от гледна точка на работодателите, и от гледна точка на населението. Намаляват както броят на случаите, в които се работи без договор, бля да се плащат социални и/или здравни осигуровки, така и дялоът на хората с частично укривни социални осигуровки. Стойността на този обобщен показател е най-ниската наблюдавана през целия период 2002 – 2015/2016 г. Във още обясне **каква четвърт от заетите укриват социални осигуровки.**
- Основните предизвикателства в сивата на скритата заетост са по-ниското обхващане на младите заети (18-29 г.) и по-високото значение, както и повишаване на осигурителния доход за специфични групи заети (при което има значителен и най-голям разминавания между реални и осигурителния доход). Една трета от младите хора се осигуряват на дефакто, по-малко от реално.
- Организационните излизки с дяс са сред основните фактори на организирания престъпност в България. Това е вторият най-голям изтичане на приходи за организирания престъпност след трафика на хора и преди търговията с наркотици и с изключително цигари. Опасността от този вид престъпност произтича от пренативен фискален щет и компрометирането на конкурентивния и цели икономически сектори.
- Нормата остава въпросът с **ограничаване на личното личностно потребление под формата на фирмени разходи**. Продължителните мерки от страна на Министерството на финансите (изключително за обхващане на ДДС) върху потребителите на фирмени разходи за лични цели за решаване на този проблем ще създават неоправдано високи разходи за съблюдаване за всички. Показателен контрол на МВР за установяване на връзката на личностно потребление и корупти не е нито ефективен, нито ефективен.
- Без съществено подобряване на публичните услуги и удовлетворителност на гражданите и бизнеса от тях и по-високо доверие в институциите и в справедливото разкриване на публични средства не може да се очаква промяна в динамичен модел, и от там и в поверението, свързано икономическата дейност.

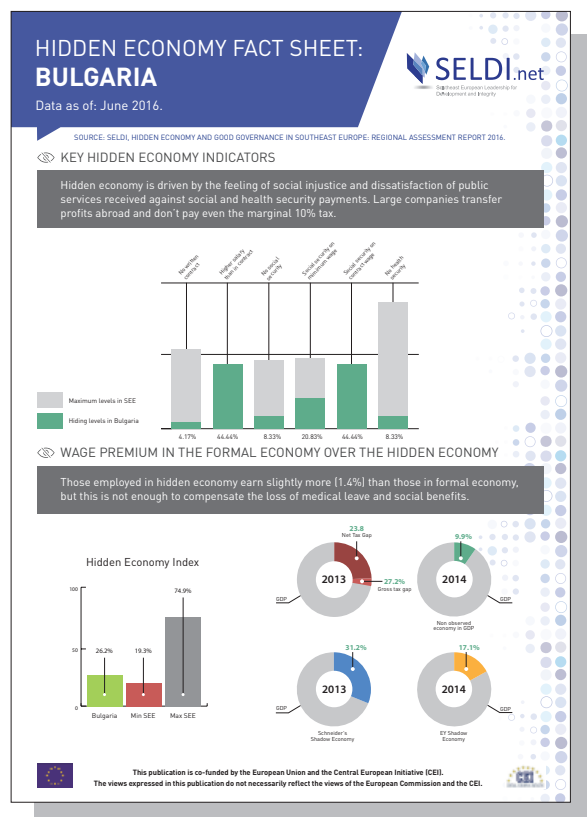
¹ Изказване на проф. Колин Уилмъс от Шефилдския университет на конференция „Справане със скритата икономика в Македония: използване на добри практики за растеж и работни места“ – Скопие, 13 октомври 2015 г.

² Тази публикация е подкрепена финансово от Българо-швейцарската програма за сътрудничество и от Икономическия и социален изследователски съвет на Великобритания. Мненията, изразени в нея не отразяват позицията на Българо-швейцарската програма за сътрудничество или на Икономическия и социален изследователски съвет.

BULGARIAN-BRIEF COOPERATION PROGRAMME
BULGARO-SHWEICARSKA PROGRAM ZA SOTRUDNICHESTVO

По време на събитията, Центърът за изследване на демокрацията представи анализа „Скритата икономика в България: 2015 – 2016“. Правилното разбиране на динамиката и структурата на скритата икономика е от съществено значение за подобряване на управлението на публичния и частния сектор. Същевременно, негативните ефекти от скритата икономика са многостранни и е важно те да бъдат идентифицирани и ограничени. Според *Индекса на скритата икономика 2015 – 2016 г.*, скритата заетост намалява и от гледна точка на работодателите, и от гледна точка на населението. Намалява и броят на случаите, в които не се плащат социални и/или здравни осигуровки. Стойността на обобщения показател за скрита заетост е най-ниската наблюдавана през целия период 2002 – 2015 г. Въпреки това, една четвърт от заетите все още укриват социални осигуровки. Без съществено подобряване на публичните услуги и по-високо доверие в институ-

циите и в справедливото разходване на публични средства не може да се очаква промяна в данъчния морал.

В рамките на инициативата SELDI експертите от Икономическата програма и техните партньори от осем държави от ЮИЕ подготвиха [Policy Brief 6: „Скритата икономика в Югоизточна Европа: Мониторинг и политически изводи за добро управление, национални информационни бюлетини по темата, както и доклад „Скрита власт: оценка на корупцията и скритата икономика в Югоизточна Европа“](#). Тези анализи и бюлетини представят основните изводи на SELDI относно проявяванията, причините и въздействието на скритата икономика и недекларираната заетост в страните от ЮИЕ през 2016 г. Според изследванията, скритата икономика в ЮИЕ остава широко разпространена, тя е причина за недекларирана заетост, която е свързана с корупцията и е признак за значително разминаване между

формалните и неформалните институции. Последното се дължи както на недостатъчно развитите официални институции на пазара на труда, така и на непоследователното прилагане на правилата, което често е причина за корупция. Огромното разнообразие в мащаба (19 % в Хърватия и 81 % в Косово), различните проявления (липса на писмени договори в Турция, неплащане на здравноосигурителни вноски в Косово, „заплати в плик“ в Македония и в България, неформализиран бизнес в Албания) и различните статистически оценки на скритата икономика като дял от БВП в страните от Югоизточна Европа предполага използването на съобразени с тези различия политики и последователност в реформите. Работата изцяло във формалния сектор, в сравнение със скритата икономика, осигурява значително по-високи заплати в Босна и Херцеговина, Албания и Турция, малко по-високи заплати в Македония, Сърбия и Черна гора и приблизително същите или малко по-ниски заплати в Косово и България. Въпреки това, устойчивите високи нива на скрита икономика в Югоизточна Европа, съчетани със системна административна корупция, ниско доверие в държавните институции, а в някои случаи и неясна национална идентичност, е довело до промяна в данъчния морал и по-ниски приходи за правителствата в региона.

С цел да обсъдят в дълбочина основните изводи от анализа, Факултетът по управление на Шефилдския университет, Великобритания, инициативата SELDI и Центърът за либерално-демократични изследвания (CLDS), Сърбия, проведоха кръгла маса: „Противодействие на недекларираната заетост и скритата икономика в Югоизточна Европа: към по-добро управление и просперитет“ на 13 декември 2016 г. в Белград, Сърбия. Неспадащите равнища на скритата икономика в региона в съчетание с

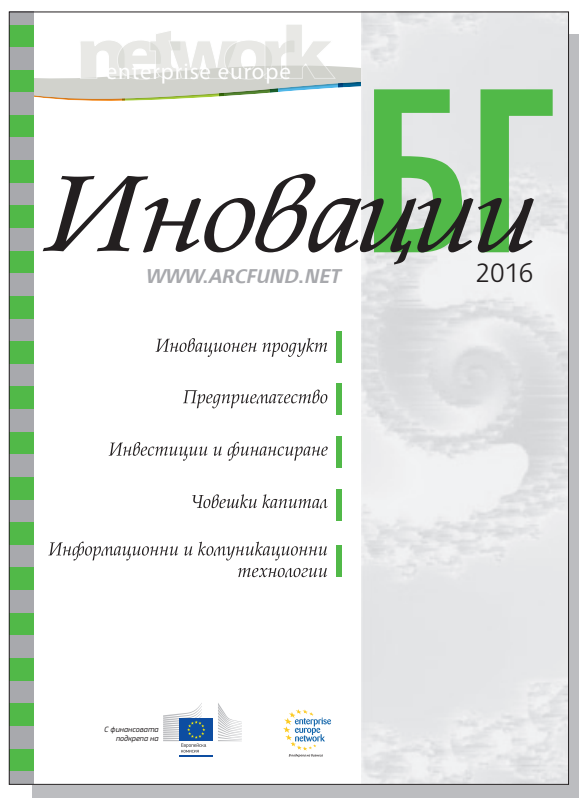

Кръгла маса: „Противодействие на недеklarираната заетост и скритата икономика в Югоизточна Европа: към по-добро управление и просперитет“, Белград

ниското доверие към публичните институции и, в някои случаи, проблемите с националното самоопределение, водят до промени в данъчния морал и понижаване на събираемостта на данъците. Професор Колин Уилямс и д-р Питър Роджърс от Факултета по управление на Шефилдския университет, Ана Миковска-Ралева, политически анализатор към Центъра за изследване и формиране на политики (CRPM), Македония, и Йосип Франич, изследовател към Института по публични финанси, Хърватия, споделиха знание и опит по време на събитието.

IV. Конкуентоспособност и икономика на знанието

Ежегодният доклад **Иновации.бг** осигурява надеждна **оценка на инова-**

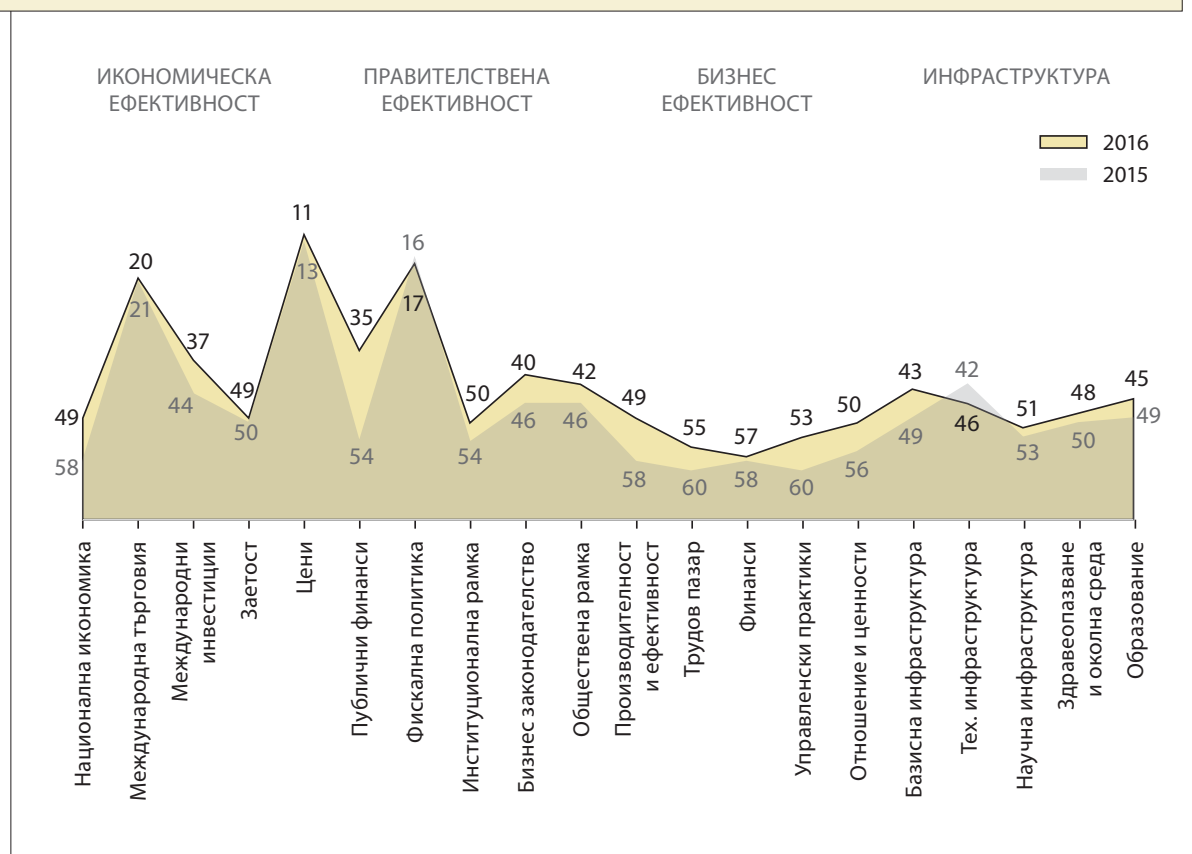
ционния потенциал на българската икономика и на състоянието и възможностите за развитие на българската иновационна система. Той прави препоръки за подобряване на обществената политика по отношение на иновациите в България и в ЕС, като се опира на най-новите теоретични и емпирични изследвания в света и отчита специфичната икономическа, политическа, културна и институционална рамка, в която се развива иновационната система на страната. През последните 12 години *Иновации.бг* направи редица конкретни предложения за подобряване на иновационната политика и практика в страната, които бяха подкрепени от бизнеса и научния сектор. Липсата на конкретни устойчиви действия от страна на българските правителства

по направените предложения – въпреки ангажираността им в процеса на най-високо политическо равнище, говори за **сериозна институционална недостатъчност в развитието и прилагането на политики в тази област.**

Иновации.бг 2016 анализира състоянието и възможностите за развитие на националната иновационна система на базата на пет групи показатели:

- съвкупен иновационен продукт;
- предприемачество и иновационни мрежи;
- инвестиции и финансиране на иновациите;
- човешки капитал за иновации;
- информационни и комуникационни технологии.

Промени в профила на българската конкурентоспособност 2015 – 2016 г., IMD 2016

Във фокуса на *Иновации.бг 2016* са **талантите и възможностите на страната да отглежда, открива и привлича таланти**; потенциала да ги управлява пълноценно и да развива национални и регионални компетенции на тази основа. Иновациите са функция на творчеството, мисленето „извън кутията“, въображението, страстта и упорството на хора, които имат потенциала да генерират идеи и имат знанието да ги реализират до успешни нови продукти и бизнес модели.

Икономическата програма продължи да анализира бариерите пред българския бизнес и да предоставя препоръки за подобряване на цялостната **конкурентоспособност**. Центърът за изследване на демокрацията е партньор за България на Центъра за световна конкурентоспособност към Института за развитие на управлението

(IMD, Швейцария), който публикува *Годишник на световната конкурентоспособност*. Годишникът оказва пряко въздействие върху обществените политики в Европа. Международните инвеститори също следят отблизо класацията на конкурентоспособността, което прави резултатите още по-значими. Центърът представи резултатите от Годишника за 2016 г. по време на **пресконференция** на 30 май 2016 г. Профилът на българската конкурентоспособност за 2016 г. показва, че най-сетне може да се говори за отлепване от дъното, след близо пет години на стагнация. През 2016 г. България заема 50-то място от 61 икономики, което е подобрене с пет позиции спрямо 2015 г. Въпреки това, българската икономика остава сред най-неконкурентоспособните, като с по-ниски показатели в Европа са единствено Гърция, Хърватия и Украйна.

Социологическа програма

Работата на Социологическата програма през 2016 г. се фокусира върху интеграцията на мигранти, социалното включване на уязвими групи, превенцията и подкрепата на жертви на трафик на хора и превенцията на водещата до тероризъм радикализация.

- **Интеграция на мигранти и социално включване на уязвими групи.** Проведено е национално изследване на домашното и основано на пола насилие и изработване на модел за подкрепа на жертвите на насилие със специфичен фокус върху ромските жени и момичета.
- **Противодействие на трафика на хора.** Проучена е употребата на интернет и мобилните приложения в процесите на трафик на хора и каналджийство на нелегални мигранти и лица, търсещи международна закрила. Осъществен е анализ на ролята на интернет във фазите на набиране на жертви и тяхната експлоатация в процесите на трафик на хора и каналджийство.
- **Превенция на радикализация, водеща до тероризъм.** Централна изследователска тема бяха процесите на радикализация в България, Гърция и Чехия, водещи до тероризъм. Разработени са два методологически инструмента, свързани с идентификацията на рискове от радикализация и със ситуационния анализ на екстремистки тенденции. Осъществени са национални изследвания и са изготвени доклади с цел да проверят приложимостта на двата инструмента и да послужат при тяхното усъвършенстване.
- **Мониторинг на миграционни процеси.** Социологическата програма имаше водеща роля в изготвянето на *Годишния доклад за България по миграция и убежище* по линия на Европейската мрежа за миграцията. В него е представен изчерпателен преглед на годишната политика и законодателни промени за 2015 г. Беше стартирана и инициатива, имаща за цел разработване и прилагане на унифицирани стандарти за мониторинг на принудителното връщане на мигранти.

I. Интеграция на мигранти и социално включване на уязвими групи

Национално изследване на домашното насилие и насилието, основано на полов признак (ДННОПП) и изработване на Модел за подкрепа на жертвите на насилие (МПЖН)

През 2016 г., Социологическата програма, в сътрудничество с Правната програма на Центъра, Фондация „Партньори-България“ и Академията по права на човека, Норвегия, проведеха Национално изследване на домашното насилие и насилието, основано на полов признак и разработиха модел за подкрепа на жертвите на насилие.

България е сред тази половина страни – членки на ЕС, в които не се събира статистическа информация за отношението между жертва и извършител, като това прави невъзможна оценката на дела на домашното насилие сред престъпленията срещу личността. Домашното насилие не се квалифицира като криминално деяние и все още не е включено в *Наказателния кодекс* – съответно и в статистическите данни, предоставяни от полицията и Националния статистически институт. Информацията за броя жалби за домашно насилие, регистрирани в полицията и броя на делата за домашно насилие, заведени в съда, също не присъстват в публично достъпната статистика.

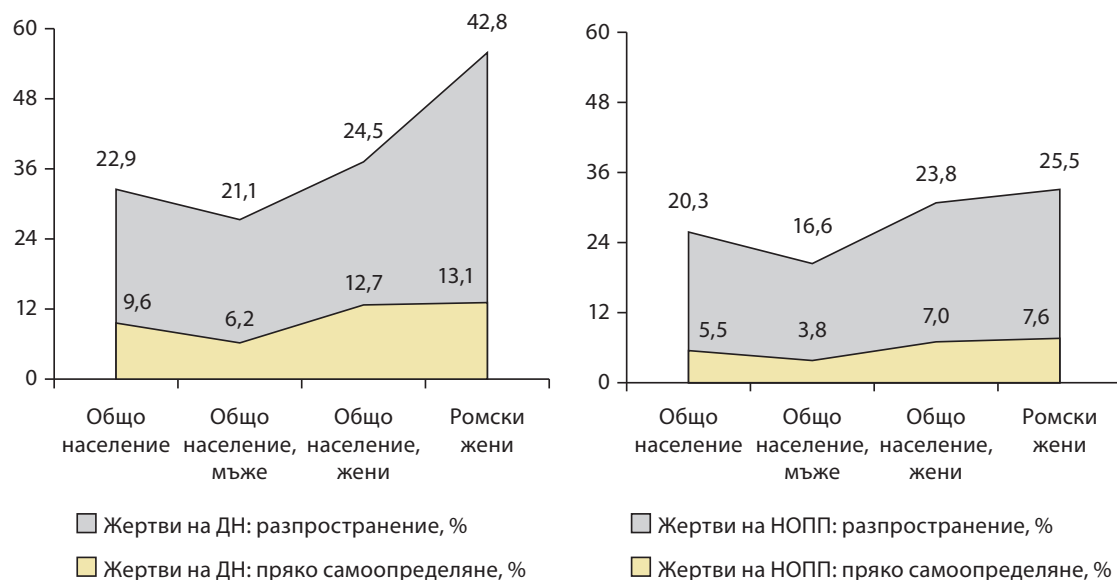
Въз основа на няколко национални и общи за ЕС социологически проучвания, проведени след 2000 г., делът на жените жертви на домашно и основа-

но на пола насилие се оценява на една четвърт от женското пълнолетно население.

Аналитичният доклад от проведеното „**Национално изследване на домашното и основано на пола насилие**“ очертава използвания методологически подход и заключенията от работата, която е извършена по отношение на четирите проблемни области, върху които изследването се концентрира: фактори и причини, мащаби и разпространение, последици от насилието и обществен отговор.

Проучването дефинира две основни групи от фактори и причини за ДННОПП, които биха могли да съвпадат частично, но все пак се различават съществено: фактори и причини за виктимизация, свързани предимно със средата, характеристики и поведение на извършителите; и фактори и

Ножица в съобщаването на ДННОПП виктимизация по пол и етническа принадлежност

База: Общото население на възраст 15+, N = 2503 (мъже N = 1209 и жени N = 1294); ромски жени на възраст 15+, N = 400.

Извършване на последните случаи на ДННОПП: % от случаите

База: 1105 случая на ДННОПП с мъже жертви от общото население, 1738 случая на ДННОПП с жени жертви от общото население, 867 DGBV случая на ДННОПП с жени жертви от ромското население.

причини за ревиктимизация, свързани основно със средата, характеристиките и поведението на жертвите.

Националното проучване потвърждава хипотезата, че ДН и НОПП са явления с по-високи равнища на прикриване и несъзнаване не само от страна на извършителите, но също от страна на жертвите. Поради тази причина цифрите не представляват дяловете на лицата, които наистина са засегнати от различни форми на НОПП и това е валидно за всички проучвания, провеждани в този контекст. Три основни фактора оказват влияние върху съобщаването: действителното възникване, осъзнаване на случилото се като насилие и желанието за неговото споделяне. Въпреки че една четвърт от мъжете и една трета от жените от населението, както и почти половината от ромските жени и момичета спо-

делят, че са преживели някакъв вид ДННОПП през живота си, делът на онези, които осъзнават, че са станали жертви на ДННОПП, е няколко пъти по-малък.

Въпреки че броят на мъжете жертви на различни форми на ДННОПП изглежда значителен и по-висок от очакваното, жените все пак са по-уязвими, тъй като по-често страдат от множество, повторяемо и системно насилие. Освен това ромските жени и момичета са по-уязвими, отколкото момичетата и жените от общото население. Анализът по пол на последните случаи на ДННОПП, които респондентите съобщават, показва, че почти две трети от извършителите са мъже и че жените със сигурност преобладават сред жертвите. Въпреки това, четири от десет жертви на ДННОПП са мъже.

Последици от домашното и основано на пола насилие

Последиците от ДННОПП за жертвите могат да бъдат обобщени в четири основни групи:

- **Свързани с безопасността** – страх от ревиктимизация, реално възникване на ревиктимизация в голяма част от случаите, увеличена бруталност на насилието и заплахите за живота.
- **Здравни последици** – провокирани автоимунни заболявания или животозастрашаващи травми, краткосрочна или дългосрочна нетрудоспособност, хронични пожизнени заболявания, причинени или влошени тежки ментални разстройства, депресивни, панически разстройства или разстройства на съня.
- **Икономически или образователни** – загуба на жилище (обикновено единственото), неспособ-

ност за работа в дългосрочен или краткосрочен план, загуба на работа, загуба на квалификация или на възможности за получаване на образование, като всички от тях са свързани с влошени текущи и бъдещи възможности за реализация на трудовия пазар.

- **Социални** – лишаване от обичайната среда, невъзможност или нежелание за създаване на нови отношения и приятелства, а по отношение на децата – риск от интериоризиране на погрешните поведенчески, семейни и свързани с пола модели, както и голям брой социални дефицити: комуникационни, поведенчески, вербални и т.н.

Въпреки че оценката на ефективността, направена от представителите на правоприлагащите органи и помага-

щите организации е висока, те посочват голям брой нужди на жертвите на ДННОПП, които не са удовлетворени и съответно недостатъци при тяхната защита, както и препоръки за подобряване. Те могат да бъдат групирани в няколко основни категории:

- **Преки нужди** за преодоляване на травмата, както и икономическата и психологическа зависимост, като кризисно и последващо настаняване, продължителна психологическа терапия, както и консултация и финансова помощ.
- **Нужди, свързани със защита** за преодоляване на ревиктимизацията и усещането за безнаказаност на извършителите, включително искания за криминализация на всички форми на ДННОПП, повече правомощия на органите за правоприлагане да се намесят, когато жертвите нямат възможност или нямат желание да обвинят извършителите, както и по-сериозни санкции.
- **Ориентирани към акта на извършването** нужди/препоръки за повече и по-ефективни превантивни дейности, наблюдение и анализ на причините, мерки срещу извършителите, както и мерки за помагане на извършителите да преодолеят причините за извършване на насилие;
- **Нуждите на професионалистите** за удовлетворяване на нуждите на жертвите, които включват повече и по-добре обучени човешки ресурси; регулярни наблюдения и професионална помощ; повече материални ресурси за изпълнение на задачите, както и по-добро сътрудничество с и по-активен принос от другите държавни и обществени институции.

Разработеният [Модел за подкрепа на жертвите](#) се основава на подхода към домашното и основано на пола наси-

лие като проблем на общественото здраве. Той се състои от практически ориентирани съвети към потенциалните жертви и подкрепящите ги специалисти относно възможните действия в областта на правораздаването, здравните грижи и подкрепящите услуги и съответните функции на институциите и организациите, ангажирани с всеки аспект на закрила и подкрепа.

Резултатите от националното проучване бяха представени в анализа [„Препоръки за подобряване на политиките в областта на домашното насилие и насилието, основа на полов признак“](#) Препоръките са групирани в седем основни сфери: наблюдение и оценяване, превенция, кризисни мерки, фокус върху извършителите, следкризисна подкрепа, подобро сътрудничество и ресурси. Поставен е акцент върху следните проблеми:

- Обществените участници, ангажирани с противодействието на ДННОПП, както и широката общественост не притежават общи систематични статистически данни и експертни оценки, които са необходими за регулярно наблюдение.
- Дейностите по превенция в страната все още са инцидентни и зависят от добрата воля и ресурсите, които са налични за отделните участници.
- Системата за кризисна интервенция, защита и подкрепа на жертвите доказва своята адекватност и полезност; тя обаче все още е недостъпна за жертвите от голяма част от територията на страната.
- Защитата на жертвите в кризисна ситуация е жизнено необходима, но тя не е достатъчна. Трябва да бъде разработена и внедрена система от посткризисни мерки, в зависимост от конкретните нужди на всяка жертва.

- Фокусът не трябва да се поставя единствено върху жертвите. Трябва да бъдат изградени и прилагани многоаспектни и систематични мерки. Това трябва да включва образователни програми за превенция на насилието при момчета и млади мъже.
- Междуйнституционалното сътрудничество трябва да бъде допълнително развито и законово регламентирано.

Резултатите от проучването бяха представени пред широк кръг от заинтересовани страни, като за целта бяха организирани семинар за обмен на добри практики при подпомагане на жертвите на насилие от Норвегия, пресконференция и [заклучителен семинар](#) с представители на голям брой национални институции и НПО сектора.

Приобщаване на ромите в крайдунавските региони: обмен на добри практики и модели на социално предприемачество между Румъния и България

През 2016 г. Социологическата програма разшири работата си по темата за приобщаване на ромите и справяне с негативните нагласи на обществото спрямо тази малцинствена група.

С оглед на факта, че по-голямата част от ромското население в Европа е концентрирана в Дунавския регион (80 %), изграждането на рамка за взаимодействие и обмен на добри практики и знания е от изключително значение за промотирането на ефективни политики за ромска интеграция в региона. Макар значителен брой инициативи за ромско включване да получават подкрепа чрез европейско финансиране през последните години, техни-

Участници в работния семинар в Каварна, 18-19 май 2016 г.

Посещение в квартал „Хаджи Димитър“ в Каварна, 18-19 май 2016 г.

ят ефект в южната част на Румъния остава ограничен. Докато румънското гражданско общество въвежда успешно социално-икономически инициативи (като малките ромски занаятчийски кооперации на Романо Бутик), общините изостават в осигуряването на подобрен стандарт на живот за ромските общности. От друга страна, през последните години град Каварна се превърна в модел за всеобхватен подход към ромското приобщаване в България. Въпреки това, подобни социално-икономическите инициативи все още не достигат до достатъчно голям брой ромски общности.

Инициативата улесни обмена на опит между общини, гражданско общество и ромски предприемачи от България и Румъния по теми, свързани с интеграцията на ромите на общинско ниво (както сочи опита в Каварна) и социално предприемачество (по примера в Румъния). В допълнение, акцент беше поставен върху представянето на въз-

можности за финансиране и подготвяне на бъдещи общи проекти.

На 18 и 19 май 2016 г. в Каварна Центърът организира **работен семинар**, чиято основна цел беше обмяната на опит между различни заинтересовани страни от крайдунавските региони на двете страни. На събитието присъстваха представители на общините Ръмнику Сърат (окръг Бузю), Лудеци (окръг Дъмбовица) и Крайова (окръг Долж) от румънска страна, и Каварна, Лом и Разград – от българска. Срещата беше посветена на споделяне на уникалния опит на Каварна в интеграцията на ромските общности. Специален фокус бе поставен върху философията на провежданите политики, основаваща се на принципа на равенството между етносите, активно включване на общността в разрешаването на въпросите, които я засягат, постижения по отношение на политическото представителство, подобряване на инфраструктурата, жилищните условия,

образованието и заетостта в ромските общности. В допълнение, бяха представени основните резултати от изследването „Социално-икономически ефекти от публичните инвестиции за приобщаване на ромите в Каварна“, проведено от Центъра през 2015 г. Беше организирано и посещение на кв. „Хаджи Димитър“ в Каварна с цел да бъдат представени практическите измерения на политиките за приобщаване на ромите.

II. Противодействие на трафика на хора

През 2016 г., в сътрудничество с Университета в Тренто (Италия) и с Университета в Тийсайд (Мидълзбро – Великобритания), Центърът за изследване на демокрацията продължи работата си в посока подобряване и споделяне на знанието за ролята на Интернет в процеса на трафика на хора.

Осъществени бяха изследване и анализ на ролята на интернет във фазите на набиране на жертви и тяхната експлоатация в процесите на трафик на хора и каналджийство. Проведени

бяха уеббазирано проучване за употребата на интернет при трафика на хора в България и дълбочинни интервюта с ключови участници в процесите на трафик на хора и каналджийство. Резултатите от проведените изследвания са обобщени в два отделни доклада.

Първият доклад прави преглед на резултатите от уеббазирано проучване относно употребата на интернет в процеса на трафик на хора в България и се основава главно на обширна извадка от оферти, предназначени за жени и момичета, с цел набиране на компаньонки за ескорт агенции в чужбина. В допълнение, изследването се фокусира и върху случаите на оферти за набиране на работници в други страни – членки на ЕС. Повечето обяви – както за предоставяне на сексуални услуги, така и за работа – са съмнителни и неясни и поради това се считат за рисково уеб съдържание. Макар сам по себе си този изследователски процес да не може да предостави преки доказателства за наличие на случаи на трафик, той допринася за по-доброто идентифициране на онлайн сайтове, които потенциално

Информацията относно броя на жертвите на трафик на хора и каналджийство в ЕС, предоставена на уебстраницата на инициативата, www.surfandsound.eu

улесняват набирането и транспортирането на жертвите на трафик на хора и служат като ефективни комуникационни канали между трафикантите.

Изследването на мрежата се фокусира предимно върху уебсайтове, които предлагат работни места, социални мрежи, уеб сайтове на агенции за сключване на брак и на ескорт агенции. В хода на изследователския процес бяха идентифицирани повече от 190 случая, в които потенциално съществува риск от трафик на хора. По-голямата част от случаите са свързани с набиране на персонал за предоставяне на сексуални услуги в чужбина, но акцент се поставя и върху набирането и транспортирането на наемни работници. С бързото навлизане на информационните технологии в България и членството на страната в Европейския съюз, все повече българи търсят достойна и добре платена работа в чужбина, а интернет пространството служи като един от най-бързите и най-лесни инструменти за постигане на тази цел.

Вторият доклад представя основните резултати от дълбочинните интервюта, проведени в България в рамките на 10 месеца, от юни 2015 г. до март 2016 г. Интервютата имаха за цел предварително проучване на употребата на интернет в два процеса: трафик на хора и каналджийство на бежанци и нелегални мигранти. Те бяха насочени към четири групи респонденти: трафиканти/каналджии, жертви на трафик/нелегални мигранти/лица, търсещи убежище, представители на правоприлагащите органи, както и представители на неправителствени организации, работещи в областта на трафика на хора.

Според респондентите, употребата на интернет е широко разпространена както в случаите на трафик, така и на

каналджийство, във фазите на набиране на жертвите и тяхната експлоатация. Що се касае до явлението трафик на хора, интернет играе значително по-голяма роля, отколкото в случаите на каналджийство, а социалната мрежа Facebook е по-скоро допълнителен, отколкото основен инструмент за набиране на жертвите. Най-използвани за тази цел са сайтовете за запознанства (при трафик с цел сексуална експлоатация) и за предлагане на работа (при трафик с цел трудова експлоатация). Въпреки че и Facebook е широко използван, в сравнение със сайтовете за запознанства, набирането на жертви през тази социална мрежа се възприема като по-трудно. Във всички случаи, независимо дали посредством Facebook или сайтове за запознанства, комуникацията с жертвите се осъществява през лични съобщения.

Мобилните приложения, като WhatsApp и Viber, както и по-традиционните методи за комуникация като Skype, телефонни обаждания и електронна поща се използват поради няколко причини:

- **Комуникация между трафикантите**, които си партнират в рамките на страната и в чужбина, по време на всички фази от трафикирането с цел сексуална експлоатация, трудова експлоатация и каналджийството.
- **Комуникация с клиенти в чужбина**, при набиране на жертви на каналджийство, при транспортирането им с цел трудова експлоатация и във фазата на експлоатация при трафика с цел сексуална злоупотреба.
- **Комуникация с потенциални жертви** по време на фазата на набирането им и впоследствие с реалните жертви във фазата на експлоатация при трафика с цел сексуална злоупотреба.

И при двата вида трафик на хора интернет почти не играе роля във фазата на транспортиране на жертвите. Мобилните приложения се използват единствено с логистични цели за съгласуване на мястото и времето на пристигане на жертвите. По отношение на каналджийство, приложенията могат да бъдат използвани от мигранти, за да уточнят подробностите около придвижването с каналджиите. Предвид незаконния характер на преминаването на границата, традиционните телефонни обаждания са най-предпочитани.

Все повече се задълбочава ролята на интернет при набирането на жертви за трафикиране с цел сексуални злоупотреби. Част от респондентите, сред които трафиканти, жертви на трафик и представители на неправителствени организации споделят, че по-голямата част от случаите на трафик са осъществени с помощта на интернет, докато други респонденти, сред които жертви на трафик и представители на неправителствени организации, както и представители на правоприлагащи институции, посочват, че делът на жертвите, попаднали в ситуация на трафик посредством интернет, не надхвърля половината от всички случаи.

III. Превенция на радикализацията, водеща до прояви на тероризъм

Противодействие на процесите на радикализация в Югоизточна и Централна Европа чрез разработване на инструменти за мониторинг

Заедно с Програма „Сигурност“, Социологическата програма продължи работата си по проучване на процесите на радикализация в Югоизточна

и Централна Европа. Инициативата анализира ключовите потребности в сферата на противодействието на радикализацията, и постигна няколко важни резултата:

- Оценка и споделяне на опит в противодействието на радикализацията от страна на страни – членки на ЕС с по-богат опит в наблюдението, противодействието и предотвратяването на процеси и прояви на радикализация.
- Разработване на инструменти за мониторинг на процеси на радикализация, съобразени с националните контексти в България, Чехия и Гърция.
- Беше поставено началото на осъществяване на мониторинг на радикализацията и рекрутирането, които биха могли потенциално да доведат до прояви на екстремизъм и тероризъм.

Беше изготвен инструмент за мониторинг на прояви на екстремизъм, който ще послужи на органите на правоприлагането и сигурността за изготвяне на периодичен ситуационен анализ на тенденциите в областта на екстремизма. Бе систематизирана рамка от индикатори за рискове от радикализация, която да послужи за изготвянето на конкретен методологически инструмент за наблюдение на процеси на радикализация в страни от Югоизточна и Централна Европа. Инструментите са разработени на базата на предоставен критичен преглед на инструменти и подходи за диагностика на радикализацията в ЕС, както и на базата на разработените национални доклади за радикализацията и тенденциите и проведените изследвания за тестване на методологиите в България, Гърция и Чехия.

През юни 2016 г. беше проведена и [експертна среща](#), на която бяха дис-

Участниците в експертната среща, София

кутирани резултатите от пилотните валидиращи изследвания на предложените инструменти и тяхното подобряване.

Подготвени са две национални публикации: едната съдържа обзор на практиките за мониторинг на радикализацията в Централна и Източна Европа и национален доклад върху рисковете от радикализация в кв. „Изток“ в Пазарджик, а другата обхваща Ситуационен анализ на тенденции в областта на екстремизма и национален доклад, в който се оценява приложимостта на методологията в българския контекст. Двете публикации имат иновативен характер, който определя рамката на разбирането на процесите на радикализация и тяхната проява, както и рисковете от радикализация в България. Те имат за цел да послужат като стандарт за служителите на правоприлагащите органи, гражданското общество, както и представители на

академичните среди, които са ангажирани с мониторинг или предотвратяване на проявите на радикализация и екстремизъм.

IV. Предоставяне на експертиза на водещи заинтересовани страни на национално ниво

Разработване на Годишен доклад за Европейската мрежа за миграция

През 2016 г. за четвърта година по-д ред, Социологическата програма, в сътрудничество с Програма „Сигурност“ и Правната програма на Центъра за изследване на демокрацията, подготви *Годишен доклад за България по миграция и убежище* по линия на Европейската мрежа за миграция. Докладът предоставя изчерпателен преглед на националната политика и законодателните промени в областта

на законната миграция и мобилността, гражданството и натурализацията, визовата политика и управлението на Шенгенското пространство, наблюдението на границите, убежището, трафика на хора, миграцията и развитието, интеграцията, нередовната миграция и връщане.

Разработване и прилагане на унифицирани стандарти за мониторинг на принудителното връщане

Стъпвайки на натрупания опит от разработване на пилотен механизъм за наблюдение на принудителното връщане, през 2016 г. Социологическа-

та програма, в сътрудничество със Си Ви Ес – България, стартира инициатива за разработване и тестване на унифицирани стандарти за мониторинг на принудителното връщане.

Проектът има за цел да допринесе за развитието на общата политика на Европейския съюз в областта на убежището и миграцията, както и за укрепването на пространството на свобода, сигурност и правосъдие при прилагане на принципите на солидарност и споделяне на отговорностите между държавите членки и на сътрудничеството с трети държави, съгласно *Регламент (ЕС) № 516/2014* на Европейския парламент и на Съвета.

Програма „Сигурност“

През 2016 г. дейността на Програма „Сигурност“ беше фокусирана върху следните области:

- **Противодействие на организираната престъпност, финансовите престъпления и рекета.** Публикуван беше докладът „Изнудване и рекет в ЕС: фактори на уязвимост“, както и модел за оценка на уязвимост на бизнеса. Беше анализиран италианският опит в противодействието на изнудването и рекета. Продължи работата по проучване ролята на корупцията при трафика на хора, както и разработване на ефективни подходи за противодействие на прането на пари в България.
- **Противодействие на радикализацията и терористичните заплахи.** Подготвен беше докладът „Феноменът радикализация: обзор на литературата“, представящ основните академични концепции и дебати във връзка с радикализацията, която може да доведе до насилие. Продължи работата по изготвяне на практически инструменти за разпознаване, наблюдение и анализ на рискове и тенденции, свързани с радикализация и екстремизъм в България. Тези практически инструменти дават възможност за прилагане на конкретни мерки и политики за превенция на радикализацията и по-доброто разбиране на този феномен сред служителите на първа линия и експертите от правоохранителните и разузнавателните служби.
- **Подобряване управлението на частния охранителен сектор.** Анализирана беше ролята на частния охранителен сектор в защитата на критичната и стратегическата инфраструктура, както и в предоставянето на сигурност в селски и отдалечени райони на България.
- **Завладяване на държавата и медиите.** Широк отзвук получи анализът на състоянието на медийния сектор, както и рисковете от липсата на медиен плурализъм и прозрачност на собствеността на медиите.
- **Гранична сигурност.** Извършена бе оценка на Фонд „Външни граници“, по поръчка на Европейската комисия. В рамките на оценката бяха проведени работни посещения на осем гранични служби на ЕС. Участието в тази оценка утвърди репутацията на Центъра като водещ партньор на ГД „Миграция и вътрешни работи“ на Европейската комисия по проблемите на сигурността на външните граници на Съюза. Разработвани бяха и сценарии по проблемите на миграцията и граничните служби след 2020 г., по поръчка на ЕК.

I. Противодействие на организираната престъпност, финансовите престъпления и рекета

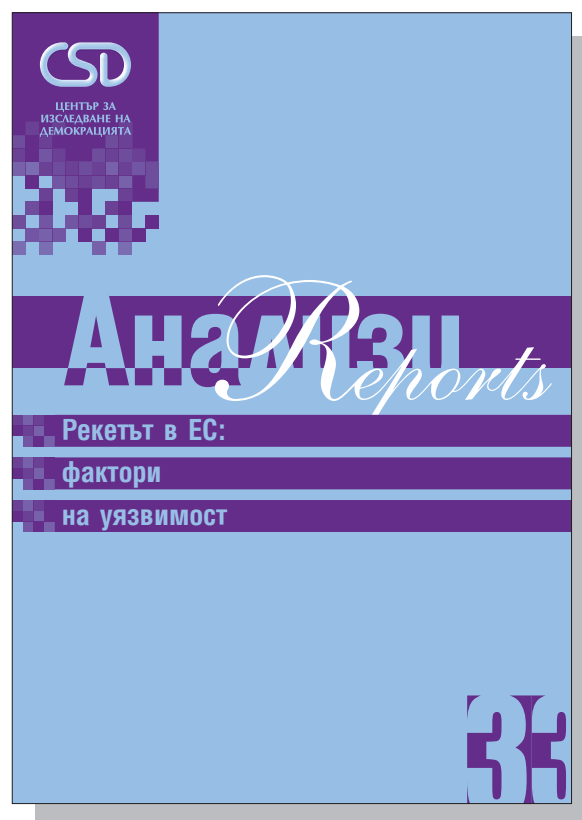
Противодействие на изнудването и рекета: европейският опит

През 2016 г. Програма „Сигурност“ приключи дейностите си по изследването на формите на **рекета и изнудването в ЕС** и разработването на инструменти за оценката на феномена с цел подобряване работата на разследващите органи. Резултатите от изследването бяха представени на национални и международни форуми.

Изнудването и рекетът са ефективни инструменти, използвани от организираната престъпност за натрупване на финансови ресурси и проникване в легалната икономика. Въпреки че не фигурират в докладите на Европол сред идентифицираните значими заплахи от организираната престъпност, тези престъпления в различна степен са проблем във всички европейски държави. Малко европейски страни са разработили проактивни подходи и методи за превенция и борба с рекета. В повечето държави в ЕС полицията има по-скоро пасивен подход и разследва този тип престъпления, само ако е сезирана от съответните жертви. От друга страна, фактът, че предприемачите работят в сивата или черната икономика, в повечето случаи ги отказва да сигнализират за проблемите си. В резултат на това, по-голямата част от случаите на рекет остават нерегистрирани. Твърде малко са примерите за превантивна и проактивна полицейска дейност, съобразена със спецификите на ситуацията, в която се намират жертвите на рекета.

С цел да се разработят по-добри инструменти за оценката на феномена

на рекета и изнудването, да се допринесе за обмен на опит между различните институции, занимаващи се с борба с този проблем, както и да се изградят стратегически партньорства срещу рекета и изнудването, три организации обединиха своя капацитет и ресурси, а именно: Центърът за изследване на демокрацията (България), Транскрайм – Католически университет в Милано (Италия) и Автономният университет на Мадрид (Испания), с активното участие на българските полицейски служби, Следствена служба „Антимафия“ от Италия, както и на бизнес асоциации от трите страни.

Основните резултати от това усилие бяха обобщени в доклада **„Рекетът в ЕС: фактори на уязвимост“**, в който се анализират проявите на изнудване и рекет в страни – членки на ЕС, като се оценява риска и уязвимостта за предприятията в два специфични сектора на икономиката (хотелиерство и селско стопанство), както и на китайски-

те общности. Изследването анализира социалните и правните аспекти, институционалната и икономическата среда, както и характеристиките на жертвите и престъпниците, с цел да се изяснят условията, които позволяват изнудването и рекета в секторите на хотелиерството и селското стопанство, както и сред китайските общности.

Изследването показва, че изнудването и рекетът могат да се извършват не само от организирани престъпни групи, но и от групи и мрежи от представители на администрацията. Такива групи бяха идентифицирани в България, Румъния, Гърция и Испания, основно в областта на селското стопанство и в по-малка степен в хотелиерството. Всички идентифицирани случаи носят белезите на рекет и изнудване:

- те са форма на организирана престъпност – извършвани са от групи от три или повече лица, действащи координирано;
- извършвани са системно срещу повече от една фирма и са практикувани непрекъснато във времето;
- включвали са принуда – т.е. принуждавали са жертвата към определено поведение чрез използване на заплахи и позициите си във властта;
- причиняват имуществени щети на жертвата – загуба на доходи или загуба на собственост.

Наред с това беше изготвен анализът **„Италианският опит в противодействието на изнудването и рекета“**. Основните елементи на италианския подход за борба с рекета са следните:

- Създадена е институцията Специален комисар, който отговаря за координацията на всички антирекет дейности и инициативи в страната.

ЦЕНТЪР ЗА
ИЗСЛЕДВАНЕ НА
ДЕМОКРАЦИЯТА

ИТАЛИАНСКИЯТ ОПИТ В ПРОТИВОДЕЙСТВИЕТО НА ИЗНУДВАНЕТО И РЕКЕТА

Рекетът е престъпление, което засяга всички слоеве на обществото, представлява заплаха за благополучието на местните общности и възпрепятства растежа и развитието на бизнеса. Нито една страна не е имунизирана срещу това негативно явление, въпреки че то обикновено варира според времевия, географския и икономическия контекст. Рекетът може да бъде извършен от отделни престъпници или да бъде част от по-сложни престъпни схеми. В този смисъл случаят с Италия е особено показателен, тъй като мафиозните организации систематично прибегват до използването на рекет.

Италия е страна с дълга история по отношение на организираната престъпност, характеризираща се със специфичната връзка между мафията и рекета, както и с уникалните мерки приети от италианските власти срещу мафиозните структури през последните 25 години. Нещо повече, Италия има уникален опит в противодействието на рекета чрез участието на гражданското общество. Именно поради тази причина италианските политики и мерки срещу това явление заслужават специално внимание и могат да се използват като модел за добри практики в борбата срещу него.

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

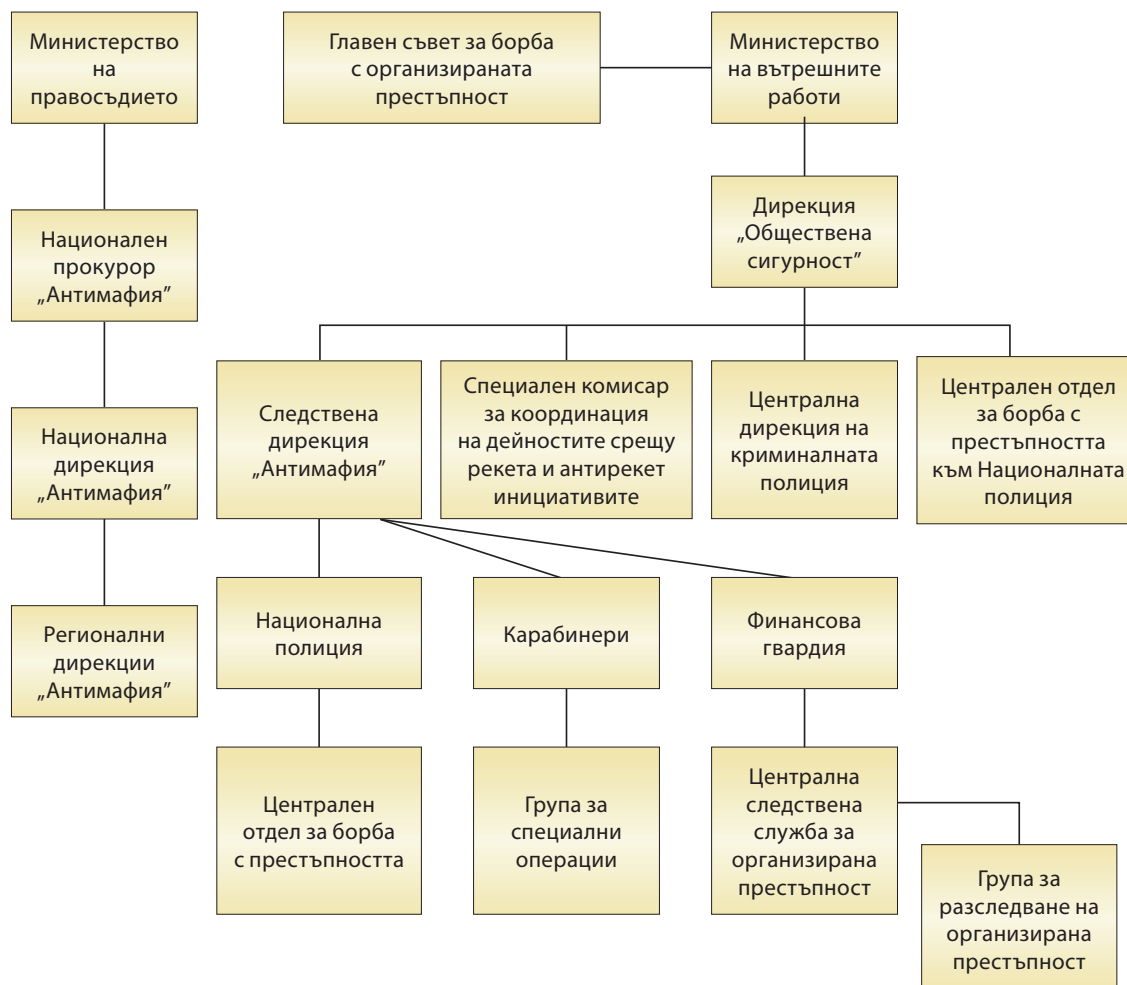
- Италианският подход в противодействието на рекета включва съвкупност от политики срещу по-общия проблем свързан с мафията и организираната престъпност и специфични мерки срещу този конкретен феномен. Основните елементи на италианския подход за борба с рекета са следните:
- Специален комисар, който отговаря за координацията на всички анти-рекет дейности и инициативи в страната.
- Национален фонд за солидарност, който подпомага жертвите на организирана престъпност, рекет и лихварство.
- Специфични политики и мерки за закрила на свидетелите и сътрудниците на правосъдието.
- Правна рамка, която дава възможност на неправителствени организации да се включат в борбата срещу организираната престъпност чрез подкрепа на жертвите.
- Повторно използване на конфискувани активи за социални цели като важен инструмент със силно символично и икономическо значение в регионите контролирани от мафията.

Този анализ е изготвен от Елена Смиандра, докторант от Училището за международни изследвания към Университета в Тренто, Италия и Антонио Яфано от Асоциация „Либерта“, Италия.

- Създаден е Национален фонд за солидарност, който подпомага жертвите на организирана престъпност, рекет и лихварство.
- Създадени са и се провеждат специфични политики и мерки за закрила на свидетелите и сътрудниците на правосъдието.
- Създадена е правна рамка, която дава възможност на неправителствени организации да се включат в борбата срещу организираната престъпност чрез подкрепа на жертвите.
- Повторното използване на конфискувани активи за социални цели се счита за важен инструмент със силно символично и икономическо значение в регионите, контролирани от мафията.

Беше разработена и методология за секторни оценки на уязвимостта към рекет и изнудване в секторите „Селско стопанство“ и „Хотелиерство и ресторантьорство“, както и сред мигрант-

Институционална рамка за борба с организираната престъпност и рекета в Италия

Източник: Италианският опит в противодействието на изнудването и рекета.

ски общности. Методологията беше представена в [CSD Policy Brief No. 63: Оценка на уязвимостта към рекет](#), посветен на тази тема.

Секторните оценки на уязвимост могат да подпомогнат държавните институции в идентифицирането, оценката и разбирането на риска, свързан с рекета в даден икономически сектор, чрез идентифициране на т.нар. предразполагащи и улесняващите фактори. Оценката на уязвимост:

- а) допринася за по-добро разпределение на ресурсите на компетентните органи;
- б) оценява и адаптира административните регулации и инструментите, използвани от правораздавателните органи, спрямо идентифицираните рискове;
- в) подпомага формирането на нови политики или законодателни мерки.

Методите за оценка на уязвимостта към рекет бяха представени в рамки-

ЦЕНТЪР ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕМОКРАЦИЯТА

ОЦЕНКА НА УЯЗВИМОСТТА КЪМ РЕКЕТ

Policy Brief No. 63, септември 2016 г.

Рекетът е една от традиционните дейности на организираната престъпност и представлява основен инструмент за набавяне на финансови средства и инфилтриране на легалната икономика. Въпреки че според стратегически документи на Европейския съюз в последните години рекетът на легитимни бизнеси не се нарежда сред най-важните заплахи от организираната престъпност, това престъпление остава като проблем в една или друга степен във всички европейски държави. Сериозността на феномена е призната от ЕС и рекетът фигурира в редица европейски нормативни актове в областта на полицейското и съдебното сътрудничество.

Рекетът е латентна форма на престъпност, известна с ниски нива на залягане от компетентните органи. Възпрепятствателни фактори в това отношение са задръжливост на жертвите, опериране в сивата икономика, страх от отмъщение и липса на доверие в институциите поради нисък капацитет и корупция. Въздействието на тези фактори води до ниски нива на регистрация на случаи свързани с рекет и неинформираност на институциите относно степента на проблема. Стандартните проучвания за равнището на вилканизация сред бизнеса, които са общоприети като алтернатива на полицейската и съдебната статистика, също често страдат от нисък процент на съобщаване на случаи на рекет. Поради тази причина подобни изследвания също не

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

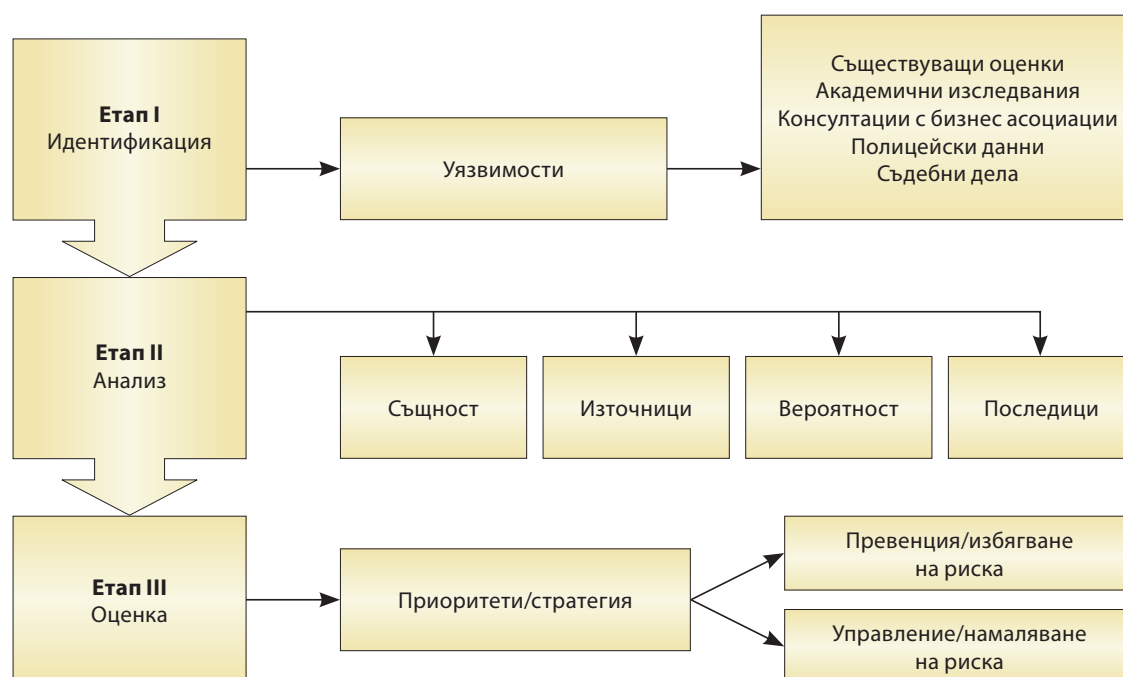
- Рекетът е латентна форма на престъпност, известна с ниските нива на залягане от потърпевшите към компетентните институции, което води до липсата на информация за реалните размери на проблема.
- Типичният за правоохранителните органи подход се изразява в разследване на случаи на рекет само при наличие на внесено заявление от жертвата.
- За ефективното противодействие на този тип престъпност е необходимо въвеждането на повече проактивни форми на контрол, както и мерки за превенция и подпомагане на жертвите.
- Секторните оценки на уязвимост могат да подпомогнат държавните институции в идентифицирането, оценката и разбирването на риска свързан с рекета в даден икономически сектор чрез идентифициране на т.нар. предразполагащи и улесняващите фактори.
- Предразполагащите и улесняващите фактори пред организираната престъпност, произлизат от специфични характеристики на стопанските субекти и социално-икономическа среда.
- Оценката на уязвимост цели: а) да допринесе за по-добро разпределение на ресурсите на компетентните органи; б) да оценява и адаптира административни регулации и инструменти, използвани от правораздавателните органи, спрямо идентифицираните рискове; в) да подпомогне формирането на нови политики или законодателни мерки.

те на поредица от събития през 2016 г. На проявлението и начините за противодействие на различните форми на рекет и изнудване беше посветена кръглата маса, организирана от Центъра за изследване на демокрацията на 19 май 2016 г. с участието на изследователи от Транскрайм – Италия, представители на италианските полиция и прокуратура, прокурор от дирекцията DIICOT – Румъния, представители на Апелативната специализирана прокуратура на България, на главните дирекции „Борба с организираната престъпност“, Национална полиция и дирекция АФКОС на МВР, както и представители на инспекторатите на Министерствата на земеделието и храните и на туризма.

Обсъдени бяха и практиките на рекет и изнудване в секторите „Земе-

Метод за оценка на уязвимостта към рекет

Източник: [CSD Policy Brief No. 63: Оценка на уязвимостта към рекет.](#)

Участниците в кръглата маса „Противодействие на изнудването и рекета: европейският опит“, 19 май 2016 г.

делие” и „Хотелиерство и ресторантьорство” в България, включително рисковете и факторите за уязвимост в двата сектора.

Като основни причини за съществуването на рекет и изнудване в селското стопанство бяха посочени силният дисбаланс в собствеността на земята, практиката на предоставяне на европейски субсидии, липсата на асоциации на дребните производители, местната корупция и др. Беше подчертана необходимостта от даването на приоритет на разследването на организирани форми на изнудване от страна на длъжностни лица.

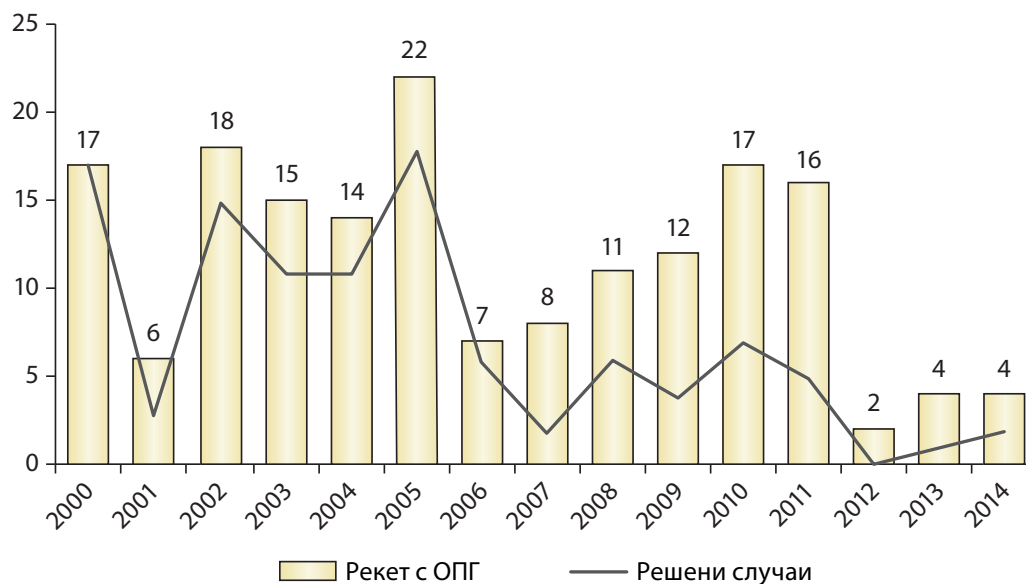
По отношение на причините за рекет в хотелиерския и ресторантьорския бизнес беше посочено наличието на голям сив сектор, традиционното присъствие на криминални структури,

ниският капацитет и високите нива на корупция в администрацията.

Важен акцент в рамките на кръглата маса беше опитът на Италия по проблемите на противодействие на изнудването и организираната престъпност. Обсъдена беше актуалната картина на организираната престъпност в Италия – национални групи от мафиотски тип, които използват изнудването, за да контролират територията и чужди организирани престъпни групи от страните от Източна Европа и Далечния изток (Китай), които практикуват изнудване срещу граждани и срещу бизнеси в рамките на своите етнически общности. Представителите на италианската полиция и прокуратура дискутираха мерките, които се предприемат, за да се стимулират жертвите на рекет и изнудване да свидетелстват, както и за засилване

Случаи на рекет свързан с организирана престъпност

Източник: Рекетът в ЕС: фактори на уязвимост.

Таблица 1. Разпределение на изплатените земеделски евросубсидии през 2013 г. за някои страни членки

Страна членка	Процент на получателите на най-големи субсидии	Процент от общо получените субсидии в страната
Румъния	1.1	51.7
България	1.1	45.6
Унгария	0.9	38.5
Полша	2.0	28.5
Германия	1.2	28.4
Италия	0.8	26.3
Испания	1.3	23.4
Великобритания	0.9	14.4
Франция	1.2	9.0

Източник: Рекетът в ЕС: фактори на уязвимост.

Фактори за уязвимост към рекет в сектор „Селско стопанство“

Източник: Рекетът в ЕС: фактори на уязвимост.

на тежестта на налаганите наказания, като превантивна мярка срещу извършването на престъпления.

Проявленията на феномена рекет и изнудване сред общността на китайската емиграция, както и дейността на италианските антирекет асоциации, бяха разгледани на семинар (26-27 май) и на конференция „Противодействието на рекета и изнудването в ЕС“ (29 септември) в Милано.

Наред с това представители на правоохранителните органи, магистрати и изследователи от Италия, Гърция, България, Испания, Хърватия, Великобритания, Полша, Ирландия, Словакия, Чехия, Естония, Словения и Португалия дискутираха националните аспекти на това явление в различните страни – членки на ЕС.

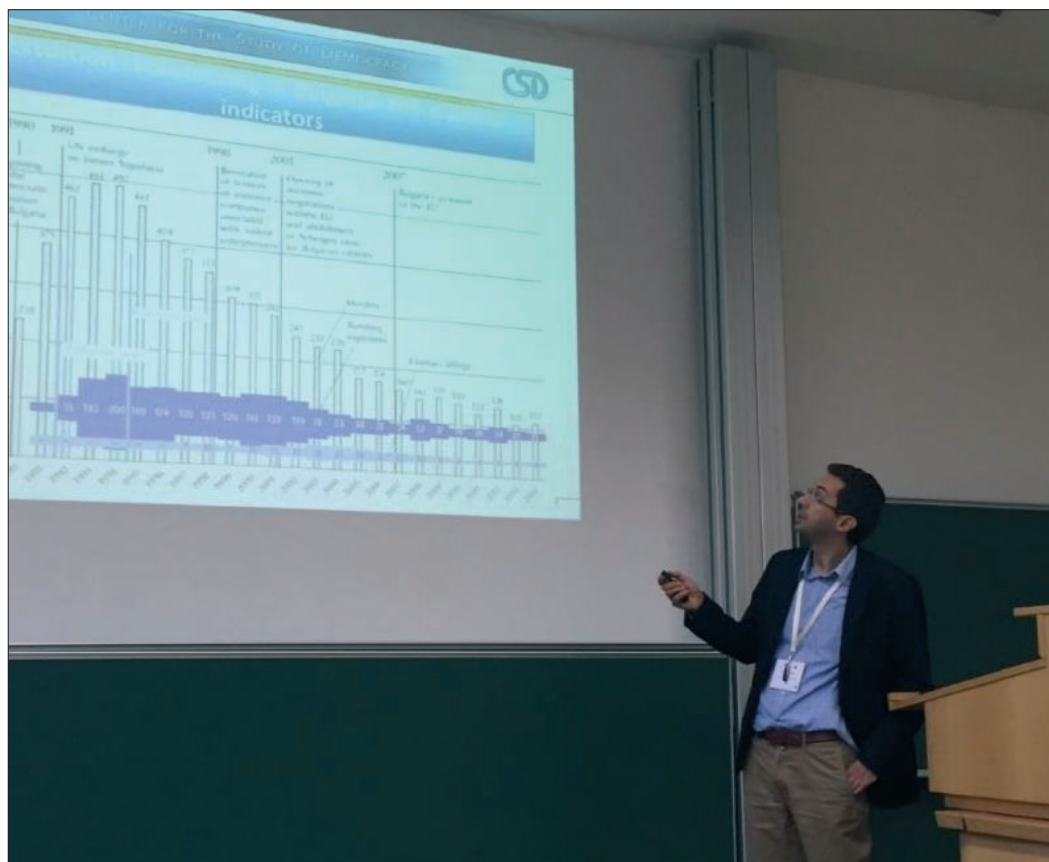
Възможностите, които предоставя разработената методология за секторни оценки на уязвимостта към рекет бяха обсъдени и на кръгла маса „Противодействието на рекета в България: от анализ към възможни мерки“, организирана от Центъра за изследване на демокрацията на 27 октомври 2016 г., с участието на представители на Министерството на вътрешните работи, Главна дирекция „Национална полиция“, Главна дирекция „Борба с организираната престъпност“ и Софийския апелативен съд.. Направени бяха и редица препоръки за подобряване на ефективността на мерките в тази сфера, както и за въвеждане на добри чуждестранни практики като института на „сътрудника на правосъдието“, който успешно се прилага в други държави – например в Италия. Коментирани бяха и множеството

Участниците в конференцията „Противодействие на рекета и изнудването в ЕС“ в Милано, 29 септември 2016 г.

Участниците в кръглата маса „Противодействието на рекета в България: от анализ към възможни мерки“

Д-р Атанас Русев по време на годишната конференция на Европейската криминологична асоциация

осъдителни решения на Европейския съд по правата на човека срещу България, които в повечето случаи са свързани с нарушаване на правото на обвиняемите на справедлив процес поради неправомерното прилагане на специални разузнавателни средства в рамките на досъдебното производство и използването на доказателства, получени по незаконосъобразен начин.

На 23 септември експерти от Центъра организираха академичен панел, посветен на рекета в ЕС, в рамките на *Годишната конференция на Европейската криминологична асоциация* в Мюнстер, Германия. По време на панела бяха представени доклади относно спецификите на това престъпление в рамките на България, Италия и Испания.

Изследване на корупционни практики при трафика на хора

Трафикът на хора продължава да е сериозен проблем за Европейския съюз. Като трети в света по доходност криминален пазар след трафика на наркотици и оръжие, той е важен източник на незаконни средства за организираните престъпни групи. Въпреки известно изместване на фокуса към други видове експлоатация, принудителната проституция, предимно на жени, остава основната цел на извършителите. През 2016 г., съвместно с експерти от Италия, Косово и Хърватия, бяха изследвани **корупционните практики при трафика на жени с цел сексуална експлоатация** в четирите държави, както и ефектът от тези практики върху жертвите на трафик.

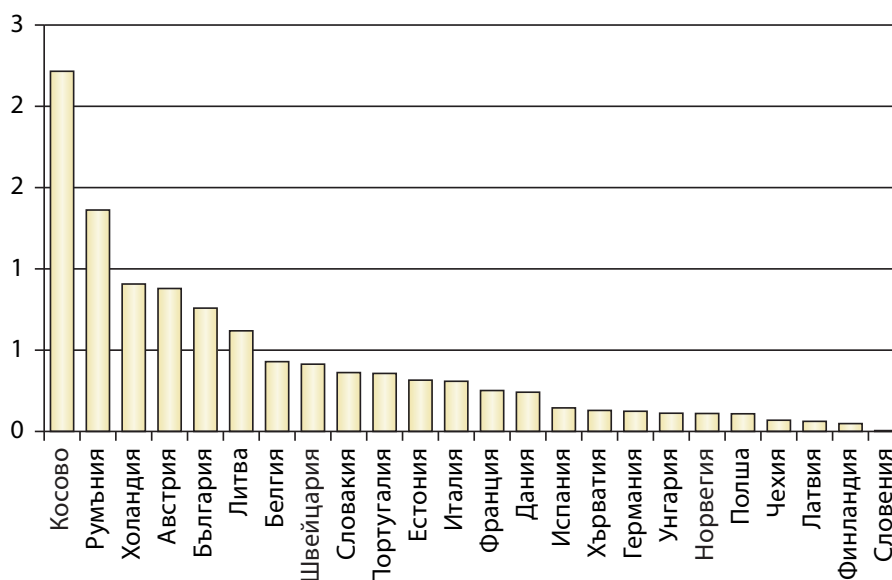
Въпреки размерите на този незаконен пазар, основните криминални участници и особено целите и методите на приложение на корупционни практики не са анализирани в нужната дълбочина. Докато през ранните години на века са действали големи криминални организации, сега, поради възможността за свободно движение и засилен полицейски натиск, преобладават по-малки групи, за които тази дейност е основен бизнес. Корупционните практики в момента са по-скоро ориентирани към предпазване от криминално преследване, прекратяване на разследвания и осигуряване на оправдателни или леки присъди. Важността на корупционните посредници е нараснала значително, докато директните корупционни връзки се избягват все повече. Резултат от проучването е изследването „Корупция и трафик на жени. Българският опит“, както и „Аналитичен доклад: коруп-

ция и трафик на жени“, обобщаващ резултатите от проучванията в четирите страни.

Основни стъпки за подобряване на противодействието на корупцията при трафика на жени са: повишаване капацитета на вътрешноведомствените структури за противодействие на корупцията в полицията и съдебната система, по-добра осведоменост за връзката между двете престъпления, както и тяхното общо разследване, подобряване събирането и анализа на данни, засилване на международното полицейско сътрудничество, осигуряването на по-добра защита на жертвите, както и стимули за съобщаване на полицията за престъплението.

Изводите от проучването в България бяха представени на международен колоквиум за трансгранична престъпност „Множеството лица на организи-

Осъдени извършители на 100 000 през 2014 г.

Източник: Population data (World Bank, 2015); Convicted traffickers (US Department of State, 2015).

раната престъпност и престъпления за печалба: криминални пазари, пране на пари и начини за тяхното преодоляване” в Нюкасл, от Надя Стойнова, анализатор в програма „Сигурност”, както и на конференция в Европейския парламент – от д-р Атанас Русев и Надя Стойнова.

Противодействие на прането на пари в България

Прането на пари и престъпленията срещу финансовата система често са свързани с различни предикатни престъпления, извършвани най-често от организирани престъпни групи (пари, придобити от трафик на хора и наркотици, проституция, оръжия, компютърни престъпления и т.н.). За успешно противодействие е необходим системен подход за събиране на финансова информация за дейността на организирани престъпни групи, по-широко прилагане и тълкуване на съществуващата законодателна рамка,

както и увеличаване капацитета на отговорните правораздавателни органи. Тези въпроси бяха в дневния ред на кръгла маса по проблемите на противодействието на прането на пари, организирана от Центъра за изследване на демокрацията на 14 юли 2016 г.

Участниците, между които представители на Главна дирекция „Национална полиция”, Държавната агенция за национална сигурност, Комисията за отнемане на незаконно придобито имущество и Базелския институт по управление, обсъдиха напредъка на България по отношение разследването и предотвратяването на изпирането на пари. Последният доклад на Комитета от експерти за оценка на мерките срещу изпирането на пари и финансирането на тероризма към Съвета на Европа оценява работата на страната позитивно, най-вече що се отнася до съществуващата към днешна дата законодателна и институционална рамка.

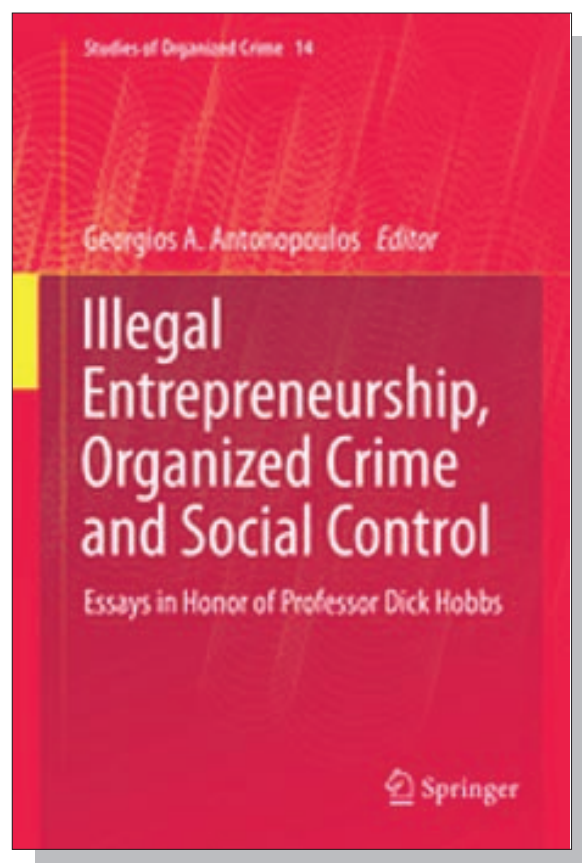
Участниците в кръглата маса „Противодействие на прането на пари в България”, София

Българското законодателството е в съответствие с почти всички европейски и международни норми, но липсата на ефективност при прилагането му води до липса на значими резултати в борбата с изпирането на пари. През последните години се наблюдава тенденция към увеличаване броя на сигналите за изпиране на пари, на наблюдаваните и на новообразуваните досъдебни производства, както и на лицата, изправени пред съда по обвинения за изпиране на пари. Относителният дял на присъдите за това престъпление обаче продължава да е значително по-нисък в сравнение с други видове престъпления. Така например през 2015 г. лицата с влязла в сила присъда по обвинения за трафик на наркотици са 444, а тези за данъчни престъпления – 88. В същото време при изпирането на пари те са само 4.

Не съществува универсално решение за увеличаване ефективността при разследването и превенцията на прането на пари. Основополагащи обаче са наличието на достатъчен институционален капацитет, вкл. финансов, и човешки ресурси. По отношение на борбата с прането на пари и процеса на отнемане на незаконно придобити активи и имущество е от изключителна важност сътрудничеството между различните звена на държавните институции, както и партньорството с международни организации. Към това се включва и условието за ефективна организация и структуриране на държавните органи, с цел избягване на дублиращи функции и изкуствено създаване на деструктивна вътрешно-институционална конкуренция. Процесът по отнемане на незаконно придобитите активи също така трябва да започва в най-ранен стадий и да върви паралелно, а не след приключване на наказателните производства.

* * *

Икономическата и финансова криза през 2009 г. доведе до съживяване на **нелегалното и „хищническо“ кредитиране и лихварството** в България. Затруднени от своето финансово положение, значителен брой домакинства и бизнеси се обръщат за съдействие към сенчести „финансисти“. На базата на анализ на данните от проучването **„Финансиране на организираната престъпност“**, Антон Кожухаров и Атанас Русев изготвиха статия на тема незаконно кредитиране и лихварство в България (**Sharks in Sheep's Clothing: Modalities of Predatory and Illegal Lending in Bulgaria**), която бе публикувана в реномирания сборник *Illegal Entrepreneurship, Organised Crime and Social Control*, на издателство Шпрингер. Тазгодишното издание е посветено на приноса на професор Дик Хобс за развитието на модерната криминология.

Анализът сочи, че случаите на виктимизирани клиенти на лихвари зачестяват, както и инцидентите с използване на силови, включително и насилствени методи за събиране на дългове. Това развитие е далеч от изненадващо, тъй като от дълго време лихварството и хищническото кредитиране в България се свързват с организираната престъпност, която намира в нелегалното кредитиране печеливш пазар за развитие. Наблюдава се тенденция, при която комбинативни престъпни организации, улеснени до голяма степен от слаби регулации, легализират своя лихварски бизнес, оперирайки като небанкови финансови институции. По този начин криминалните организации запазват хищническия модел на кредитиране и разширяват своето местно или регионално присъствие в рамките на лицензираната си дейност.

В статията се прави анализ на феномена лихварство и нелегално кредитиране в България, предлага се класификация на редица дейности, свързани с този феномен, както и типологии на клиентите на лихварите.

* * *

Експерти на Центъра взеха участие в редица международни семинари и конференции през годината по въпросите на организираната престъпност и свързани теми.

На 24 ноември д-р Атанас Русев взе участие в семинара на Европол **„Идентифициране на тенденции при тежката и организираната престъпност“** по повод SOCTA 2016 в Хага. На семинара бяха обсъдени бъдещите заплахи и тенденции, свързани с организираната престъпност в Европа. Д-р Русев участва в дискусии-

те на работните групи **„Въздействието на миграционната криза“** и **„Значението на географското местоположение за дейностите на организираната престъпност“**.

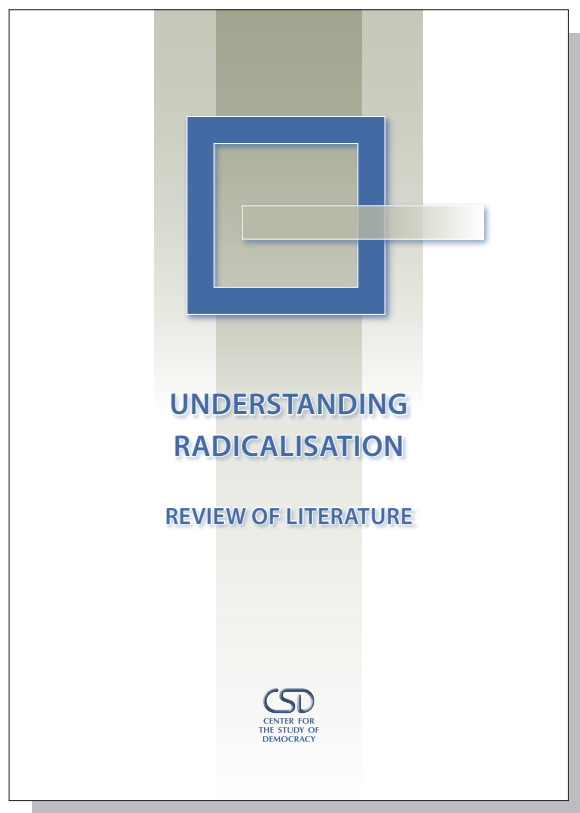
На 4 октомври, по време на семинара **„Финансовите разследвания и управлението на обезпечени и отнети активи“** в Братислава, д-р Атанас Русев изнесе доклад на тема **„Управление и разпореждане с обезпечени и отнети активи: съществуващи модели и опит в ЕС“**. Семинарът беше организиран от МВР на Словакия в рамките на ЕМРАСТ инициативата на Европол по приоритет **„Разследване на ДДС измами и подобряване на сътрудничеството между правоохранителните органи“**.

II. Противодействие на радикализацията и терористичните заплахи

Феноменът радикализация

През 2016 г. Програма **„Сигурност“**, заедно със Социологическата програма изготвиха публикацията **„Феноменът радикализация: обзор на литературата“**. Публикацията представя основните академични концептуализации и дебати върху феномена радикализация, която може да доведе до насилие. Разгледана и обобщена е литература за три различни форми на радикализация – ислямистка, крайнодясна и крайнолява. Предложен е и обзор на актуални академични дискусии относно ролята на интернет в процесите на радикализация. Особено в страните от Централна и Източна Европа процесите на радикализация остават недостатъчно изследвани, независимо от наличието на исторически опит, свързан с екстремизъм и политически радикализъм.

Подходи и инструменти за мониторинг на рисковете от радикализация в Югоизточна и Централна Европа

Противодействието на радикализацията, която води до прояви на тероризъм, е проблем от особена важност за много европейски общества. В последните години в подем са както ислямистката, така и крайнодясната радикализация, което е видимо от редица терористични актове, осъществени на европейска територия. В този контекст ранното идентифициране на процеси на радикализация и разбирането на причините и факторите, които ги предизвикват, са от особена важност за целите на провеждането на ранната превенция.

През 2016 г. Програма „Сигурност“ заедно със Социологическата програма продължиха работа по изготвяне на практически инструменти за разпознаване, наблюдение и анализ на ри-

скове и тенденции, свързани с радикализация и екстремизъм. Бяха изготвени два инструмента:

- 1) Подходи за наблюдение на ранни признаци на радикализация и рамка от индикатори за идентифициране на риск;
- 2) методологическо ръководство за изготвяне на ситуационни оценки на екстремизма.

Резултатите от анализа на приложимостта на двата инструмента бяха обсъдени на 28 юни 2016 г. в рамките на експертна среща „Валидиране на инструмент за мониторинг на радикализация в Югоизточна и Централна Европа“, с участието на експерти от ЕЛИАМЕП, Гърция и от Карловия университет, Чехия.

Д-р Мила Манчева подчерта необходимостта от обсъждане на резултатите от валидиращите изследвания на предложените инструменти и рисковите индикатори за мониторинг, проведени в България, Гърция и Република Чехия, за да бъде създаден цялостен инструмент за наблюдение на крайнодясната и ислямистката радикализация.

Либор Стейскал от Карловия университет и Димитрис Склепарис от ЕЛИАМЕП представиха резултатите от валидирането на ситуационния анализ на индикаторите за крайнодясна радикализация, проведени в Чехия и Гърция. Бяха идентифицирани някои пропуски в годишните доклади за оценка на екстремизма в Чехия, изработвани от компетентните органи, които показват липса на съгласуваност между полицейските и съдебните данни за престъпления с екстремистки характер, забавяния при регистрацията на такива случаи, което води до изкривяване на статистиката – а едно и също престъпление

се отчита с две различни дати, както и нуждата от по-задълбочен регионален анализ на данните, събирани от властите. В представените резултати от пилотната ситуационна оценка в Гърция, базирана на данни, предоставени от гръцките власти, беше отбелязано, че повечето престъпления от омраза са регистрирани в Атина и Солун и са предизвикани от етническа, национална и расова нетърпимост. При повече от половината случаи на престъпления от омраза, разкрити от гръцката полиция, нападенията са извършени от групи, а не от единични извършители.

Росица Джекова, координатор на Програма „Сигурност“ към Центъра и Павел Мичка от Карловия университет споделиха резултатите от тестването на индикатори за разпознаване на риска от ислямистка радикализация сред полицейски служители на предна линия. Сред полицаите в България се наблюдава недостатъчно разбиране на рисковите фактори, свързани с радикализацията, тъй като проблемът е смятан за особено чувствителен и попадащ в прерогатива на разузнавателните служби. От особена важност е обучението на полицейски служители преди извършването на монито-

ринга, както и осъществяване на тясно сътрудничество между полицията, социалните служби и други заинтересовани страни.

* * *

Росица Джекова, координатор на Програма „Сигурност“ участва в две работни визити на Мрежата за осведоменост по въпросите на радикализацията (Radicalisation Awareness Network, RAN) към Европейската комисия. По времето на посещението ѝ във Венеция в периода 25-27 октомври, бяха дискутирани подходите на италианските затворнически и пробационни служби за социална реинтеграция на затворници като ефективен метод за противодействие на радикализацията.

На 23 и 24 декември Росица Джекова участва и в работно посещение на RAN в Париж, където се състояха срещи с представители на централните и местни власти, както и неправителствени организации, прилагащи мерки за превенция и противодействие на радикализацията.

Участниците от 10 страни – членки на ЕС, сред които и България, бяха

По време на работното посещение на Мрежата за осведоменост по въпросите на радикализацията в затвор в Падуа, 26 октомври 2016 г.

По време на работното посещение на Мрежата за осведоменост по въпросите на радикализацията във Венеция, 26 октомври 2016 г.

запознати с всеобхватните политика и мерки на правителството за подобряване на идентифицирането, наблюдението и последващото реагиране на рискове от радикализация към насилие.

В периода 2-4 ноември Росица Джекова участва в годишната среща на *Европейската експертна мрежа по въпросите на тероризма (European Expert Network on Terrorism Issues)* в Милано, организирана от Федералната криминална служба на Германия и Католическия университет Sacred Heart в Милано. Г-жа Джекова взе активно участие в дискусиите и тематичните панели на конференцията на тема връзката между миграционни процеси и радикализация.

Противодействие на Ислямска държава

Критичната обстановка в Сирия и Ирак и разрастването на Ислямска държава (ИД) продължават да са все по-сериозен източник на заплахата за Европа. Международната военна кампания срещу ИД набира скорост, но един потенциален разгром на ИД поставя редица въпроси пред сигурността на Европа.

По този повод на 18 ноември Центърът за изследване на демокрацията организира кръгла маса на тема *„Какво следва след Ислямска държава: изводи за Европа“*, с участието на един от най-известните световни експерти по проблемите на тероризма Брайън Дженкис, старши съветник на президента на Корпорация РАНД. По време на дискусиата бяха обсъде-

Брайън Дженкис, старши съветник на президента на Корпорация РАНД и д-р Огнян Шентов, председател на Центъра за изследване на демокрацията

Участници в кръглата маса „Какво следва след Ислямска държава: изводи за Европа“, София

ни актуалната обстановка в Близкия изток и военната кампания срещу Ислямска държава, както и възможни сценарии за евентуален разгром на терористичната организация и последиците от това за Европа. След като коментира развитието в битката за Мосул и Алепо, г-н Дженкинс очерта основните рискове свързани със завръщането на „чуждестранни бойци“ в Европа. Една от големите слабости на Европа, според него, е недостатъчната обмяна на информация между разузнавателните служби в ЕС, което е пречка за ефективното противодействие на тероризма. Брайън Дженкинс анализира разликата в пътя на радикализиране на последователите на Ал Кайда и на новото поколение бойци на ИД, което прави почти невъзможно изграждането на профил на типичния терорист и съответно прихващането и идентифицирането на рискови признаци преди актове на насилие.

III. Подобряване на управлението на частния охранителен сектор

През 2016 г. Програма „Сигурност“ продължи изследванията на частния охранителен сектор в България.

На 12 и 13 април 2016 г. беше организирана работна среща с участието на експерти от Белградския център за политики за сигурност, Центъра за политики за сигурност – Косово, Института за демокрация и медиация – Албания и Женевския център за демократичен контрол на въоръжените сили. Обсъдена беше ролята на частния охранителен сектор в защитата на критичната и стратегическата инфраструктура, както и за предоставяне на сигурност в селски и отдалечени райони на България.

Тези проблеми бяха дискутирани отново на кръгла маса в периода 7-9 де-

Участници в работната среща по въпросите на частния охранителен сектор в Югоизточна Европа, София

кември в Белград, на която представители на частния охранителен сектор от Косово, Сърбия и Швеция, както и на съответните правоохранителни органи от Албания и България обсъдиха добрите практики в осъществяването на ефективен и ефикасен контрол и надзор на частната охранителна дейност на Балканите и в Европа.

IV. Завладяване на държавата и медиите

Медии и политическо влияние

Завладяването на медиите се отнася до ситуация, при която те – ключов коректив и балансър за справедливото функциониране на една демокрация – нямат независима и автономна позиция в обществото, а са контролирани или директно от пра-

вителството, или от определени интереси, свързани с политиката и частния бизнес. Истинските собственици на медиите в България остават скрити, в резултат на което за обществото е все по-трудно да вземе информирано решение относно достоверността и обективността на медийните продукти. През последното десетилетие медиите в България постепенно загубиха своята независимост; собствеността бе концентрирана в ръцете на няколко частни компании/личности, които все повече ги използват за търговия с влияние. Балансираността и безпристрастността се срещат все по-рядко в масовите медии, а регулаторните органи не реагират и допускат влошаването на медийната свобода – факт, който отбелязват и международните изследвания на свободата на медиите. Влошаването, от своя страна, се отразява негативно

на борбата с корупцията и подкопава основни демократични процеси, като например провеждането на избори. Всичко това превръща медиите в инструмент за завладяване на държавата.

Превръщането на медиите в политически инструмент е тенденция, която ясно се очертава както в България, така и в страните от Югоизточна Европа. Това беше основният извод на конференцията „Медии и политическо влияние“, организирана от Центъра за изследване на демокрацията съвместно с Българското председателство на Комитета на министрите на Съвета на Европа на 16 май 2016 г. На събитието присъстваха посланиците на Кралство Нидерландия и на Чешката република в България, представители на Съвета на Европа и на държавни институции, представители на неправителствения сектор, медийни експерти и журналисти.

Във въвеждащите си думи при откриването на конференцията, д-р Огнян Шентов, председател на Центъра за изследване на демокрацията, подчерта, че медиите, включително и социалните медии, все повече са използвани целенасочено и професионално като средство за въздействие върху политическите процеси. Необходимо е това въздействие да бъде проучвано и разбрано.

Посланик Том ван Оорсхот (в първата половина на 2016 г. Нидерландия председателства Съвета на ЕС) сподели безпокойството си от зависимостта на медиите от външни сили в глобален мащаб. Той подчерта, че принципите на свободната и безпристрастна журналистика са крайъгълен камък на всяка жизнена демокрация, не само в Европа, но и в целия свят.

Парадоксално е в едно време на относително неограничен достъп и при на-

Участници в конференцията „Медии и политическо влияние“, София

личието на нови канали за информация, последните изследвания на авторитетни организации да показват, че достъпът до информация и свободата на медиите се намират на най-ниската си точка за последните 10 години. Не е нормално през 2015 г. само 14 % от жителите на планетата да са имали достъп до свободна преса. По този начин се нарушава едно от фундаменталните права на човека.

Г-н Тихомир Безлов, главен експерт в Центъра за изследване на демокрацията, разгледа състоянието на медийната среда в България, като анализира собствеността, приходите и настъпилите изменения на медийния пазар. Поради свиващите се рекламни бюджети (и отражението на глобалната финансова криза) медиите стават все по-податливи на политически и икономически натиск. Една от най-сериозните заплахи за независимостта на медиите идва от „политическите инвестиции“ в печатни и електронни медии, както и от договорите за медийно обслужване, предлагани от държавни институции и влиятелни бизнес групи. В частните медии съдържанието се контролира строго от един малък кръг собственици и редактори, което силно ограничава възможностите за критично отразяване и разследваща журналистика. Известно основание за оптимизъм дава нарастващото значение на социалните мрежи като алтернативни медии. Те дават уникален шанс на независимата журналистика да се самофинансира срещу произведено съдържание (получавайки дял от приходите на социалните мрежи), избягвайки традиционните медии.

Д-р Малгожата Пек, експерт от отдела за медии и интернет към Съвета на Европа, говори за стандартите на Съвета на Европа за осигуряване на плуралистична медийна среда, разнообразно

медийно съдържание, включването на публични медии, както и медийното отразяване на изборни кампании. Позовавайки се на различни политики и правни норми на Европейския съд за човешките права, тя подчерта нуждата от създаването на специфични правила и стандарти за прозрачността на медийната собственост и на вътрешните редакторски политики.

Д-р Любомир Кутин, старши анализатор в Центъра за изследване на демокрацията, представи резултатите от проучването на (не)зависимостта на регионалните медии и отразяването на местните избори през 2015 г. Липсата на независими медии на местно ниво е тенденция със застрашителни последици за регионите в България. Отсъствието на критична, качествена журналистика вреди не само на местните политически институции, но и на икономическото развитие на отделните области. Регионалните медии не разкриват източниците си на финансиране, включително и от обществени поръчки по време на предизборни кампании. Анализът на медийното съдържание обаче показва, че действащите кметове получават преференциално отразяване, а като цяло липсват критични и аналитични публикации. По време на предизборна кампания ролята на регионалните медии е сведена до препечатване на съдържанието, което им подават различни политически формирования.

Катарине Сарикакис, професор във факултета по комуникации на Виенския университет, подчерта, че държавата има значителна роля за намаляването на пространствата за публична комуникация и за подкопаването на доверието в медийните институции по принцип и най-вече в държавните електронни медии. Упражнявайки контрол върху публичните медии в

Европа, държавата поставя едно от най-сериозните предизвикателства пред демократичното развитие поради своето участие в различни стратегии за политическо инженерство и намеса във функционирането на публичните медии.

Кристиян Шпар, директор на Медийната програма за Югоизточна Европа във Фондация „Конрад Аденауер“, направи преглед на медийната среда в региона. През последните години се забелязва консолидация – намалява броят на медийни компании и техните собственици, а последните обикновено са членове на политическия елит или местни олигарси. Последицата на икономическата несигурност на медиите в България и в Югоизточна Европа е все по-разпространената сред журналисти и редактори автоцензура. Рекламата пък се явява един от каналите за непряк политически контрол над медиите. Медиите са особено податливи на външни влияния не на последно място и заради липсата на солидарност сред журналистическата гилдия.

Формулирани бяха препоръки и конкретни подходи за промяна на медийната среда: подобряване на финансовата отчетност на медиите и прозрачността на тяхната собственост, предизвикване на сериозен обществен дебат

по тези проблеми сред гражданите и самите журналисти.

V. Гранична сигурност

Оценка на Фонда за външни граници на ЕК

През 2016 г. екип на Програма „Сигурност“ участва в оценката на Фонд „Външни граници“ по поръчка на Европейската комисия. Посетени бяха граничните служби на осем страни (България, Гърция, Норвегия, Полша, Унгария, Финландия, Чешката република и Швейцария) и беше направена задълбочена оценка на проекти, финансирани от Фонда в периода 2011 – 2015 г. Критериите за оценка бяха релевантност и полезност на целите, ефективност и ефикасност при осъществяване на проекта, устойчивост на направените инвестиции със средства от Фонда, съвместимост и взаимна допълняемост с други финансови инструменти и добавена стойност от гледна точка на приноса на ЕС за укрепване на външните граници. Участието в тази оценка утвърди репутацията на Центъра като водещ партньор на ГД „Миграция и вътрешни работи“ на Европейската комисия по проблемите на сигурността на външните граници на Съюза.

По време на визита при граничната служба на Финландия

Бъдещето на граничната сигурност на ЕС

В края на 2016 г. Центърът започна работа по формулирането на сценарии за проблемите на миграцията и граничните служби след 2020 г. Разработените сценарии ще бъдат използвани от ЕК при определянето на бюджетните приоритети за следващия финансов период (след *Хоризонт 2020*). Формулирането на ясна стратегия за ЕК изисква разработването и разглеждането на алтернативни сценарии, които ще спомогнат за разрешаването на дълготрайния проблем при взимането на стратегически решения – несигурността и липсата на информация за бъдещите събития. Трудността при прогнозните очаквания са свързани със сложността на международните развития, непълна и неясна информация за проблемите и ситуацияите, както и присъщите ограничения на

човешкия разум. Ясното разбиране на намеренията, способностите и възможностите на вътрешни и външни фактори е предизвикателство за ЕК, особено когато са налице кризисни и безпрецедентни ситуации, като сирийската бежанска криза. Развиването на достоверни сценарии и разумни вероятности, върху които да се основават стратегически решения за бъдещето на ЕС е допълнително затруднено от присъствието на множество фактори от транснационален характер, които въздействат и взаимодействат, като демонстрират приспособимост към регионалната и международна обстановка. Още повече, все по-глобализиращата се реалност неизменно увеличава броя на вероятните изходи и резултати на различните сценарии, поради наличието на взаимодействащи системи като международни финансови потоци и регионални икономики.

Тази страница умишлено е оставена празна.

Часть вторая
Администрация и управление

Тази страница умишлено е оставена празна.

Институционално развитие

Центърът за изследване на демокрацията е регистриран в Централния регистър на Министерството на правосъдието като неправителствена организация в обществена полза. Този тип организации по закон имат допълнителни задължения във връзка с финансовата отчетност и представянето на годишни доклади за дейността.

През 2016 г. Центърът продължи да оптимизира вътрешно-административните си и финансови правила и процеси. Новата система за плащания, въведена през 2014 г., бе доусъвършенствана в съответствие с изискванията на различни финансиращи институции, както и на националното трудово законодателство.

През 2016 г. в Центъра бяха заети общо 31 души, от които 25 души управленски и професионален персонал (включително външни консултанти) и 6 души административен персонал.

Отчетността и прозрачността са ръководни принципи в работата на Центъра за изследване на демокрацията. Тези принципи произтичат от дейностите на Центъра и са свързани с критичния анализ на социалните процеси и тенденции в страната и в Европейския съюз. Прилагането на тези принципи се осъществява чрез:

- ежегодно публикуване на одиторски отчет (от 1992 г.);
- извършване на одит на отделните проекти;
- публикуване на годишни отчети (от 1994 г.);
- редовно публикуване на информация за дейността на интернет страницата на Центъра;
- предоставяне на информация за изпълняваните проекти и резултатите от тях на средствата за масова информация;
- издаване на широк спектър от анализи и доклади.

През 2015 и 2016 г. Центърът за изследване на демокрацията се нареди сред първите десет най-прозрачни неправителствени организации в ЕС в класацията на [Transparify](#). Центърът бе удостоен с пет звезди, присъдени му за публикуване на имената на всички свои донори и на средствата, отпуснати от всеки донор. [Transparify](#) е неправителствена инициатива, която поддържа глобален рейтинг на финансовата прозрачност на 200 водещи неправителствените организации от 47 страни.

Прилагането на добри управленски практики има решаващо значение за успеха на Центъра за изследване на демокрацията. През 2016 г. Центърът продължи усилията си да разнообрази източниците си на финансиране извън рамките на традиционните финансови инструменти на Европейския съюз: *Хоризонт 2020*, Европейският социален фонд и финансовите механизми в областите „правосъдие“ и „вътрешни работи“. Дейността на Центъра беше финансирана и със средства по оперативни програми на българското правителство, както и от Институт „Отворено общество“ и Държавния департамент на САЩ. В допълнение към даренията по проекти, диверсификация се осъществява и чрез участието в търгове чрез консултантските звена „Витоша рисърч“ и „Проект 1“.

Класация на неправителствените организации в Европейския съюз (с изключение на Великобритания), Transparify, 2016

Organization	Country	Trend	Score	
Bruegel	Белгия		*****	Highly transparent
International Crisis Group	Белгия	+1	*****	
Transparency International EU	Белгия	new	*****	
Center for the Study of Democracy	България		*****	
Stiftung Wissenschaft und Politik	Германия		*****	
Eötvös Károly Institute	Унгария	+4	*****	
European Centre for Devp & Policy Managmnt (ECDPM)	Холандия		*****	
Norwegian Institute for International Affairs	Норвегия		*****	
Stockholm Environment Institute	Швеция		*****	
Stockholm International Peace Research Institute	Швеция		*****	
Policy Association for an Open Society (PASOS)	Чехия	-1	****	Broadly transparent
German Council on Foreign Relations (DGAP)	Германия		****	
Centre for European Policy Studies	Белгия		***	
Institut für Weltwirtschaft	Германия	+2	***	
CASE	Полша		***	
FRIDE	Испания		***	
Centre for Liberal Strategies	България		**	
Institute for Market Economics	България		**	
DIW Berlin – Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung	Германия		**	
European Stability Initiative	Германия		**	
German Development Institute (DIE)	Германия	-1	**	
Budapest Institute for Policy Analysis	Унгария		**	
Political Capital	Унгария	+2	**	
Basel Institute on Governance	Швейцария		**	
World Economic Forum	Швейцария		**	
Hayek Institute	Австрия	-2	*	
Clingendael	Холандия		*	

През 2016 г. Центърът се утвърди като търсен партньор и координатор на изследователски проекти с общоевропейска насоченост в областта на правото, сигурността и социалните политики. В сътрудничество с водещи европейски неправителствени организации и академични институции, Центърът се включи в общоевропей-

ския дебат за оценка и формиране на политики в областта на борбата срещу организираната престъпност, интеграцията на жертви на трафик и други уязвими групи, общественото доверие в правосъдието, (де)радикализацията и противодействието на компютърните престъпления.

Стажантска програма

Центърът за изследване на демокрацията предоставя възможности за стаж на изявени студенти от различни университети. През 2016 г. в Центъра стажуваха 26 души от 12 страни. Освен българските завършващи и завършили студенти, кандидатствали за стажантска позиция по описаната на интернет страницата на организацията процедура, в Центъра работиха стажанти от Канада, Чехия, Кипър, Грузия, Германия, Италия, Македония, Таджикистан, Великобритания и САЩ, както и гост-докторант от Италия – по темата за трафика на културни ценности в Западните Балкани.

Центърът разполага с ясна политика и стандарти за въвеждане в работата и наставничество на новопостъпилите стажанти. Стажът им в организацията често продължава под формата на трудова заетост на изследователски и експертни позиции в самия Център или в други институции, или е последван от прием в елитни университети или в схеми за допълнителна заетост и/или образование. Продължителността на стажа варира от два до шест месеца. На стажантите се предоставя изчерпателна информация, която

да улесни приспособяването им към особеностите на организацията или, за чуждестранните студенти, към средата и условията на живот в България. Центърът използва стандартизирани модели и процедури за разработване на планове за действие на всички стажанти. Тези планове съдържат срокове и показатели за оценка на работата на стажанта, по които се определя дали стажът е бил успешен. По тях се прави оценка на силните страни и възможностите, които стажът предоставя както за студента, така и за организацията.

Със своята повече от двадесет и петгодишна история на развиваща се неправителствена организация с разнороден експертен опит, Центърът привлича талантиливи студенти от най-различни академични области. Всеки стажант получава възможност да напише кратък тематичен анализ (под наставничеството и с бележки от експертите на Центъра), свързан с областта, в която получава образование, и/или с бъдещите му професионални цели.

През 2016 г. програмите на Центъра активно ангажираха стажанти във

всички свои ключови дейности, като събиране и анализ на публикуваната информация, събиране на данни, преглед на литературата и отразяване на събития, организирани от Центъра. По този начин стажантите придобиваха практически умения и задълбочени познания в следните области:

- антикорупция, добро управление в енергийния сектор, скрита икономика, обществени поръчки, конкурентоспособност и иновации;
- домашно насилие и насилие, основано на полов признак, интеграция на мигранти и социално включване на уязвими групи, противодействие на трафика на хора, превенция на радикализацията и тероризма;
- финансиране на организирана престъпна дейност, противодействие на радикализацията, оценка на ефективността на антикорупционните политики, противодействие

на рекета в ЕС, анализ на частната охранителна дейност в България, управление на външните граници на ЕС и анализ на мобилните организирани престъпни групи в ЕС;

- миграционната ситуация, перспективни практики в областта на основните права, права на жертвите на кибернасилие, деинституционализация и независим живот на лицата с увреждания, условия в местата за лишаване от свобода и права на лишените от свобода, превенция на употребата на наркотици в местата за лишаване от свобода.

През 2016 г. стажантите участваха и в подготовка и провеждане на анкети и обработка на събрани качествени данни. Те бяха и активни участници в изготвянето и подаването на документи за участие в проекти с европейско финансиране и тръжни процедури, като подпомагаха цялостния процес от изготвяне на проектната документация

„Проведох тримесечен стаж в Социологическата програма на Центъра за изследване на демокрацията. Основните ми задължения се състояха в събиране на информация по зададени теми и изготвяне на резюмета в области като радикализацията на дясното пространство в европейските страни, миграцията и бежанците в България и системите за регистрирания на НПО в отделни държави – членки на ЕС. По време на стажа си имах възможност да се запозная с младежи от няколко страни, да бъда въввлечен в истински межкултурен диалог, да споделяме идеи помежду си и да обсъждаме различни съвременни проблеми. С оглед на бъдещите ми планове, стажът в Центъра бе особено интересен за мен, защото през тези три месеца ми бе даден пример за истински професионализъм, какъвто бих искал да срещам и за в бъдеще. Придобитият опит ще бъде от полза за личното ми и професионално израстване. Смятам, че това е най-доброто място, където един млад професионалист би могъл да бъде полезен, да научи нови неща и да се развива. Такъв стаж е чудесна възможност за придобиване на опит и познания и за повишаване на квалификацията. Горещо препоръчвам стажантската програма на Центъра за изследване на демокрацията.“

Димитри Каулашвили, Грузия, стажант в Социологическата програма, ноември 2015 – февруари 2016 г.

до изпълнението на проекта и по този начин трупаха ценен опит.

Както и в предишни години, изследователските екипи на отделните програми се обогатиха с гледните точки на множество стажанти, обучаващи се в различните образователни сфери. Стажантите от своя страна натрупа-

ха познания в сферата на оценката на програми и политики, работиха съвместно с водещи изследователи и анализатори. Те имаха възможността да участват в събитията, организирани от отделните програми на Центъра, съобразно своите интереси, и да се запознаят с текущите изследователски проекти.

„Проведох тримесечен стаж в Правната програма на Центъра за изследване на демокрацията, който ми постави предизвикателства, но и ми донесе удовлетворение. Занимавах се основно с търсене на информация и съставяне на резюмета и прегледи по актуални въпроси, съвпадащи с моите интереси. Имах възможност да допринеса със свои проучвания в области като радикализация и тероризъм, интеграция на мигранти, права на жертвите на киберпрестъпления и други интригуващи теми. Присъствах на организирани от Центъра конференции с участието на европейски и международни организации. За мен бе удоволствие да работя с хора от различна културна и образователна среда, които винаги бяха готови да ме подкрепят и насочат при нужда. Стажът в Центъра е чудесен старт на бъдещата ми кариера и стъпало в развитието ми като млад професионалист. Категорично бих го препоръчала на всеки, който се интересува от темите, по които работи Центърът.“

Николина Исая, Кипър, стажант в Правната програма, ноември 2015 – март 2016 г.

„Стажът ми в Центъра за изследване на демокрацията бе чудесно преживяване. Работих за програма „Сигурност“ по проекти в области като организирана престъпност, тероризъм, корупция и противодействие на рекета и изнудването в Европа. Участвах в събирането на информация относно измерването на корупцията и международния тероризъм. Екипът на програмата много ми помогна за моите собствени проучвания в областта на конфискуването на незаконно придобито имущество от организирана престъпна дейност. Шестмесечният ми стаж в Центъра беше наистина ползотворен. Придобих нови умения и знания по проблемите на престъпността, които ще подпомогнат бъдещата ми кариера. Ако сте студент или млад професионалист, Центърът за изследване на демокрацията предлага идеална възможност да изпитате своите способности и подготовка под ръководството на отлични наставници.“

Антонио Иафано, Италия, стажант в програма „Сигурност“, януари – юни 2016 г.

„Стажът в Центъра за изследване на демокрацията се оказа прекрасна възможност за мен. Бях част от екипа на Икономическата програма, като се включих в редица проекти, свързани с моята специалност – антикорупцията. Всички колеги ме подкрепяха изцяло, комуникираха редовно с мен и ми възлагаха задачи, съответстващи на изследователските ми интереси, което бе от голяма полза за професионалното ми развитие. Участвах в обновяването на данните за бюлетина на SELDI и подпомагах работата на програмата по теми като антикорупцията в сектора на образованието, корупцията в енергийния сектор и ефекта от политиките на ЕС върху антикорупцията в България. Благодарение на комуникацията с мрежата от партньорски граждански организации, работещи в областта на антикорупцията, най-вече в рамките на SELDI, обогатих професионалните си познания. По време на работата си тук придобих безценни умения и ясна перспектива в изследваните области, а участието ми в проектите на Центъра ми даде голямо вдъхновение за предстоящата ми магистърска дисертация.“

Аника Хеинмаа, Канада, стажант в Икономическата програма, май – август 2016 г.

Дарения на книги и други публикации

През 2016 г., Центърът за изследване на демокрацията дари книги и образователни материали на следните институции: Бургаски свободен университет, Академия на Министерството

на вътрешните работи, Университет за национално и световно стопанство, Международно висше бизнес училище, Комисия за защита от дискриминация.

Консултантските звена на Центъра: Витоша Рисърч и Проект 1

„Витоша рисърч“ ЕООД и „Проект 1“ ЕООД са 100 % собственост на Центъра и формират групата на Центъра за изследване на демокрацията. „Витоша рисърч“ ЕООД започва своята дейност

като социологическа програма на Центъра и е обособено като отделно дружество през 2000 г. с цел подпомагане на дългосрочната финансова устойчивост на Центъра чрез навлизане

на пазара на маркетинговите и социологическите изследвания. Управител на дружеството е директорът по научната дейност на Центъра.

„Проект 1“ ЕООД е създаден след консултации с одиторската компания КРМГ с цел участие на Центъра в консултантски проекти и конкурси на територията на България и Европейския съюз и управление на инвестиционната дейност на Центъра. Управител на „Проект 1“ ЕООД е изпълнителният директор на Центъра за изследване на демокрацията. Трите организации използват взаимно своите човешки, физически и финансови ресурси, за да реализират по-добре целите и мисията си като гарантират ясно разделение на стопанските от нестопанските дейности на групата.

През 2016 г., дейността на „Витоша рисърч“ беше съсредоточена върху консултантски проекти, в които използ-

ваше натрупания опит в областта на количествения анализ и социалните изследвания.

„Витоша рисърч“ и „Проект 1“ ЕООД са сред основателите на Българската асоциация за оценка на политиките (БАОП). Мисията на БАОП обхваща: утвърждаване на публични политики като инструмент на доброто управление в България, развитие на капацитет за оценка на политиките и насърчаване на добрите практики за наблюдение на публичните политики на местно, регионално и национално равнище.

„Проект 1“ ЕООД продължи работата по проектирането и изграждането на офис сграда на парцел на ул. „Александър Жендов“ № 3 (в съседство със сегашната сграда на Центъра). Сградата е проектирана да отговаря на стандартите на Българския съвет за устойчиво развитие.

Програмна и административна структура

Управителен съвет

Д-р Огнян Шентов, Председател на Управителния съвет
Владимир Йорданов, Изпълнителен директор
Д-р Александър Стоянов, Директор по научната дейност

Програмен съвет

Д-р Александър Стоянов, Директор по научната дейност
Д-р Андрей Нончев, Директор, Социологическа програма
Д-р Мария Йорданова, Директор, Правна програма
Д-р Моис Файон, Финансов директор и Главен експерт
Руслан Стефанов, Директор, Икономическа програма
Росица Джекова, Координатор, Програма „Сигурност“

Икономическа програма

Руслан Стефанов, Директор, Икономическа програма
Д-р Тодор Галев, Старши анализатор
Даниела Минева, Научен сътрудник
Мартин Владимиров, Анализатор
Надежда Ганчева, Анализатор
Стефан Карабоев, Анализатор

Правна програма

Д-р Мария Йорданова, Директор, Правна програма
Димитър Марков, Старши анализатор и Директор на проект
Мирияна Илчева, Научен сътрудник
Мария Дойчинова, Сътрудник по програма

Социологическа програма

Д-р Андрей Нончев, Директор, Социологическа програма
Д-р Мила Манчева, Старши Анализатор
Славянка Иванова Старши Анализатор
Лилия Драгоева, Анализатор

Програма „Сигурност“

Росица Джекова, Координатор, Програма „Сигурност“
Ген. лейт.(о.р.) Чавдар Червенков, Главен експерт
Д-р Емил Ценков, Главен експерт
Д-р Моис Файон, Главен експерт
Тихомир Безлов, Главен експерт
Д-р Атанас Русев, Старши анализатор
Антон Кожухаров, Анализатор
Надя Стойнова, Анализатор

Администрация

Марияна Янкова, Административен секретар

Милена Йорданова, Административен сътрудник

Галина Сапунджиева, Сътрудник по програма

Димитър Стаменов, Системен администратор

Счетоводство

Милена Момчилова-Бояджиева, Финансов директор

Иван Пеков, Финансов мениджър

Петър Лозанов, Счетоводител

Технически сътрудници

Бойко Тасев

Тази страница умишлено е оставена празна.

Част трета
Финансов отчет

Тази страница умишлено е оставена празна.

ЦЕНТЪР ЗА
ИЗСЛЕДВАНЕ НА
ДЕМОКРАЦИЯТА

Център за изследване на демокрацията (Групата)

Консолидиран годишен финансов отчет

31 декември 2016 г.

Доклад на независимия одитор

До Общото събрание
на Центъра за изследване на демокрацията

31 юли 2017 г.

Доклад върху консолидирания финансов отчет

Ние извършихме одит на консолидирания финансов отчет на Център за изследване на демокрацията и неговите дъщерни дружества („Групата“), съдържащ консолидирания отчет за финансовото състояние към 31 декември 2016 г. и консолидирания отчет за всеобхватния доход, консолидирания отчет за промените в собствения капитал и консолидирания отчет за паричните потоци за годината, завършваща на тази дата, както и пояснителните приложения към консолидирания финансов отчет, съдържащи и обобщено оповестяване на съществените счетоводни политики.

Мнение

По наше мнение, приложеният консолидиран финансов отчет представя достоверно, във всички съществени аспекти, финансовото състояние на Групата към 31 декември 2016 г. и за нейните консолидирани финансови резултати от дейността и паричните и потоци за годината, завършваща на тази дата, в съответствие с Международните стандарти за финансово отчитане (МСФО), приети от Европейския съюз (ЕС).

База за изразяване на мнение

Ние извършихме нашия одит в съответствие с Международните одиторски стандарти (МОС). Нашите отговорности съгласно тези стандарти са описани допълнително в раздела от нашия доклад „Отговорности на одитора за одита на консолидирания финансов отчет“. Ние сме независими от Групата в съответствие с Етичния кодекс на професионалните счетоводители на Съвета за международни стандарти по етика за счетоводители (Кодекса на СМСЕС), заедно с етичните изисквания на Закона за независимия финансов одит (ЗНФО), приложими по отношение на нашия одит на консолидирания финансов отчет в България, като ние изпълнихме и нашите други етични отговорности в съответствие с изискванията на ЗНФО и Кодекса на СМСЕС. Ние считаме, че одиторските доказателства, получени от нас, са достатъчни и уместни, за да осигурят база за нашето мнение.

Друга информация, различна от консолидирания финансов отчет и одиторския доклад

Ръководството носи отговорност за другата информация. Другата информация се състои от доклад за дейността изготвен от ръководството съгласно Глава седма от Закона за счетоводството, но не включва консолидирания финансов отчет и нашия одиторски доклад върху него.

Нашето мнение относно консолидирания финансов отчет не обхваща другата информация и ние не изразяваме каквато и да е форма на заключение за сигурност относно нея, освен ако не е изрично посочено в доклада ни и до степента, до която е посочено.

Във връзка с нашия одит на консолидирания финансов отчет, нашата отговорност се състои в това да прочетем другата информация и по този начин да преценим дали тази друга информация е в съществено несъответствие с консолидирания финансов отчет или с нашите познания, придобити по време на одита, или по друг начин изглежда да съдържа съществено неправилно докладване. В случай че на базата на работата, която сме извършили, ние достигнем до заключение, че е налице съществено неправилно докладване в тази друга информация, от нас се изисква да докладваме този факт.

Нямаме какво да докладваме в това отношение.

Допълнителни въпроси, които поставя за докладване Законът за счетоводството

В допълнение на нашите отговорности и докладване съгласно МОС, по отношение на доклада за дейността, ние изпълнихме и процедурите, добавени към изискваните по МОС, съгласно Указанията на професионалната организация на дипломираните експерт-счетоводители и регистрираните одитори в България – Институт на дипломираните експерт-счетоводители (ИДЕС), издадени на 29.11.2016 г./утвърдени от нейния Управителен съвет на 29.11.2016 г. Тези процедури касаят проверки за наличието, както и проверки на формата и съдържанието на тази друга информация с цел да ни подпомогнат във формиране на становище относно това дали другата информация включва оповестяванията и докладванията, предвидени в Глава седма от Закона за счетоводството, приложим в България.

Становище във връзка с чл. 37, ал. 6 от Закона за счетоводството

На базата на извършените процедури, нашето становище е, че:

- Информацията, включена в доклада за дейността за финансовата година, за която е изготвен финансовият отчет, съответства на консолидирания финансов отчет.
- Докладът за дейността е изготвен в съответствие с изискванията на Глава седма от Закона за счетоводството.
- Докладът за плащанията към правителствата за финансовата година, за която е изготвен финансовият отчет, е предоставен и изготвен в съответствие с изискванията на Глава седма от Закона за счетоводството.

Отговорности на ръководството за консолидирания финансов отчет

Ръководството носи отговорност за изготвянето и достоверното представяне на този консолидиран финансов отчет в съответствие с МСФО, приети от ЕС и за такава система за вътрешен контрол, каквато ръководството определя като необходима за осигуряване изготвянето на финансови отчети, които не съдържат съществени неправилни отчитания, независимо дали длъжници се на измама или грешка.

При изготвяне на консолидирания финансов отчет ръководството носи отговорност за оценяване способността на Групата да продължи да функционира като действащо предприятие, оповестявайки, когато това е приложимо, въпроси, свързани с предположението за действащо предприятие и използвайки счетоводната база на основата на предположението за действащо предприятие, освен ако ръководството не възнамерява да ликвидира Групата или да преустанови дейността му, или ако ръководството на практика няма друга алтернатива, освен да постъпи по този начин.

Отговорност на одитора

Нашите цели са да получим разумна степен на сигурност относно това дали финансовият отчет като цяло не съдържа съществени неправилни отчитания, независимо дали длъжници се на измама или грешка, и да издадем одиторски доклад, който да включва нашето одиторско мнение. Разумната степен на сигурност е висока степен на сигурност, но не е гаранция, че одит, извършен в съответствие с МОС, винаги ще разкрива съществено неправилно отчитане, когато такова съществува. Неправилни отчитания могат да възникнат в резултат на измама или грешка и се считат за съществени, ако би могло разумно да се очаква, че те, самостоятелно или като съвкупност, биха могли да окажат влияние върху икономическите решения на потребителите, вземани въз основа на този финансов отчет.

Като част от одита в съответствие с МОС, ние използваме професионална преценка и запазваме професионален скептицизъм по време на целия одит. Ние също така:

- идентифицираме и оценяваме рисковете от съществени неправилни отчитания във консолидирания финансов отчет, независимо дали длъжници се на измама или грешка, разработваме и изпълняваме одиторски процедури в отговор на тези рискове и получаваме одиторски доказателства, които да са достатъчни и уместни, за да осигурят база за нашето мнение. Рискът да не бъде разкрито съществено неправилно отчитане, което е резултат от измама, е по-висок, отколкото риска от съществено неправилно отчитане, което е резултат от грешка, тъй като измамата може да включва тайно споразумяване, фалшифициране, преднамерени пропуски, изявления за въвеждане на одитора в заблуждение, както и пренебрегване или заобикаляне на вътрешния контрол.
- получаваме разбиране за вътрешния контрол, имащ отношение към одита, за да разработим одиторски процедури, които да са подходящи при конкретните обстоятелства, но не с цел изразяване на мнение относно ефективността на вътрешния контрол на Групата.
- оценяваме уместността на използваните счетоводни политики и разумността на счетоводните приблизителни оценки и свързаните с тях оповестявания, направени от ръководството.
- достигаме до заключение относно уместността на използване от страна на ръководството на счетоводната база на основата на предположението за действащо

предприятие и, на базата на получените одиторски доказателства, относно това дали е налице съществена несигурност, отнасяща се до събития или условия, които биха могли да породят значителни съмнения относно способността на Групата да продължи да функционира като действащо предприятие. Ако ние достигнем до заключение, че е налице съществена несигурност, от нас се изисква да привлечем внимание в одиторския си доклад към свързаните с тази несигурност оповестявания във консолидирания финансов отчет или в случай че тези оповестявания са неадекватни, да модифицираме мнението си. Нашите заключения се основават на одиторските доказателства, получени до датата на одиторския ни доклад. Бъдещи събития или условия обаче могат да станат причина Групата да преустанови функционирането си като действащо предприятие.

- оценяваме цялостното представяне, структура и съдържание на консолидирания финансов отчет, включително оповестяванията, и дали финансовият отчет представя основополагащите за него сделки и събития по начин, който постига достоверно представяне.

Стоян Донеv
Регистриран одитор

Център за изследване на демокрацията (Групата)
Консолидиран отчет за финансовото състояние, 31 декември 2016 г.

(Всички суми са в хил. лева)	Прил.	За годината, приключваща на:	
		31 декември 2016 г.	31 декември 2015 г.
Активи			
Имоти, машини, съоръжения и оборудване	5	2 112	2 155
Дълготрайни нематериални активи	6	385	536
Инвестиционни имоти	7	362	365
Общо дълготрайни активи		2 859	3 056
Краткосрочни заеми	8	116	100
Търговски и други вземания	8	567	481
Парични средства и парични еквиваленти	9	669	586
Разходи за бъдещи периоди		452	296
Общо краткотрайни активи		1 804	1 463
Общо активи		4 663	4 519
Собствен капитал		2 733	2 704
Пасиви			
Дългосрочни задължения	10	200	200
Търговски и други задължения	10	429	370
Финансирания за бъдещи периоди	11	1 301	1 245
Общо краткосрочни пасиви		1 730	1 615
Общо пасиви		1 930	1 815
Общо собствен капитал и пасиви		4 663	4 519

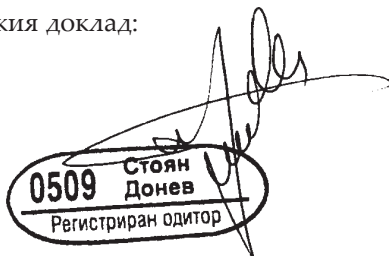
Ръководството е одобрило този финансов отчет, публикуван на страници 6-25 на 31.07.2017 г. Финансовият отчет е подписан от името на Управителния съвет от:

Владимир Йорданов
Изпълнителен директор
31.07.2017 г.

Заверил съгласно одиторския доклад:

Стоян Донеv
Регистриран одитор
31.07.2017 г.

0509 Стоян Донеv
Регистриран одитор

Център за изследване на демокрацията (Групата)
 Консолидиран отчет за всеобхватния доход, 31 декември 2016 г.

(Всички суми са в хил. лева)	Прил.	За годината, приключваща на	
		31 декември 2016 г.	31 декември 2015 г.
Приходи от грантове	12	1 937	1 901
Себестойност на продажбите	13	(1 818)	(1 891)
Брутна печалба		119	10
Други приходи от оперативна дейност		674	805
Административни разходи		(709)	(805)
Загуби от обезценка		0	0
Оперативна печалба		84	10
Финансови приходи		2	42
Финансови разходи		(27)	(31)
Нетни финансови разходи	14	(25)	11
Печалба преди данъци		59	21
Разход за данък върху печалбата	15	(7)	(10)
Нетна печалба за периода		52	11
Друг всеобхватен доход		-	-
Общ годишен всеобхватен доход		52	11

Ръководството е одобрило този финансов отчет, публикуван на страници 6-25 на 31.07.2017 г. Финансовият отчет е подписан от името на Управителния съвет от:

Владимир Йорданов
 Изпълнителен директор
 31.07.2017 г.

Заверил съгласно одиторския доклад:

Стоян Донев
 Регистриран одитор
 31.07.2017 г.

Център за изследване на демокрацията (Групата)
Консолидиран отчет за паричните потоци, 31 декември 2016 г.

(Всички суми са в хил. лв.)	Прил.	За годината, приключваща на 31 декември 2016 г.	31 декември 2015 г.
Парични потоци от оперативна дейност			
Печалба преди данъци		52	11
Корекции за:			
Амортизации		94	95
Промени в оборотния капитал:			
Търговски и други вземания		(87)	(58)
Търговски и други задължения		115	(1 745)
Паричен поток от оперативна дейност		174	(1 697)
Платен корпоративен данък		(7)	-
Нетни парични потоци от оперативна дейност		167	(1 697)
Парични потоци от инвестиционна дейност			
Покупка на имоти, машини и съоръжения и нематериални активи		(62)	(25)
Нетни парични потоци за инвестиционната дейност		(62)	(25)

Център за изследване на демокрацията (Групата)
 Консолидиран отчет за паричните потоци, 31 декември 2016 г.

(Всички суми са в хил. лв.)	Прил.	За годината, приключваща на	
		31 декември 2016 г.	31 декември 2015 г.
Парични потоци от финансова дейност			
Получени заеми			
Платени главници, лихви и комисионни		(22)	(32)
Нетни парични потоци за финансова дейност		(22)	(32)
Нетно увеличение/(намаление) на паричните средства и паричните еквиваленти		83	(1 754)
Парични средства и парични еквиваленти в началото на годината		586	2 340
Парични средства и парични еквиваленти в края на годината	9	669	586

Ръководството е одобрило този финансов отчет, публикуван на страници 6-25 на 31.07.2017 г. Финансовият отчет е подписан от името на Управителния съвет от:

Владимир Йорданов
 Изпълнителен директор
 31.07.2017 г.

Заверил съгласно одиторския доклад:

Стоян Донев
 Регистриран одитор
 31.07.2017 г.

*Център за изследване на демокрацията (Групата)
Приложения към консолидирания годишен финансов отчет, 31 декември 2016 г.
(всички суми са в хиляди български лева, освен ако не е посочено друго)*

1. Резюме на дейността

Центърът за изследване на демокрацията (наричан „Центъра“) е организация с идеална цел, със седалище и адрес на управление в Република България. Консолидираният финансов отчет на Центъра към 31 Декември 2016 г. обобщава резултатите на Центъра и неговите дъщерни дружества „Витоша Рисърч“ ЕООД и „Проект 1“ ЕООД (наричани „Групата“).

Създаден в края на 1989 г., Центърът за изследване на демокрацията е интердисциплинарен институт, който работи за развитието на демократичните ценности и пазарната икономика на европейско равнище. Центърът е независима организация, която подкрепя процеса на реформи в България чрез мобилизиране на гражданското общество и въздействие върху обществените политики.

Основните цели на Центъра са:

- да осигури институционална среда за формиране на ефективни обществени политики за активна роля на България в европейските интеграционни процеси, особено в областта на правосъдието и вътрешния ред;
- да инициира и подкрепя институционалните реформи и приложението на демократичните ценности в правната практика и икономическото развитие;
- да осъществява мониторинг и оценява риска за процеса на институционални реформи в страната.

Центърът за изследване на демокрацията притежава 100 % от капитала на своите дъщерни дружества „Витоша Рисърч“ ЕООД и „Проект 1“ ЕООД.

„Витоша Рисърч“ ЕООД, създадено през 2000 г., се специализира в проучване на широка гама от дейности: социална и икономическа политика; социални анализи и оценки; икономическо и политическо поведение; политически нагласи и ценностни системи; пазарни, медийни и потребителски проучвания; рекламни проучвания и други.

„Проект 1“ ЕООД е създадено през 2003 г. Неговият основен предмет на дейност е управлението на инвестиционната дейност в недвижими имоти на Групата и управлението на проекти, осъществявани извън грантови схеми.

Към 31 декември 2016 г. в Групата работят 31 служители.

Годишният финансов отчет на Групата е одобрен от Управителния съвет на 31.07.2017 г.

2. Счетоводна политика

По-долу е описана счетоводната политика, приложена при изготвянето на консолидирания финансов отчет. Тази политика е прилагана последователно през всички години, включени в отчета, освен ако не е упоменато друго.

2.1. База за изготвяне на годишния финансов отчет

Настоящият консолидиран финансов отчет е изготвен в съответствие с изискванията на Международните стандарти за финансови отчети (МСФО), приети от Европейския съюз, при спазване принципа на историческата цена.

Консолидираният финансов отчет включва отчетите на Центъра и неговите дъщерни дружества към 31 декември всяка година. Финансовите отчети на дъщерните дружества се изготвят за същия отчетен период като на дружеството-майка, използвайки последователни счетоводни политики. За целите на консолидацията финансовата информация на Групата е агрегирана на принципа ред по ред, сумирайки подобните елементи на активи, пасиви, приходи и разходи.

Всички вътрешно-групови сделки, разчети и нереализирани печалби, свързани със сделки между компании от групата, са елиминирани при консолидацията. Нереализираните загуби също са елиминирани, но са взети предвид като индикатор за обезценка на прехвърлените активи. Дъщерните дружества се консолидират напълно от датата на придобиване, представляваща датата, на която Групата придобива контрол и продължават да се консолидират до датата, на която този контрол се прекрати. Където е необходимо, счетоводната политика на дъщерните предприятия е променена в съответствие с възприетата от Групата политика.

Дъщерните предприятия са всички предприятия (включително предприятия със специално предназначение), в които Групата притежава повече от половина от акциите или дяловете с право на глас и върху чиято финансова политика и дейност може да упражнява контрол. При определяне контрола на Групата върху други предприятия е взето предвид наличието и ефекта от потенциални права на глас, които се упражняват към настоящия момент или са в процес на прехвърляне.

При отчитане придобиването на дъщерни предприятия се използва метода на покупката. Стойността на придобиването се определя по справедливата стойност на придобитите активи, издадените капиталови инструменти и натрупаните или поети пасиви към датата на придобиване.

Придобитите разграничими активи и поети пасиви и условни задължения се оценяват първоначално по справедлива стойност в деня на придобиването независимо от размера нанеконтролиращото участие. Положителна репутация има в случаите, когато стойността на придобиването е по-висока от справедливата цена на разграничимите нетни активи на придобитото дъщерно дружество. Ако стойността на придобиването е по-ниска от справедливата стойност на нетните активи на придобитото дъщерно дружество, разликата се признава директно в отчета за доходите.

След първоначалното признаване, репутацията се оценява по цена на придобиване, намалена с натрупаните загуби от обезценка. За целите на теста за обезценка, от датата на придобиването репутацията се разпределя към всеки обект, създаващ парични потоци, които се очаква да получат икономическа изгода от синергията на комбинацията, независимо дали други активи или пасиви на придобития бизнес са отнесени към тези обекти.

*Център за изследване на демокрацията (Групата)
Приложения към консолидирания годишен финансов отчет, 31 декември 2016 г.
(всички суми са в хиляди български лева, освен ако не е посочено друго)*

Ако репутацията е разпределена към обект, създаващ парични потоци, и Групата продаде дейност в рамките на този обект, то репутацията, свързана с продадената дейност, се включва в балансовата стойност на дейността при определяне на печалбата или загубата от освобождаването от тази дейност. Репутацията, свързана с освобождаваната дейност, се оценява въз основа на относителните стойности на тази дейност и на запазените дейности от обекта, генериращ парични потоци.

Операции с неконтролиращи участия

Неконтролиращите участия представляват дела от печалбата или загубата и нетните активи, които не се притежават от Групата и са представени отделно в отчета за доходите, а в консолидирания баланс са представени в собствения капитал, но отделно от собствения капитал на акционерите на компанията-майка. Освобождаването от неконтролиращи участия води до печалби и загуби за Групата, които се признават в отчета за доходите. Придобитите неконтролиращи участия се отчитат като се използва метод, при който разликата между цената на придобиване и балансовата стойност на дела на придобитите нетни активи се признава като репутация.

Изготвянето на финансовите отчети в съответствие с МСФО изисква употребата на счетоводни приблизителни оценки. При прилагането на счетоводната политика на Групата ръководството е използвало собствени преценки. Елементите на финансовите отчети, чието представяне включва по-висока степен на преценка или субективност, както и тези елементи, за които предположенията и оценките имат значително влияние върху финансовите отчети като цяло, са представени отделно в Приложение 4.

Нови стандарти и разяснения, приложени от Групата

Нови и променени стандарти и разяснения, които са издадени, но все още не са задължителни за прилагане за финансови периоди, започващи на и след 1 януари 2016 г., не са приложени по-рано при изготвянето на този консолидиран финансов отчет. Ръководството не очаква тези промени да засегнат финансовия отчет на Групата, макар че те биха могли да засегнат счетоводното отчитане на операции и събития в бъдещи отчетни периоди.

2.2. Сделки в чуждестранна валута

2.2.1. Функционална валута и валута на представяне

Отделните елементи на финансовите отчети на Групата се оценяват във валутата на основната икономическа среда, в която Групата извършва дейността си („функционална валута“). Годишният финансов отчет е представен в български лева, която е функционална валута и е валута на представяне.

2.2.2. Сделки и салда

Сделките в чуждестранна валута се представят във функционална валута, като се прилага официалния курс на датата на сделката. Печалбите и загубите от промяна във

валутните курсове, възникнали в резултат на разплащания по сделки в чуждестранна валута, както и от преоценка по заключителен валутен курс на деноминиранияте в чуждестранна валута активи и пасиви се признават в отчета за доходите.

2.3. Имоти, машини и съоръжения

Имоти, машини, съоръжения и оборудване са представени по историческа стойност, която е намалена с начислените амортизации и загуби от обезценка. Историческата цена включва всички разходи, които са пряко свързани с придобиването и въвеждането в експлоатация на активите.

Последващите разходи се прибавят към балансовата стойност на актива или се отчитат като отделен актив, само когато се очаква, че Групата ще получи бъдещи икономически изгоди свързани с употребата на този актив и когато отчетната му стойност може да бъде достоверно определена.

Амортизация се начислява от датата, когато активът е влязъл в експлоатация. Земите не се амортизират, тъй като се смята, че имат неопределено дълъг полезен живот. Активите в строеж не се амортизират, тъй като не са налични за употреба.

Амортизация се начислява на база на линейния метод. Използваните амортизационни норми, се основават на изчисления полезен живот както следва:

Сгради	100 години
Машини и съоръжения	3,33 години
Транспортни средства	6,67 години
Стопански инвентар	2 – 6,67 години

Активите се амортизират от месеца, следващ датата на придобиване, а за активите придобити по стопански начин – от месеца, когато активът е влязъл в експлоатация.

Когато балансовата стойност е по-висока от възстановимата стойност, дълготрайният материален актив се отчита по неговата възстановима стойност.

2.4. Нематериални активи

Нематериалните активи придобити от Групата се представят по цена на придобиване, намалена с натрупаната амортизация и загуби от обезценка.

Последващи разходи

Последващи разходи се капитализират в стойността на нематериалните дълготрайни активи, само когато се увеличават бъдещите икономически изгоди, черпени от използването на актива. Всички други разходи се признават в отчета за доходите в момента на възникване.

*Център за изследване на демокрацията (Групата)
Приложения към консолидирания годишен финансов отчет, 31 декември 2016 г.
(всички суми са в хиляди български лева, освен ако не е посочено друго)*

Нематериалните активи са амортизирани на база на линейния метод върху оценения полезен живот на активите, освен ако те имат неограничен полезен живот.

2.5. Финансови активи

Групата класифицира своите финансови активи в следните категории: финансови активи, отчитани по справедлива стойност в отчета за доходите; заеми и вземания; финансови активи, държани до падежа, и финансови активи, на разположение за продажба. Класификацията се извършва според целта, за която са придобити финансовите активи. Ръководството определя класификацията на финансовите си активи в момента на покупката и преразглежда тази класификация в края на всеки отчетен период.

Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в отчета за доходите

Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в отчета за доходите, са финансови активи държани за търгуване. Финансов актив се класифицира в тази категория, ако е придобит с цел да бъде продаден в краткосрочен план. Активите в тази категория се класифицират като краткосрочни.

За целите на този финансов отчет краткосрочни са активите с падеж до 12 месеца. През годината Групата не притежава такива финансови активи. Групата не притежава такива финансови активи към 31 декември 2016 г.

Заеми и вземания

Заеми и вземания са недеривативни финансови активи с фиксирани или определени плащания, които не се котират на активен пазар. Те са включени в краткосрочни активи, с изключение на тези с падеж повече от 12 месеца след датата на баланса, които се класифицират като дългосрочни. Заемите и вземанията се включват в категориите „търговски и други вземания“ и „пари и парични еквиваленти“ в счетоводния баланс. Заемите вземанията се водят по амортизирана стойност, като се използва ефективен лихвен процент.

Финансови активи, държани до падежа

Финансовите активи, държани до падежа са инвестиции с фиксиран падеж, които ръководството на Групата възнамерява и има възможност да държи до падежа. Тези финансови активи се класифицират като дългосрочни, с изключение на активи, които са с падеж до 12 месеца след датата на баланса и които са признати като текущи през отчетния период. Групата не притежава такива финансови активи.

Финансови активи, на разположение за продажба

Финансови активи на разположение за продажба са недеривативни активи, които представляват инвестиции, придобити с цел притежание за неопределен период, и които могат да бъдат продадени, когато Групата се нуждае от средства или при промяна на лихвения процент. Те се включват в дългосрочните активи, освен ако ръководство има

намерение да продаде инвестициите в период до 12 месеца от датата на баланса или да ги използва като оперативен капитал. В такъв случай инвестициите се класифицират като краткотрайни активи. През годината Групата не притежава такива финансови активи.

На датата на баланса Групата оценява дали съществуват обективни доказателства, че финансов актив или група от финансови активи са обезценени. Тестването за обезценка на търговски вземания е описано в Приложение 2.7.

2.6. Материални запаси

Материалните запаси се посочват по по-ниската от цената на придобиване и нетната реализуема стойност. Разходът се определя по метода на среднопретеглената стойност. Нетната реализуема стойност е равна на очакваната продажна цена при нормално протичане на дейността, намалена с пряко свързаните с продажбата разходи.

2.7. Търговски и други вземания

Търговските вземания се признават първоначално по справедлива цена, а впоследствие по амортизирана стойност, определена като се използва метода на ефективния лихвен процент и намалена с евентуална провизия за обезценка. Провизия за обезценка се прави в случай, че съществува обективно доказателство, че Групата няма да бъде в състояние да събере всички дължими суми, съгласно първоначалните условия по отношение на съответния разчет.

Значими финансови затруднения на задълженото лице, вероятност за банкрут или финансово реструктуриране или невъзможност за изплащане на дълга (при просрочие над 30 дни) се приемат като индикатор, че търговското вземане е обезценено. Сумата на провизията е равна на разликата между балансовата стойност на вземането и сегашната стойност на очакваните бъдещи парични потоци дисконтирани с първоначалният ефективен лихвен процент. Балансовата стойност на актива е намалена чрез използването на корективна сметка, а стойността на загубата се отразява в отчета за доходите към разходите за продажба и маркетинг. Когато търговско вземане е несъбираемо, то е отписано от корективната сметка на търговските вземания. Последващо възстановяване на стойността, която е отписана, се отразява в намаление на разходите за продажба и маркетинг в отчета за доходите.

2.8. Парични средства и парични еквиваленти

Паричните средства и парични еквиваленти включват пари в брой, пари по банкови сметки, други високо ликвидни краткосрочни инвестиции с падеж до 3 месеца, както и банкови овърдрафти. В баланса овърдрафтите се включват като краткосрочно задължение в категорията на краткосрочните заеми.

2.9. Инвестиционни имоти

Инвестиционни имоти са имоти, държани за получаване на приходи от наем или за увеличение на стойността им, или и за двете, но не с цел продажба в обичайната дей-

*Център за изследване на демокрацията (Групата)
Приложения към консолидирания годишен финансов отчет, 31 декември 2016 г.
(всички суми са в хиляди български лева, освен ако не е посочено друго)*

ност, използване за производство или доставка на стоки или услуги, или за административни цели. Инвестиционните имоти първоначално се оценяват по цена на придобиване и при последваща оценка – по справедлива стойност, като промените се признават в печалби и загуби.

Цената на придобиване включва всички разходи, директно свързани с придобиването на инвестиционния имот. Стойността на инвестиционните имоти, придобити по стопански начин, включва направените разходи за материали, директно вложен труд, разходите пряко отнасящи се до привеждане на актива до състояние необходимо за неговата експлоатация и капитализирани разходи по заеми.

Когато употребата на инвестиционен имот се промени така, че той се рекласифицира в имоти, съоръжения и оборудване, неговата справедлива стойност към датата на рекласификацията става цена на придобиване за последващо отчитане.

2.10. Заеми

Заемите се признават първоначално по справедлива стойност, намалена с направените разходи по извършването на транзакцията. В последствие заемите се отчитат по амортизируема стойност; всяка разлика между плащанията (нетно от разходите по извършването на транзакциите) и амортизираната стойността на заема се признава в отчета за доходите през периода на заема, като се използва метода на ефективната лихва.

Заемите се класифицират като краткосрочни задължения, освен ако Групата има безусловно право да отсрочи уреждането на задължението за период най-малко 12 месеца след датата на счетоводния баланс.

Разходите за заеми се признават като текущ разход в отчета за доходите.

2.11. Отсрочени данъци

Отсрочените данъци върху печалбата са определени изцяло, като се прилага балансовия метод, на база на временните разлики, произлизащи между данъчните основи на активите и пасивите и техните балансови стойности. При изчисляване на отсрочените данъци се използват данъчните ставки (закони), действали към датата на съставяне на баланса, които се отнасят за периодите на очакваното обратно проявление на данъчните временни разлики.

Отсрочените данъчни активи се признават в степента, в която е вероятно наличието на бъдеща облагаема печалба, така че данъчните временни разлики да бъдат използвани.

2.12. Доход на наетите лица при пенсиониране

Съгласно чл. 222, ал. 3 от Кодекса на труда, при прекратяване на трудовото правоотношение, след като работникът или служителът е придобил право на пенсия за осигурителен стаж, към датата на прекратяване на трудовото правоотношение работодателят е задължен да му изплати обезщетение в размер на минимум две и максимум шест

брутни месечни заплати, ако работникът или служителът е бил нает от Групата над 10 години. Към 31 декември 2016 г. Групата не е отчела такива задължения.

2.13. Признаване на приходите

Приходите включват справедливата стойност на сумата от продажбата на стоки и услуги, която е генерирана или ще бъде генерирана от обичайната дейност на Групата. Приходите се отчитат нетно от данък върху добавената стойност, търговски отстъпки, отбивки и рабати и след елиминиране на вътрешно-груповите сделки.

Групата признава приходи, когато сумата на прихода може да бъде надеждно определена и се очаква предприятието да получи бъдещи икономически изгоди съобразна критериите описани по-долу. Сумата на прихода не се приема за надеждно измерена, докато не се разрешат всички непредвидени обстоятелства свързани с продажбата. Групата основава своите преценки на историческия си опит, вземайки предвид вида на клиента, вида на сделката и особеностите на всяко споразумение.

Продажби на услуги

Приходите от договори с цени, определени според изразходеното време и извършените разходи, се осчетоводява в отчета за доходите пропорционално на степента на осъществяване на операцията към датата на баланса. Приходите се признават според договореното възнаграждение за отработените часове. При договори с фиксирано време приходът се признава според съотношението на отработените часове спрямо общите часове, които трябва да бъдат отработени.

Приходите от договори с фиксирана цена за извършване на услуги също се признават според метода степен на завършеност. Според този метод приходът се признава според съотношението на извършената работа спрямо общите услуги, които трябва да бъдат извършени.

При възникване на обстоятелства, които могат да променят първоначалните оценки на приходите, разходи или степен на завършеност, оценките се преразглеждат. Тези прегледи могат да имат ефект в увеличение или намаление на очакваните приходи или разходи и се отразяват в приходите за периода когато тези обстоятелства станат известни на ръководството.

Приходи от грантове и финансираня

Грантове и финансираня от финансиращи организации се признават първоначално като отсрочен приход, ако съществува разумна степен на сигурност, че те ще бъдат получени и Групата ще може да изпълни условията, свързани с усвояването на финансирането. Финансиранията, които покриват разходите на Групата, свързани с изпълнението на проекта, се признават в отчета за доходите на систематична база в периода, в който се признават разходите за неговото изпълнение. Финансиранията, които покриват разходите на Групата, свързани с придобиване на активи, се признават в отчета за доходите на систематична база през полезния живот на актива.

Приходи от лихви

Приходите от лихви се признават пропорционално на времето, като се използва метода на ефективната лихва. При обезценка на вземане Групата намалява балансовата му стойност до възстановимата му стойност, която представлява очакваните бъдещи парични потоци, дисконтирани на база на първоначалният ефективен лихвен процент, присъщ на инструмента, и впоследствие отчита сконтото като приходи от лихви. Приходите от лихви по обезценените заеми се признават на база първоначалният ефективен лихвен процент.

2.14. Разпределение на дивиденди

Групата не разпределя дивиденди.

3. Управление на финансовия риск

3.1. Глобална финансова криза

Влияние на глобалната финансова и икономическа криза

Глобалната финансова криза има съществено влияние върху икономиката на страната. През 2015 и 2016 г. икономиката на България започна бавно да се възстановява, като се наблюдава спад на задлъжняването по потребителски и корпоративни кредити. В същото време обаче, поради политическата нестабилност в страната, има и спад в усвояването европейските фондове, които представляват значителен публичен финансов ресурс.

Бъдещото икономическо развитие на България зависи значително от икономическите, финансови и монетарни мерки, които правителството предприема, както и от данъчните, регулаторни и политически промени.

Ръководството не е в състояние да предвиди всички промени, които биха имали влияние върху сектора и по-широко върху икономиката, и следователно – какъв би бил техния ефект върху бъдещото финансово състояние на Групата.

Българската икономиката е също така под прякото въздействие на колебанията на международната конюнктура. Ръководството не е в състояние да прецени пълноценно последициите върху финансовото състояние на Групата от евентуална последваща промяна на икономическата среда, в която дружеството работи.

Ръководството вярва, че взема всички мерки за поддържане на стабилността и развитието на бизнеса на Групата в настоящата обстановка.

Влияние върху ликвидността

Глобална финансова криза продължава да има значително влияние върху Групата през 2016 г. Продължителността на кризата, както и забавеното възстановяване на индустри-

ите и банковия сектор, може да доведат до намаление в оперативните парични потоци, възможността за получаване на нови заеми, увеличение на разходите и забавяне във времето или намаляване на планираните капиталови инвестиции.

Влияние върху клиентите/заемополучателите

Клиентите или заемополучателите на Групата може да бъдат повлияни от по-ниската ликвидност, която от своя страна би могла да окаже влияние върху тяхната способност да изплатят дълговете си. Влошените оперативни условия за клиентите (заемополучателите) могат да повлияят и върху прогнозите за паричните потоци на ръководството и оценката на обезценката на финансовите и нефинансовите активи. Доколкото подобна информация е налична, ръководството е отразило актуализираните преценки за очакваните бъдещи парични потоци в своите оценки за обезценяване.

3.2. Фактори на финансовия риск

Осъществявайки дейността си, Групата е изложена на многообразни финансови рискове: пазарен риск (включващ валутен риск, ценови риск и риск от промени в паричния поток поради променящ се пазарен лихвен процент), кредитен риск и ликвиден риск. Програмата на Групата за цялостно управление на риска има за цел да намали евентуалните неблагоприятни ефекти върху финансовите показатели на Групата.

3.2.1. Пазарен риск

а) Валутен риск

Групата не е изложено на валутен риск, тъй като повечето транзакции в чуждестранна валута са деноминирани в евро. Към момента курсът на еврото е фиксиран към този на българския лев.

Ръководството на групата не допуска, че ще има промени в следващите 12 месеца и затова не са правени допълнителни анализи.

б) Ценови риск

Ръководството на Групата следи ценовия риск в контекста на очакваните бъдещи приходи от оперативна дейност.

3.2.2. Лихвен риск

Тъй като Групата няма значителни лихвоносни активи, приходите и оперативните парични потоци са до голяма степен независими от промените на пазарните лихвени нива. Групата разглежда лихвената си експозицията регулярно и взема под внимание съответния риск.

3.2.3. Кредитен риск

Кредитният риск произлиза от пари и парични еквиваленти и депозити в банки и други финансови институции.

*Център за изследване на демокрацията (Групата)
Приложения към консолидирания годишен финансов отчет, 31 декември 2016 г.
(всички суми са в хиляди български лева, освен ако не е посочено друго)*

3.2.4. Ликвиден риск

Съобразно основния си предмет на дейност, Групат има възможност за финансиране чрез договорени кредитни линии, овърдрафти и други кредитни инструменти, ако това е необходимо.

Таблицата по-долу анализира финансовите пасиви на Групата в съответните падежни групи на базата на оставащия период от счетоводния баланс към падежната дата на договора. Оповестените в таблицата суми са договорните недисконтирани парични потоци. Балансовите задължения в рамките на 12 месеца се равняват на преносните стойности, тъй като влиянието на дисконтирането е незначително.

Към 31 декември 2015 г.	До 1 година	Между 1 и 2 години	Между 2 и 5 години	Над 5 години
Търговски и други задължения	370	-	200	-
Към 31 декември 2016 г.	До 1 година	Между 1 и 2 години	Между 2 и 5 години	Над 5 години
Търговски и други задължения	429	-	200	-

4. Значими счетоводни приблизителни оценки и преценки

Приблизителните оценки и преценки са базирани на натрупан опит и други фактори, включително очаквания за бъдещи събития при наличните обстоятелства. Достоверността на приблизителните оценки и преценки се преразглежда редовно.

Групата извършва приблизителни оценки и преценки за целите на счетоводното отчитане и оповестяване, които, по дефиниция, в повечето случаи се различават от фактическите резултати. Значимите счетоводни приблизителни оценки, при които има значителен риск от последваща съществена корекция на балансовите стойности на активите и пасивите през следващата финансова година, са описани по-долу:

Полезен живот на имоти, машини и съоръжения и нематериални активи

Представянето и оценката на имотите, машините и съоръжения и нематериални активи изисква ръководството, на база на счетоводни преценки, да направи предположения за техния полезен живот и остатъчна стойност. Ръководството оценява всяка година остатъчния полезен живот на активите.

Обезценка на вземания

Обезценката на вземания се прави съобразно очакванията на мениджмънта за събираемостта на вземанията. Към датата на изготвяне на отчетите, ръководството прави преглед на съществуващите вземания и преоценява тяхната събираемост.

Център за изследване на демокрацията (Групата)
Приложения към консолидирания годишен финансов отчет, 31 декември 2016 г.
(всички суми са в хиляди български лева, освен ако не е посочено друго)

5. Имоти, машини и съоръжения

Отчетна стойност	Към 1 януари 2016 г.	Придобити	Отписани	Към 31 декември 2016 г.
Земя	529	-	-	529
Сгради	606	-	-	606
Компютри	262	8	-	270
Транспортни средства	243	-	-	243
Стопански инвентар	109	2	-	111
Други активи	12	-	-	12
Разходи за придобиване	911	-	-	911
Общо	2 672	10	-	2 682

Амортизация	Към 1 януари 2016 г.	Придобити	Отписани	Към 31 декември 2016 г.
Земя	-	-	-	-
Сгради	29	-	-	29
Компютри	175	42	-	217
Транспортни средства	216	7	-	223
Стопански инвентар	92	3	-	95
Други активи	5	-	-	5
Разходи за придобиване	-	-	-	-
Общо	517	52	-	569

Балансова стойност	Към 1 януари 2016 г.	Придобити	Отписани	Към 31 декември 2016 г.
Земя	529	-	-	529
Сгради	577	-	-	577
Компютри	87	-	34	53
Транспортни средства	27	-	7	20
Стопански инвентар	17	-	1	16
Други активи	7	-	-	7
Разходи за придобиване	911	-	-	911
Общо	2 155	-	42	2 113

Център за изследване на демокрацията (Групата)
Приложения към консолидирания годишен финансов отчет, 31 декември 2016 г.
(всички суми са в хиляди български лева, освен ако не е посочено друго)

6. Нематериални активи

Отчетна стойност	Към 1 януари 2016 г.	Придобити	Отписани	Към 31 декември 2016 г.
Софтуер	98	-	-	98
Други	683	4	-	687
Общо	781	4	-	785

Амортизация и обезценка	Към 1 януари 2016 г.	Придобити	Отписани	Към 31 декември 2016 г.
Софтуер	91	1	-	92
Други	154	154	-	308
Общо	245	155	-	400

Балансова стойност	Към 1 януари 2016 г.	Придобити	Отписани	Към 31 декември 2016 г.
Софтуер	7	(1)	-	6
Други	529	(150)	-	379
Общо	536	(151)	-	385

Център за изследване на демокрацията (Групата)
 Приложения към консолидирания годишен финансов отчет, 31 декември 2016 г.
 (всички суми са в хиляди български лева, освен ако не е посочено друго)

7. Инвестиционни имоти

	2016 г.	2015 г.
Към 1 януари		
Балансова стойност в началото на периода	365	365
Разходи за амортизация	(3)	0
Балансова стойност в края на периода	<u>362</u>	<u>365</u>
Към 31 декември		
Отчетна стойност	508	508
Натрупана амортизация	(146)	(143)
Балансова стойност	<u>362</u>	<u>365</u>

Инвестиционните имоти на Групата представляват земи и сгради, придобити в периода 2005 – 2006 година. Инвестиционните имоти се представят в баланса на Групата по историческа стойност, намалена с начислените амортизации и загуби от обезценка.

8. Търговски и други вземания

	Към 31 декември	
	2016 г.	2015 г.
Краткосрочни заеми	116	100
Търговски вземания	520	409
Търговски вземания, нетно	636	509
Надплатен корпоративен данък	-	23
Възстановен ДДС	-	10
Други	47	39
	<u>683</u>	<u>581</u>

Балансовата стойност на търговските и други вземания е близка до тяхната справедлива стойност.

Център за изследване на демокрацията (Групата)
 Приложения към консолидирания годишен финансов отчет, 31 декември 2016 г.
 (всички суми са в хиляди български лева, освен ако не е посочено друго)

9. Пари и парични еквиваленти

	Към 31 декември	
	2016 г.	2015 г.
Пари в брой	23	5
Парични средства по разплащателни сметки	646	581
	<u>669</u>	<u>586</u>

10. Търговски и други задължения

Дългосрочни задължения	Към 31 декември	
	2016 г.	2015 г.
Дългосрочни заеми	<u>200</u>	<u>200</u>

Краткосрочни задължения	Към 31 декември	
	2016 г.	2015 г.
Задължения към партньори и клиенти	225	235
Възнаграждения и социални осигуровки	49	54
Данъци	1	-
Задължения за корпоративен данък	-	-
Други	154	81
	<u>429</u>	<u>370</u>

Сумите по задълженията по заеми по-горе представляват заем, отпуснат през 2009 г. от „ИР Комуникейшънс“ ЕООД към „Проект 1“ ЕООД. Съгласно договора за заем годишният лихвен процент възлиза на 3,5 %.

*Център за изследване на демокрацията (Групата)
Приложения към консолидирания годишен финансов отчет, 31 декември 2016 г.
(всички суми са в хиляди български лева, освен ако не е посочено друго)*

11. Финансиране за бъдещи периоди

	Към 31 декември	
	2016 г.	2015 г.
ЕК/Централно звено за финансиране и договаряне (Турция) – Укрепване на енергийния диалог между ЕС и Турция в контекста на енергийните и управленски рискове в черноморския регион	17	
Европейска фондация за климата	21	
ЕК – Противодействие на радикализацията в Югоизточна и Централна Европа чрез разработване на инструмент за мониторинг на рисковете	157	
ЕК – Разработване на практики по идентификация, оценка и насочване на жертви в съответствие с правото на ЕС	5	
ЕК – Подпомагане на Европейския енергиен съюз чрез анализ на мотивите за индивидуалния и колективен енергиен избор в Европа	345	
ЕК – Свободното движение на младите европейски граждани по време на криза	10	5
ЕК – Барометър на корупцията в частния сектор – разработване и пилотиране на модел за сравнително виктимизационно изследване сред бизнеса за корупцията за частния сектор в ЕС	138	
ЕК – Създаване на система за управление на данни за конфискувано имущество в ЕС	202	
ЕК – Анализ на измеренията на организираната престъпност и терористичните мрежи и разработване на ефективни инструменти за служителите в сферата на сигурността на предна линия	31	
ЕК – Подобряване и споделяне на знанието за ролята на интернет в процеса на трафика на хора	123	
Институт „Отворено общество“ (Будапеща) – Завладяване на държавите в Европа: мониторинг на рисковете и формиране на политики за противодействие	75	
МВР – Национално изследване на домашното насилие и насилието, основано на полов признак, и разработване на модел за подкрепа на жертвите	34	

*Център за изследване на демокрацията (Групата)
Приложения към консолидирания годишен финансов отчет, 31 декември 2016 г.
(всички суми са в хиляди български лева, освен ако не е посочено друго)*

	Към 31 декември	
	2016 г.	2015 г.
СНПООН/Прозрачност без граници – Регионална платформа за противодействие на корупцията в Югоизточна Европа	9	
ЕК – Противодействие на изнудването и рекета в ЕС		204
ЕК – Преглед на антикорупционните политики. Глобални тенденции и европейски отговори на предизвикателствата на корупцията		28
ЕК – Увеличеното търсене на антикорупция и организираната престъпност		34
ЕК – Създаване на платформа за по-ефективни социални изследвания в областта на ядрената енергетика в Централна и Източна Европа		6
ЕК – Гражданското общество за добро управление и антикорупция в Югоизточна Европа: изграждане на капацитет за мониторинг, застъпничество и повишаване на осведомеността		81
ЕК – Гражданските организации като гарант за правата на уязвимите групи		11
ЕК – Противодействие на новите форми на трафик на деца от ромски произход с участието на общността		14
ЕК – Законодателство, икономика, конкуренция и администрация. Разработване на интердисциплинарен подход за противодействие на престъпленията с обществени поръчки		156
ЕК – Мониторинг на антикорупционните мерки в Европа: оценка на политики и измерване на корупцията		157
ЕК – Добро управление и икономически права в бившата югославска република Македония		52
ЕК – Ресоциализация на извършителите на престъпления в ЕС: укрепване на ролята на гражданското общество		4
Институт „Отворено общество“ (Будапеща) – Създаване на индекс за измерване на завладяването на държавата		1
Институт „Отворено общество“ (Будапеща) – Практически решения за преодоляване на негативни нагласи към „другостта“ на ромите в България		12

*Център за изследване на демокрацията (Групата)
Приложения към консолидирания годишен финансов отчет, 31 декември 2016 г.
(всички суми са в хиляди български лева, освен ако не е посочено друго)*

	Към 31 декември	
	2016 г.	2015 г.
Институт „Отворено общество“ (Будапеща) – Подобряване прозрачното управление на енергийната сигурност в България		3
Държавен департамент на САЩ – Руското влияние в Европа		104
Други	3	71
ЕК – На светло: развиване на капацитет за противодействие на недеklarираната заетост в България, Хърватия и Македония	114	97
ЕК – Противодействие на изнудването и рекета в ЕС		2
ЕК/Европейски фонд за регионално развитие – Внедряване на иновативна система за електронни допитвания чрез мобилни устройства		167
Други		10
FRANET – Агенция на ЕС за основните права		7
Общо финансираня по проектни действия	1 284	1 226
Финансиране на дълготрайни активи	17	19
Общо финансиране за бъдещи периоди	1 301	1 245

*Център за изследване на демокрацията (Групата)
Приложения към консолидирания годишен финансов отчет, 31 декември 2016 г.
(всички суми са в хиляди български лева, освен ако не е посочено друго)*

12. Приходи от грантове

Приходите от грантове и други проекти за съответните периоди са както следва:

	Към 31 декември	
	2016 г.	2015 г.
ЕК – Гражданското общество за добро управление и антикорупция в Югоизточна Европа: изграждане на капацитет за мониторинг, застъпничество и повишаване на осведомеността	-	106
ЕК – Мониторинг на антикорупционните мерки в Европа: оценка на политики и измерване на корупцията	-	210
ЕК – Противодействие на новите форми на трафик на деца от ромски произход с участието на общността	-	104
ЕК – Преглед на антикорупционните политики. Глобални тенденции и европейски отговори на предизвикателствата на корупцията	86	238
ЕК – Създаване на платформа за по-ефективни социални изследвания в областта на ядрената енергетика в Централна и Източна Европа	45	39
ЕК – Противодействие на изнудването и рекета в ЕС	233	65
ЕК – Гражданското общество за добро управление и антикорупция в Югоизточна Европа: изграждане на капацитет за мониторинг, застъпничество и повишаване на осведомеността	230	75
ЕК – Законодателство, икономика, конкуренция и администрация. Разработване на интердисциплинарен подход за противодействие на престъпленията с обществени поръчки	82	41
Швейцарско правителство – Преодоляване на институционалните дефицити в борбата с корупцията и организираната престъпност в България	345	250
ЕК – Новите престъпления в Европа и политиката, основана на доверие	12	45
Женевски Център за демократичен контрол върху въоръжените сили – Частните охранителни фирми в Западните Балкани	41	43
ЕК – Гражданските организации като гарант за правата на уязвимите групи	21	51

*Център за изследване на демокрацията (Групата)
Приложения към консолидирания годишен финансов отчет, 31 декември 2016 г.
(всички суми са в хиляди български лева, освен ако не е посочено друго)*

	Към 31 декември	
	2016 г.	2015 г.
Държавен департамент на САЩ – Медиите като инструмент за завладяването на държавата	60	60
Институт „Отворено общество“ (Будапеща) – Създаване на индекс за измерване на завладяването на държавата	18	26
Гражданска инициатива за добро управление и антикорупция: изграждане на капацитет за мониторинг на държавните предприятия в енергийния сектор	59	-
ЕК – Добро управление и икономически права в бившата югославска република Македония	60	-
Държавен департамент на САЩ – Руското влияние в Европа	270	-
ЕК – Увеличеното търсене на антикорупция и организираната престъпност	31	-
Институт „Отворено общество“ (Будапеща) – Улесняване на регистрацията на юридически лица с нестопанска цел	53	-
Министерски съвет – Наказание срещу лечение: положението на употребяващите наркотици в затвора	31	-
ЕК – Финансиране на дейностите на организираната престъпност	-	76
ЕК/Централно звено за финансиране и договаряне (Турция) – Укрепване на енергийния диалог между ЕС и Турция в контекста на енергийните и управленски рискове в черноморския регион	44	-
ЕК – Приобщаване на ромите в крайдунавските региони: обмен на добри практики и модели на социално предприемачество между Румъния и България	13	-
ЕК – Анализ на измеренията на организираната престъпност и терористичните мрежи и разработване на ефективни инструменти за служителите в сферата на сигурността на предна линия	46	-
МВР – Наблюдение на принудителното връщане, фаза II	20	-
Институт „Отворено общество“ (Будапеща) – Завладяване на държавите в Европа: мониторинг на рисковете и формиране на политики за противодействие	20	-

Център за изследване на демокрацията (Групата)
 Приложения към консолидирания годишен финансов отчет, 31 декември 2016 г.
 (всички суми са в хиляди български лева, освен ако не е посочено друго)

	Към 31 декември	
	2016 г.	2015 г.
Други проекти	117	472
Общо приходи от проекти	1 937	1 901

13. Себестойност на продажбите

В себестойността на продажбите на Групата се включват:

	Към 31 декември	
	2016 г.	2015 г.
Разходи за материали и консумативи	15	22
Външни услуги	850	1 261
Амортизация	94	95
Заплати и хонорари	1 083	949
Социални осигуровки	146	138
Други разходи	456	301
	2 644	2 766

14. Финансови разходи, нетно

	Към 31 декември	
	2016 г.	2015 г.
Приходи от лихви	-	4
Лихви, нетно	-	4
Печалби от валутно-курсови разлики, нетно	2	38
Загуби от валутно-курсови разлики, нетно	(19)	(25)
Печалби/загуби от валутно-курсови разлики, нетно	(17)	13
Други финансови разходи	(8)	(7)
Други финансови разходи, нетно	(8)	(7)
Финансови разходи, нетно	(25)	(10)

Център за изследване на демокрацията (Групата)
 Приложения към консолидирания годишен финансов отчет, 31 декември 2016 г.
 (всички суми са в хиляди български лева, освен ако не е посочено друго)

15. Разходи за данъци

Основните компоненти на разхода за данъци върху дохода за годините, приключващи на 31 декември 2015 и 2016 г. са:

	2016 г.	2015 г.
Текущи данъци	7	10
Отсрочени данъци	-	-
Разходи за данъци	<u>7</u>	<u>10</u>

Официалната данъчна ставка за 2016 г., определена със Закона за корпоративното подоходно облагане, е 10 % (2015 г.: 10 %). Отсроченият данък е изчислен на база временни разлики по балансовия метод, използвайки приложимите данъчни ставки.

Движение на отсрочени данъци през годината

	Баланс на 1 януари 2016 г.	Приход в отчета за доходите за доходите	Баланс 31 декември 2016 г.
Имоти, машини, съоръжения и оборудване	-	-	-
Търговски задължения	-	-	-
Нетни отсрочени данъчни активи/ (пасиви)	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>

Данъчните власти могат да извършват проверки на финансовите отчети и документация за предходните пет години от настоящия данъчен период и да определят допълнителни глоби. Ръководството на Групата не разполага с информация, която би довела до значителни задължения в тази област.

През последните години не са били извършвани данъчни проверки.

*Център за изследване на демокрацията (Групата)
Приложения към консолидирания годишен финансов отчет, 31 декември 2016 г.
(всички суми са в хиляди български лева, освен ако не е посочено друго)*

16. Сделки със свързани лица

Групата е свързано лице с Фондация „Приложни изследвания и комуникация“ и дъщерните дружества на Фондацията.

През годината са направени следните транзакции:

Свързано лице	Транзакции през годината	януари – декември		31 декември		31 декември	
		2016 г.	2015 г.	2016 г.	2015 г.	2016 г.	2015 г.
		Транзакции		Вземания		Задължения	
Фондация ПИК	Договор за наем	45	56				
„АРК Консултинг“ ЕООД	Договор за консултантски услуги	12	76			226	226
„ИР Комуникейшънс“	Договор за заем					200	200
Българска асоциация за оценка на политиките	Договор за заем	16	120	136	120		
		73	252	136	120	426	426

Сделки с директори и други ръководни лица

Общата сума на изплатените възнаграждения, хонорари и социални осигуровки включени в разходите за външни услуги са, както следва:

	2016 г.	2015 г.
Борд на директорите	305	355

17. Събития след датата на баланса

Няма значими събития след датата на финансовите отчети на Групата, които да изискват специфично оповестяване.